

LA REVISTA DEL FOMENT
TARDOR 2015 — NÚM. 2145

Panorama
CAMÍ I HISTÒRIA
DE CATALUNYA
— José Enrique
Ruiz-Domènec

Dossier
DUES HORES
AL MNAC
— Artur Ramon

Temes de demà
EL MÓN SEGONS
DAVID RIEFF
— Aurelio Major

Carta des de...
MÈXIC DF
— Malena Mijares

Arts&Co.
ENTREVISTA A
JUAN MARSÉ
— Sergi Doria

LES VEUS
— Ida Vitale

DIÀLEGS
MADRID-BARCELONA

Hi ha algú aquí?

Antoni Puigverd / Luis Alberto de Cuenca / Valentí Puig

ÉS INSPIRADORA

ÉS CONTAGIOSA

ÉS REVELADORA

L'ENERGIA ÉS EL QUE TU FAS AMB ELLA

A ENDESA UTILITZEM LA NOSTRA INNOVANT
PER FER-TE LA VIDA MÉS FÀCIL

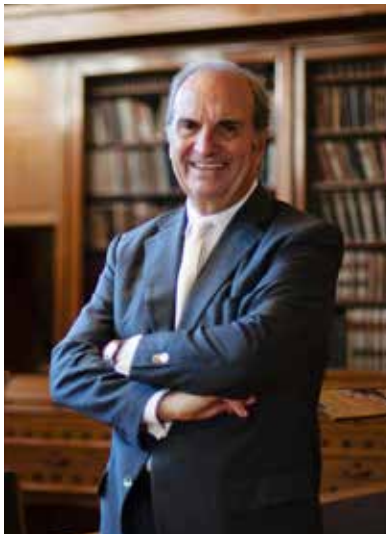
ONE - INFOENERGIA - MOBILITAT ELÈCTRICA
TELEGESTIÓ - CIUTATS INTEL·LIGENTS

CREIEM EN L'ENERGIA D'AQUEST PAÍS

endesa.com

— L'expresident de la República Federal d'Alemanya Richard von Weizsäcker deia que un perill estructural de la democràcia és considerar sempre el present en detriment del futur. Temo que no tans sols es tracti d'un risc, sinó que és, de fet, un mal que perjudica notablement la gestió dels assumptes públics i, encara pitjor, radicalitza tensions que s'haurien de resoldre. Sempre és millor parlar i, per descomptat, també escoltar. La legitimitat de les decisions que es prenen des del poder polític —deduint per descomptat, que es tracta d'un sistema democràtic— hauria de procedir sempre d'un procés de diàleg i negociació.

Catalunya i Espanya es miren, un cop més, de reüll. És setembre del 2015. Cinc anys en què la tensió política no ha fet més que créixer, alhora que els ponts de diàleg amb prou feines s'han transitat. Molts ens preguntem si s'ha pensat prou en el futur o si, per contra, no hem deixat d'assistir a càlculs tàctics per evitar les successives convocatòries electorals. Aquest interrogant és certament dolorós per la resposta que porta implícita.

Factors econòmics al marge, la cultura i la llengua marquen definitivament una relació discontinua que ens afecta a tots. Aquestes pàgines han volgut indagar com es viu des de la intel·lectualitat un moment polític de gran intensitat per si fos possible elevar el focus i pensar més en el futur que no pas en el present, deixant al marge les disputes i els desitjos de victòria més immediats. Que els governants facin possible el diàleg.

Joaquim Gay de Montellà
President de Foment del Treball

#1.

Perquè no pagaràs comissions. Ni d'administració ni de manteniment.

Aquest és només un dels 7 motius principals per ser titular d'un Compte Expansió.

Perquè ser titular d'un Compte Expansió de Banc Sabadell vol dir gaudir d'avantatges excel·lents per als teus diners. Avui et resumim els 7 motius principals, però segur que en descobreixes molts més com a client:

1. El Compte Expansió és un compte nòmina sense comissions. Ni d'administració ni de manteniment, entre altres (0% TAE).
2. Tindràs targetes gratuïtes, tant la de dèbit com la de crèdit.
3. Gaudiràs de reintegraments gratuïts en caixers de Banc Sabadell per a qualsevol import. I també per a disposicions a dèbit d'import igual o superior a 60 euros en caixers ServiRed, excepte en els de les entitats que repercuteixin una comissió per ús del caixer directament al client en el moment del reintegrament.

4. Devolució del 3 % dels principals rebuts domèstics domiciliats (fins a 20 €/mes) i del 2 % en carburants amb la targeta Repsol Màxima, en estacions de servei Repsol, Campsa o Petronor.

5. Si reps una pensió de la Tresoreria General de la Seguretat Social, avancem l'abonament al dia 25 de cada mes.

6. Podràs accedir i operar gratuïtament, amb el nostre servei de Banca a Distància.

7. Els teus diners sempre es tractaran amb tot el rigor, la seriositat i el compromís de servei.

Només cal que domiciliïs una nova nòmina, pensió o ingrés regular mensual per un import mínim de 700 euros que no vingui d'un compte obert en el grup Banc Sabadell a nom del mateix titular.

Truca al 902 323 000 o visita bancsabadell.com i demana una cita amb un gestor personal.

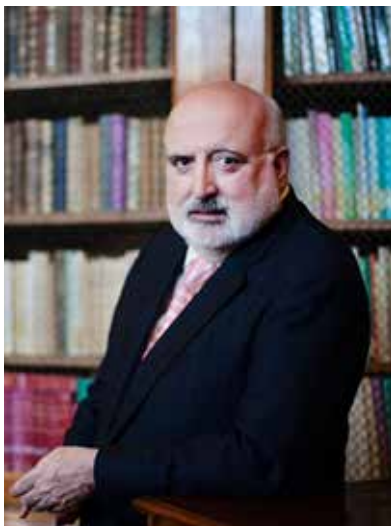
— Reactualitzar la nostra indagació de la realitat porta aquest número de **F** a un gran bloc inicial configurat per un estat de la qüestió sobre el diàleg entre Barcelona i Madrid, una mirada d'ocell sobre el perfil històric de Catalunya i una visita al cor del MNAC, entitat vital d'una estètica de segles. Aquest anar del present al passat permet reconsiderar les opcions de futur. La intenció de **F** és contribuir a la transparència i la generositat del que ha de ser una vegada més el diàleg BCN-MAD, amb el fonament d'una articulació històrica, sense mitologies, de la mateixa manera que passar dues hores al MNAC dóna al sentit real d'aquella experiència col·lectiva una energia simbòlica sense la qual la figura d'un país com Catalunya és inconcebible. **F** reivindica així mateix i amb rotunditat el llegat magistral de Jaume Vicens Vives, historiador imprescindible i home pont que a l'Espanya de postguerra va reprendre una reflexió sobre la millor vertebració del que Salvador Espriu anomenaria "la vella Sepharad". En el seu últim escrit, publicat pòstumament, Vicens Vives deia: "Subjecta't el cor, abomina de l'irrealisme i pensa amb la lògica despullada. Et proposo que dediquis a la comunitat la teva feina de cada dia; que no fugis des d'ara la responsabilitat que tindràs demà, quan seràs líder; que no rebutgis l'esperit de progrés ni subestimis l'herència dels teus pares".

A Temes de Demà, un dels blocs més mutants de **F**, entrevistem David Rieff, autor d'alguns dels assajos més incisius dels últims temps, com *Un lliure per a una nit*, sobre l'humanitarisme en crisi, i un assaig especialment perspicax, *Contra la memòria*, en què l'autor explora els avantatges paradoxals de l'oblit després de la tragèdia. Diu Rieff: "Als turons de Bòsnia vaig aprendre a odiar, però sobretot a tómer, la memòria històrica col·lectiva". Per a **F**, recapitula els conflictes més sagnants del nou segle, amb profunditat i una especial visió intel·lectual transatlàntica. També a Temes de Demà, Miguel Ángel Noceda planteja singularment el futur del periodisme econòmic en un món de canvis inaudits. Amb la peça "Esperant el dia final", **F** reprèn el seu intercanvi amb la revista danesa de futurs

Scenari.

Després de la carta des de Mèxic DF a càrrec de la periodista influent que és Malena Mijares, directora de la revista mexicana *Este País*, entrem a Arts & Co amb una bateria de temes i tonalitats que van des d'una entrevista amb el magnífic Juan Marsé, directe sempre com un ganxo d'esquerra, fins al perfil de l'aparatós Houellebecq, passant per la passió del jazz a Barcelona, els set-cents anys de Ramon Llull, o un viatge grec d'Imma Monsó. A la pàgina "D'autor", tenim la firma de la gran escriptora uruguaiana Ida Vitale, aquest any premi Reina Sofia de Poesia Iberoamericana. Com escriu en un dels seus poemes: "El clamor, letra a letra,/ del discurso agorero/no disipa ninguna duda;/hace mucho que sabes:/ninguna duda te protege".

Valentí Puig,
director

© Oscar Giménez

Edita
Foment del Treball

Direcció
Valentí Puig

Realització
FACTORIA
PRIMA

Coordinació
Sergio Escartín

Disseny
Llorenç Perelló Alomar

Contacte
larevistadelfoment@foment.com

Dipòsit legal: **B-17853-2014**
ISSN: **2385-3891**

s'edita en castellà i català

Disponible a:

Foment del Treball no es fa responsable de les opinions abocades pels col·laboradors en els seus articles. © Foment del Treball. Reservats tots els drets. Prohibida la seva reproducció, edició o transmissió total o parcial per qualsevol mitjà i en qualsevol suport sense l'autorització escrita de Foment del Treball.

PVP: 10 euros.

Compromís:

Contribuir al desenvolupament econòmic i social dels països amb inversions en infraestructures de qualitat.

Resultat:

Des del 2003 Abertis ha invertit més de **15.000 milions d'euros** als territoris on opera.

Abertis es el líder mundial en la gestió d'autopistes de peatge. Un grup global, amb presencia a 12 països i més de 15.000 treballadors, orientat a la creació de valor a través de la inversió en infraestructures que contribueixin al desenvolupament econòmic i social dels territoris i països on opera.

abertis.com

 abertis
complim els nostres compromisos

Sumari

DIÀLEGS —

- 10** Espanya i Catalunya
- 13** El xoc i els airbags
- 16** Acords i desacords

TEMES DE DEMÀ —

- 48** El món segons David Rieff
- 58** El periodisme econòmic considera el seu futur
- 62** Els futurs del passat

ARTS&Co. —

76 Entrevista Juan Marsé, conviccions contra convencions
80 Literatura Houellebecq: elogiat i crucificat / **82 Música** Una nit al Jamboree / **84 Filosofia** Ramon Llull: morir en el mar d'amor /
86 Geografies I tu, on eres quan va començar la crisi? / **88 Estil** El temps dels líders / **90 D'autor** Les veus

PANORAMA —

- 22** Camí i història de Catalunya
- 26** D'Aribau a l'euro
- 28** El temps de 'Notícia de Catalunya'
- 30** Catexit no passarà

CARTES DES DE —

- 54** Els vertígens de Mèxic DF

DOSSIER —

- 34** Dues hores al MNAC
- 40** El 'Ramon Llull' de Francesc Ribalta
- 42** 'Sant Jordi i la princesa', d'un anònim aragonès
- 44** 'Plein air', per Ramon Casas

***Saps aquella cara que fas quan
et valoren la feina ben feta?***

***És la cara que fem avui tots els
que formem part de CaixaBank.***

Gràcies als nostres 14 milions de clients, als nostres 30.000 empleats i als nostres 750.000 accionistes per convertir-nos en el millor banc d'Espanya.

Gràcies per formar part de CaixaBank.

Euromoney Awards for Excellence

**Millor Banc
d'Espanya 2015**

CaixaBank
[Tu] ets l'Estrella

Diàlegs

—De què parlem quan parlem de dialogar? La història del diàleg BCN-MAD passa per peripècies i recessos, indiferències i recriminacions. Luis Alberto de Cuenca i Antoni Puigverd, dos escriptors amb profunda voluntat de diàleg, recapaciten sobre el moment actual en la connexió intel·lectual entre Catalunya i el conjunt d'Espanya. L'expressen sense prejudicis ni reserves, en la tradició de diàleg que van exemplificar Miguel de Unamuno i Joan Maragall. A la recerca d'aquells ponts del diàleg que desitjava Salvador Espriu, Antoni Puigverd i Luis Alberto de Cuenca posen el seu coneixement poètic al servei d'una racionalitat de convivència. Acords i desacords: res no és irreversible i el diàleg sempre és possible, més enllà de l'accidentalitat política.

- 10** Espanya i Catalunya
per Luis Alberto de Cuenca
- 13** El xoc i els airbags
per Antoni Puigverd
- 16** Acords i desacords
per Valentí Puig

ESPANYA I CATALUNYA

Els vincles espirituals i culturals que uneixen avui Catalunya amb la resta d'Espanya són d'una fortalesa tan forta que trencar-los per una voluntat secessionista resultaria extemporani i pernicios –diu Luis Alberto de Cuenca– per als que marxessin i per als que ens quedéssim

per Luis Alberto de Cuenca

— Parlar, des d'un principi, d'Espanya i Catalunya com a entitats independents, em produeix certa inquietud, ja que ni en els meus malsons més alarmants sóc capaç d'imaginar una Catalunya desvinculada de la resta d'Espanya, de la qual forma part principalíssima i a la qual dóna sentit i també sufix identificador, ja que la paraula *espanyol* exhibeix una desinença *-ol* procedent del català i inexistent com a sufix en castellà. Però comencem per la geografia. La península Ibèrica presenta una unitat geogràfica incontestable. L'atzar de la Història ha volgut que aquesta unitat es trenqui en dos estats, Espanya i Portugal, absolutament artificials al meu parer, ja que les arrels de tots dos pobles són perfectament atribuïbles a un mateix tronc originari, i a l'època antiga ningú tenia dubtes a l'hora d'anomenar la península Ibèrica Hispania o Iberia, entenent tots dos termes com a sinònims intercanviables. (Per això, no pot deixar de semblar-me absurd que es distingeixi entre Hispanoamèrica i Iberoamèrica, quan les dues denominacions fan referència a una mateixa realitat geogràfica.) Luíz Vaz de Camões no dubtava a parlar d'Espanya o de les Espanyes a *Els Lusíades*, quan encara no s'havia integrat Portugal a la corona espanyola. La geografia té raons prèvies molt poderoses a l'hora de configurar agrupacions humanes.

No repetiré aquí la coneguda proclama segons la qual Espanya és un dels països més vells i consolidats d'Europa, amb mig mil·lenni d'unitat nacional a l'esquena. El regne visigòtic de Toledo ja va ser una prefiguració d'aquesta

unitat. Cal no oblidar que el primer monarca visigot que podríem anomenar espanyol va ser Ataül, i que aquest va trepitjar per primer cop terreny peninsular a Catalunya, un dels *urheimaten* de l'hispanisme. Amb la invasió musulmana del 711, aquesta unitat es trencarà durant prop de vuit-cents anys, fragmentant-se en diferents regnes cristians que van escometre, des de diferents plataformes geogràfiques, la tasca supranacional de la reconquesta. Però aquests regnes mai van tenir dubtes sobre la seva pertinença a una entitat més gran, que era la Hispània d'època romana, una entitat que comprenia la península Ibèrica en el seu conjunt i que correspondria, en un pla més restringit, a la pervivència de la idea d'imperi entre Carlemany i els seus successors, que no van perdre mai la noció d'aspirar a horitzons molt més amplis que els simples nacionalismes de les diferents tribus germàniques.

No ho repetiré perquè ja és sabut, però no deixa de ser cert que la unitat entre els regnes peninsulars, confirmada pel matrimoni entre Isabel I de Castella i Ferran II d'Aragó, i ratificada per l'annexió definitiva de Navarra al regne d'Espanya el 1516, converteix el regne d'Espanya, juntament amb el de França i el d'Anglaterra, en una nació amb una tradició de segles, que sempre és una cosa a tenir en compte a l'hora de preservar la seva unitat i no dinamitar-la per motius espuris. Però és igualment cert que els mapes, en els atles històrics, pateixen contínuament variacions de color, i el que durant segles es va anomenar Sacre Imperi Romanogermànic

i, a partir del segle XIX, Imperi austrohongarès, per presentar només un exemple, es va fragmentar a partir del 1918 en diversos estats independents, marcats pel signe del nacionalisme, tan puixant en la centúria romàntica i encara viu avui entre una part significativa de la societat catalana, per tornar al tema que ens ocupa.

Catalunya va ser plenament europea abans que qualsevol altra regió espanyola, gràcies als exèrcits carolingis, que hi van establir, llavors coneguda com a Marca Hispànica, un mosaic de comtats que van anar confluint en el de Barcelona i, mitjançant la unió matrimonial del comte barceloní Ramon Berenguer IV amb Peronella, la filla del rei aragonès Ramir II, al regne d'Aragó. Les particularitats jurídiques i institucionals de Catalunya van ser respectades llavors, i ho van continuar sent després de la unitat peninsular, fins que, amb l'arribada dels Borbons al tron d'Espanya, al començament del segle XVIII, es van veure reduïdes i desprestigiades, a causa del suport català a l'arxiduc Carles, el candidat perdedor en la guerra de Successió. Aquest descrèdit va obrir ferides que encara no s'han tancat del tot tres segles més tard, de la mateixa manera que les conseqüències de la guerra de Secessió nord-americana encara continuen presents en la memòria de molts ciutadans nord-americans del sud, cent cinquanta anys després.

De qualsevol manera, els vincles espirituals i culturals que uneixen avui, el setembre del 2015, Catalunya amb la resta d'Espanya són d'una fortalesa tan ➤

Catalunya va ser plenament europea abans que qualsevol altra regió espanyola, gràcies als exèrcits carolingis, que s'hi van establir, llavors coneguda com a Marca Hispànica

Luis Alberto de Cuenca (1950) és un dels primers poetes d'Espanya, amb una obra que es renova constantment, vital i alhora clàssica, de 'Elsinore' a 'Cuaderno de vacaciones' amb elegància i desimboltura. Assagista, traductor de grans textos clàssics i antòleg primordial, coneix la faceta institucional de la cultura perquè ha estat director de la Biblioteca Nacional i secretari d'Estat de Cultura

forta que trencar-los per una voluntat secessionista resultaria extemporani i pernicios per als que marxessin i per als que ens quedéssim. Una Espanya sense Catalunya deixaria de dir-se Espanya per convertir-se en una entitat fantasmagòrica a la qual quedaria millor un nom absurd i hidrogràfic com Confederació del Duero, del Tajo, de part de l'Ebre, del Guadiana i del Guadalquivir o alguna etiqueta per l'estil, privada del sentit geogràfic que justifica el nom d'Hispania (Espanya) per l'amputació d'un dels seus membres més significatius. Fa més de mig segle, durant el franquisme, es van dur a terme, per iniciativa de personalitats com Pedro Laín Entralgo o Carles Riba, una sèrie de trobades entre escriptors en llengua castellana i en llengua catalana, per reforçar nexes entre dos grups íntimament connectats amb l'ésser hispànic. Aquestes trobades van tenir molt èxit en aquella època emmordassada i es van repetir a Sitges amb resultats igualment positius. Cap als anys vuitanta del segle passat es van repetir aquestes trobades a les mateixes ciutats, gràcies a la bona tasca de Joan Guitart i Agell, aleshores conseller de Cultura de la Generalitat, en la qual Luis García Montero i jo ens encarregàvem de coordinar la parcel·la dels escriptors en castellà. La iniciativa va ser d'allò més encertada. Tots vam tornar a casa després d'aquestes trobades una mica més catalans i una mica més espanyols, que és del que es tractava. Perquè ser català és una forma mediterrània i, alhora, carolíngia de ser espanyol, d'enriquir l'espanyol no només amb el sufix *-ol*, sinó amb moltes més coses, entre elles el seny, aquest sentit comú del qual manquen tant, per cert, aquests obstinats dirigents nacionalistes que

ocupen les portades dels diaris, ràdios i televisions en els últims temps.

Per tot això, i tot i que és inevitable, i de vegades fins i tot necessari, que els atles històrics no utilitzin sempre el mateix color per tenyir les superfícies habitades del planeta, i que les tribus humanes s'agrupin de manera diferent amb el pas dels segles, penso que no ha arribat el moment que es diferenciïn aquests colors al mapa d'Espanya (que ja no es diria així) i de Catalunya. Se-gueixo molt de prop la creació literària en català, i puc assegurar que les escoles i les tendències que han presentat les lletres catalanes en els últims cent anys són substancialment idèntiques a les de la literatura en castellà. No ens pot dividir el fet —mínim, irrellevant— que el llatí parlat al nord-est de la península Ibèrica sigui diferent del que fem servir a la resta d'Espanya. Al final, tots (menys aquells bascos que utilitzen la seva llengua vernacle, i hauriem de sentir-nos orgullosos que al nostre país es parlés una llengua tan àrduament arcaica i misteriosa com el basc), parlem llatí a Espanya, i les nostres cultures beuen de la mateixa font cristiana i grecollatina aquí i allà, al centre i a la perifèria, en cada un dels punts cardinals de la nostra soferta pell de brau. Espanya no és patrimoni dels que l'escrivim amb *ñ*. El lema *e pluribus unum* té tretze lletres i va ser escollit el 1776 com a llegenda annexa al Gran Segell de les tretze colònies originàries que molt aviat es convertirien en els Estats Units d'Amèrica. Mirem-nos en aquest mirall. Madrid i Barcelona estan molt més a prop del que alguns pensen. Encara hi ha un llarg camí per endavant, i el recorrerem junts. Encara no ha sonat l'hora de la demolició de les Espanyes.

EL XOC I ELS AIRBAGS

No són pocs, per exemple, els escriptors que citen Josep Pla com un mestre i llegeixen en original els clàssics catalans. No són pocs els ciutadans d'aquest estil, a Espanya, empàtics i inclusius. També n'hi ha a Catalunya. La seva vocació és la de l'airbag en cas de xoc

per Antoni Puigverd

— La nostàlgia convida a creure que el diàleg més sincer i empàtic entre Barcelona i Madrid o, si volen, entre les cultures castellana i catalana va tenir lloc en els anys cinquanta i seixanta del segle passat. Em refereixo a les trobades que, en ple franquisme, van reunir, els principals escriptors de les dues llengües. El periodista Lorenzo Gomis escriu: “Quan el poeta [Carles Riba] va acabar la seva lliçó va despertar una onada d'admiració i cordialitat. Aplaudíem el que havia dit i el seu coneixement, també vam aplaudir la figura i el seu significat. El poeta es va trobar envoltat de personalitats que el felicitaven efusivament. Jo estava a prop i recordo el marquès de Lozoya —crític i historiador de l'art conegut i crec que segovia il·lustre— que, felicitant-lo, va lloar el castellà del conferenciant. Semblava animar-lo perquè el practiqués més. Riba va agrair el compliment, però va voler recordar que la seva llengua literària era el català”.

Però en els anys seixanta, les reivindicacions polítiques dels catalans van crear més d'una tensió i dificultat. El professor Maravall, en sentir referències inequívokes a la nació catalana, va afirmar: “Confesso que no m'agrada mai sentir en aquestes coses, i en general en moltes altres, la paraula *nacional*, perquè crec que és una paraula, ara per ara, en el nostre moment, més aviat pertorbadora en tots els àmbits”. Dionisio Ridruejo, en canvi, sostenia: “Catalunya està ocupada com a territori enemic, però com a territori propi està ocupada la totalitat del país”. Ridruejo proposa la creació d'un “Institut per a l'estudi

del pluralisme espanyol”. Més escèptic i intranquil sembla Julián Marías, segons testimonia Pablo Martí Zaro, un dels assistents, en una carta que escriu al poeta francès Pierre Emmanuel: “T'! [Marías] s'agit, d'une part, de cette espèce de bloc que les membres catalans forment en face des membres non catalans et qu'il voudrait voir se dissoudre”.

Si bé les trobades entre els millors representants de les cultures castellana i catalana van crear una illa de reconeixement i d'empatia en el context sinistre i opressiu del franquisme, el fet és que, quan es concretaven les idees o les propostes, cristal·litzava la distància. El diàleg es falsificava amb belles paraules descompromeses, però l'acord de fons no va arribar mai. La posició de Marías —com les més celebres reticències de Laín Entralgo— revelen una desconfiança profunda davant les intencions del catalanisme. En aquests anys de democràcia, la desconfiança en lloc de reduir-se s'ha fet monstruosament grossa i ha desembocat en les fatalistes tensions del present.

Podríem resumir les relacions entre el món cultural d'expressió catalana i castellana d'aquesta manera descarnada: mentre el català està perseguit, una part destacable de la intel·lectualitat espanyola és amable i compassiva. Però, quan el català aspira a un estatus de fortalesa, l'amabilitat tendeix a la sospita i el rebuig; la compassió esdevé irritació. Aquesta descripció descarnada no pot eclipsar la generositat, l'empatia i l'interès sincer de nombrosos escriptors espanyols que, siguin quines siguin les ➤

Antoni Puigverd (1954) és autor d'una lírica reflexiva i nostàlgica, que condensa títols com ‘Curset de natació’ o ‘Hivernacle’, juntament amb novel·les com ‘Paper de vidre’ i ‘La gàbia d'or’. En el seu últim llibre publicat, ‘La finestra discreta’, s'endinsa en un memorialisme de maduresa subtil que va i ve del passat al present, en la línia del breu assaig ètic i literari que són els seus articles tan influents a ‘La Vanguardia’

Però el fet és que, ja en els primers anys de la democràcia restaurada, per damunt d'aquestes actituds personals es va imposar una actitud de recel i sospita davant els plans de protecció lingüística del català

circumstàncies, han tingut una actitud oberta i inclusiva envers les cultures hispàniques. No són pocs, per exemple, els escriptors castellans que consideren Josep Pla com un mestre i llegeixen en original els clàssics catalans. Gent d'aquesta mena inclusiva i empàtica n'hi ha molta a Espanya. També a Catalunya. Amb vocació d'airbag.

Però el fet és que, ja en els primers anys de la democràcia restaurada, per damunt d'aquestes actituds personals es va imposar una actitud de recel i sospita davant els plans de protecció lingüística del català; alhora, els escriptors en llengua castellana es mostraven indiferents als intents polítics de fragmentar la unitat del sistema lingüístic valencià, català, balear. Els recels i sospites van culminar, no fa gaires anys, en el *Manifiesto por la lengua común*, signat per la majoria de grans escriptors actuals, que, en oposició a les lleis lingüístiques catalanes, teoritzava amb naturalitat sobreprement, després d'un compassiu reconeixement del bagatge cultural català, la superioritat social i democràtica de l'espanyol.

D'altra banda, no són pocs els escriptors volgudament desconnectats de la literatura espanyola. El nacionalisme lingüístic els fa prescindir dels grans clàssics castellans i hispanoamericans. No és infreqüent, d'altra banda, que la seva connexió literària universal sigui igualment nul·la. Aquest aïllament, protegit pels poders catalans, ha fomentat l'aparició d'una gran quantitat d'autors menors que alimenten una indústria editorial subvencionada. El resultat d'aquesta política literària és una pèrdua de qualitat i d'exigència que ens condueix a un futur inquietant: és

impossible que, en el context de la globalització, una cultura amb pocs milions de parlants com la catalana pugui sobreviure amb aquesta mediocritat. Vet aquí el resultat: erm cultural i entotsolament nacionalista.

Un resultat semblant produeix la política cultural espanyola: promoció de fidelitats ideològiques més que literàries, identifica la cultura espanyola a la castellana i, per tant, contribueix a alçar murs separadors. Entre l'àmbit català i l'espanyol hi ha pactes i compromisos, sí, però no responen a cap fonament seriós. Els fòrums que reuneixen els intel·lectuals catalans amb els de la resta d'Espanya no han produït ni un paper digne de ser llegit. El diàleg institucionalitzat no ha fomentat un corrent d'empatia mútua. Durant els gairebé 40 anys de democràcia no s'ha desenvolupat res semblant a l'Associació de Cultures Peninsulars que va imaginar Ridruejo.

Pot llegir-se la descripció crítica d'aquestes batalletes literàries com a part d'un tot: la constitució autonòmica ha fomentat poders estancs. Un, el català, ha anat desplegant el seu relat autoreferencial i ara, creient-se més fort del que realment és, voldria partir peres a la manera saguntina. Un altre, l'espanyol, considera el repartiment del poder a Espanya com una debilitat de la transició i, des que Aznar apareix en la política espanyola, pugna per reconstruir l'espanyolitat segons l'enyorat model francès. Es veu que unitat i igualtat equivalen a uniformitat. Només el rei Felip VI distingeix entre unitat i uniformitat. N'hi hauria hagut prou amb un desenvolupament a fons d'aquesta

distinció per trobar vies d'entesa i empatia. No ho ha intentat ningú.

No hi ha espai per al diàleg franc i sincer sobre els dos temes essencials. El cultural i l'econòmic. Hi ha una única cultura espanyola amb additius menors o les cultures hispàniques componen una identitat plural? Si la resposta és la unitat, tan estranya és la reacció d'una part de Catalunya? Malgrat que la història ens ha llegat el doble eix Madrid-Barcelona, la ficció francesa d'Espanya, ha de completar-se costi el que costi al voltant d'un únic centre? Els poders de l'Estat han de seguir forçant la realitat, perjudicant les possibilitats de l'economia espanyola, per acostar-se, peti qui peti, a l'ideal francès, tan reductor? Atesa l'obstinació en el model recentralitzador, pot sorprendre l'èxit del nacionalisme català? En altres moments va semblar que, malgrat el pujolisme, hi havia diverses visions de Catalunya. L'èxit de l'independentisme és el resultat de l'èxit de la (re)visió aznariana d'Espanya, encara hegemònica.

No tinc cap esperança en la possibilitat d'un diàleg institucional. Entre setembre i novembre—eleccions catalanes i generals—tots dos models excloents xocaran. No tinc cap esperança en el diàleg institucional, però confio en els airbags. Hi ha moltes persones sensates, tant a Catalunya com a la resta d'Espanya, que treballen amb discreció per reconstruir els ponts. El xoc no portarà res de bo. La victòria repressiva de l'Estat serà tan contraproduent per a l'economia i la política com l'aventurisme rupturista. No ens queda més alternativa que confiar en els airbags cívics. Esperem que puguin suavitzar els traumes del xoc. ●

Acords i desacords

MIGUEL DE UNAMUNO I JOAN MARAGALL, DES DE POSICIONS IRREDUCTIBLES AL TACTICISME O L'AVINENÇA, VAN MANTENIR EPISTOLARMENT UN DELS DIÀLEGS FONAMENTALS EN EL CAPÍTOL D'ACORDS I DESACORDS. TORNAR A AQUEST EPISTOLARI SEMPRE ÉS PROFITÓS QUAN LES FRICCIONS AGAFEN COS I CALCIFIQUEN EN FORMA D'ESTALACTITA I HOSTILITAT

per Valentí Puig

— **La tensió intel·lectual** entre Barcelona i Madrid és un procés cíclic de diàlegs i desconexions, no poques vegades afligit per les turbulències de la política, l'exclusió, el desacord o la tergiversació, fins al punt d'anar-se enquistant però mai de manera irreversible perquè encara hi ha més formes en comú que contraposicions. Al final, retorna el diàleg, fins i tot en moments escabrosos. Un cas límit: la catàstrofe del 1936 va causar danys irreparables. Va passar el temps i, l'any 1951, el poeta Dionisio Ridruejo fa la presentació de les cartes entre Unamuno i Joan Maragall. Va tenir lloc en una llibreria de Barcelona. Ridruejo va ser al cap d'uns mesos una figura decisiva en el Congrés de Poetes de Segòvia, al qual va acudir Carles Riba, amb molts dubtes si considerem la política del règim de Franco respecte a la llengua catalana. Va ser una reunió de poetes i, més enllà de la lírica, s'hi va preescenificar un retrobament, un inici de diàleg reconciliador. A partir de llavors, per molts que fossin els desacords, quedava establert que en la poesia d'Espanya les llengües eren diverses. Així ho ratificaria Salvador Espriu quan el 1960, en els poemes de *La pell de brau* parlava de Sepharad, de Catalunya en una Espanya contemplada i sentida des de la perifèria o no exclusivament des de la Castella central. És a dir, afirmar-se cada un en el reconeixement de l'altre. Un sistema d'inclusions, flexible i plural. Quan la sinergia integradora falla, arriben l'anímadversió, els conflictes emocionals i, aleshores, donades les circumstàncies, fins i tot acabem valorant com a positiva la *conllevancia* orteguiana, perquè és un mal menor. Més profitós per a tots és el "talent sinòptic" que reclama Jaume Vicens Vives.

Els filòsofs del diàleg sostenen que la persona i la paraula poden —i han— d'estar per sobre de les circumstàncies adverses a aquest diàleg com, per exemple, llasts ideològics o inèrcies de la interpretació històrica. Si durant dècades Catalunya va poder considerar que el seu problema era la naturalesa de Castella, és evident que la

societat ha canviat fins a tal extrem —entre altres coses, de rural a urbana— que els obstacles per al diàleg ja no són els mateixos i el que és permanent és que per dialogar cal estar disposats a escoltar. És dubtós que avui, com va fer el 1963, Gaziel digués que el fill autèntic de les terres castellanes és més aviat contemplatiu o guerrer, sant o heroi. Aquest cicle va mutar a partir dels anys seixanta del segle XX. Per exemple, escriuria avui el carlí Valle-Inclán —com va fer el 1911— que la Comunió Tradicionalista a Barcelona exerceix com a contrapès de la revolució i que si les masses carlines no existissin "les audàcies del partit sindicalista haurien estat el motiu de la seva creació"? A mitjan segle XIX, el diari barceloní *El Nuevo Vapor* critica la "corrompuda claveguera de Madrid", quelcom com una "corrompuda Sodoma". Segles abans, Quevedo havia qualificat Catalunya d' "aquest laberint de privilegis, aquest caos de furs" i va descriure els catalans com "un avortament monstruós de la política". Però a la vella Meseta àrida avui s'hi pot instal·lar aire condicionat.

Els grotescos àlbums de la catalanofòbia i la hispanofòbia, encara que hagin deixat algun serrell arcaic i més aviat rupestre, ja no tenen res a veure amb una societat interconnectada per l'AVE, oberta a la globalització, digitalitzada i pendent de les vicissituds compartides a la Unió Europea. Encara que sigui una societat altament secularitzada, s'entén encara Américo Castro quan va dir que el castellà ha de confessar-se amb el català, i viceversa. La incomunicació no és una dada incommovible, ni ha de ser-ho per sempre. A l'Espanya moderna, Miguel de Unamuno i Joan Maragall, des de posicions irreductibles al tacticisme o l'avinença, van mantenir epistolament un dels diàlegs fonamentals en el capítol d'acords i desacords. Tornar a aquest epistolari sempre és profitós quan les friccions agafen cos i calcifiquen en forma d'estalactita i hostilitat. Llavors l'Unamuno de propensió habitualment paradoxal es defineix com a "catalanitzant anti- ➔

Retrat de Joan Maragall fet per Ramon Casas i conservat al Museu Nacional d'Art de Catalunya

catalanista" i alhora manté un diàleg de gran altura moral amb l'idealisme catalanista de Maragall. Potser influeix que comparteixin la il·lusió iberista, avui tan malmesa. Per consell del formidable Josep Pijoan, Maragall havia decidit acostar-se a una de les realitats que considera més vives en aquella Espanya, la Institución Libre de Enseñanza. L'assagista J. M. Corredor diu que tant Pijoan com Maragall s'havien adonat clarament des de Catalunya de "fins a quin punt era necessari —en exacerbar-les passions, com sol passar en el *ruedo ibérico*— establir llaços de comprensió i de cordialitat amb les figures més representatives de la cultura castellana". El 1906, Unamuno escriu a Ortega que a Barcelona ha tingut el goig de donar la mà a Maragall.

Centre i perifèria: un dualisme peninsular. A finals del segle XIX, un crític com Josep Yxart reivindica per a la literatura que —indegudament— anomenariem perifèrica, la renovació de la lite-

ratura espanyola. En aquell moment l'eix central no passava per Madrid perquè la Pardo Bazán escriu des de la Corunya, Pereda està a Santander, Clarín resideix a Oviedo i, en clara connexió generacional, el novel·lista Narcís Oller escriu "des de Barcelona i de Barcelona". És precisament en les memòries tan significatives de Narcís Oller on queda més explícita aquella multilateralitat. A Oller, Menéndez Pelayo li havia recomanat escriure en català "perquè només qui escriu en la seva pròpia llengua pot assolir aquesta potència gràfica i aquesta profunda harmonia entre el pensament i la llum". Qui visita la casabiblioteca de Menéndez Pelayo a Santander adverteix en el jardí una estàtua de Milà i Fontanals, un dels fundadors del catalanisme cultural, de la primera Renaixença. Per contrast, en alguna pàgina groguenca de la història podem llegir sobre aquell xoc de paquiderms que va ser la discussió entre el poeta Núñez de Arce i el gran periodista Mañé i Flaquer.

És una evidència que des de Madrid, l'ús d'una llengua minoritària com el català genera perplexitat no poques vegades i, en casos extrems, reaccions antagòniques. Galdós estava en desacord amb el fet d'entestar-se a "donar vida literària a una llengua que no la tenia". Afegeix que Oller "podria escriure en castellà si volgués, sense que les seves admirables oracions perdessin, ans al contrari, guanyant". El mateix li diu Unamuno a Pere Corominas: "Insisteixo en el fet que vostè ha d'escriure en castellà o millor en espanyol i en què vostè ho fa bé. Escrigui, doncs, en espanyol. Deixi estar el català. És la millor manera de servir l'ànima catalana que en si porta". Juan Valera li havia dit a Narcís Oller quelcom semblant. Peculiarment, Baroja deia que en la guerra literària entre Madrid i Barcelona ell era enemic de les dues i partidari de cap. Unamuno li ho reconeix: "I d'una banda i de l'altra, al costat de no poca supèrbia, ignorància i culte a la mentida". En fi, les complexitats susciten interrogants, de vegades despropòsits, però la gestió de la complexitat no pot ser avui més difícil que a inicis del segle passat i per això Salvador Espriu a *—La pell de brau—* insisteix en els ponts del diàleg. És d'una actualitat que pot portar a la frustració o a la concòrdia. Quan els processos històrics es condensen i acceleren, l'esforç de comprensió i continència és elemental entre les parts actuant. Ha passat i seria substancial que pugui tornar a passar. Per exemple: amb la dictadura de Primo de Rivera, un grup prestigiós d'intel·lectuals de Madrid manifesten la seva solidaritat amb els escriptors de Catalunya quan el règim anul·la la institucionalització catalanista que Prat de la Riba havia configurat amb la Mancomunitat.

Ha existit, a més, tot un sistema natural de vasos comunicants. Espriu, per exemple, no s'en-

Baroja deia que en la guerra literària entre Madrid i Barcelona ell era enemic de les dues i partidari de cap

tén sense la prosa de Gabriel Miró. De la mateixa manera, Sagarra i Pla admiren Azorín i llegeixen molt a Baroja. Josep Pla a Madrid és tot un llarg capítol de la seva obra. Un altre cas és el jove Sagarra. Per exemple, per anar al cafè Pombo on oficia Gómez de la Serna escull la seva corbata més cridanera i li planta una agulla amb topazi. És més, coneix un Benito Pérez Galdós, ja cec, al camerino de Margarida Xirgu. El veu amb el bastó de mariscal de les lletres espanyoles. Això era després dels èxits a Madrid del teatre de Guimerà i, ja posteriorment, de Santiago Rusiñol. No és casual que els primers catalanistes, amb el desastre del 1898, creguin percebre que no hi ha existència sense intervenció política, sigui gradualista o radical malgrat que, a la premsa nacionalista d'aleshores, algú signa amb les inicials VIC i ME: "Visca Catalunya i mori Espanya". En ple fragor de confrontació verbal, Francesc Cambó apostava per la via del diàleg polític i la transacció. Maura seria el *partenaire* en aquell inici de conversa. Mentrestant, l'ardor regenerador d'un catalanisme instintiu sostenia que l'única política possible consistia a matar la política. En el seu moment, des d'una perspectiva molt diferent, Joan Maragall diu: "Nosaltres som els que fem pàtries noves". Aquesta era la veta regeneracionista del catalanisme en expansió.

Ben al contrari, la temptació fatalista, tan freqüent en aquests vells plets, acostuma a ser un error perquè al final algú ha de reconstruir els ponts del diàleg. Llavors els profetes del pessimisme abunden més que el realisme animós. *A No siempre lo peor es cierto* (2008), Carmen Iglesias es refereix als riscos de la negativitat, encara més extemporanis en una de les etapes hispàniques més puixants tot i la gravetat de la crisi econòmica. Per això ens preguntem com és possible que en una societat tan interconnectada i apostada en l'horitzó postindustrial els nous elements per al diàleg tinguin obstacles. Intel·lectualment, l'egolatria pot acabar sent una desmesura contraproduent. Però el més urgent és que, essent en la segona dècada del segle XXI, recorrem

a un instrumental caduc a l'hora d'analitzar el que passa, per distingir entre la retòrica del fracàs i els recursos actius d'una societat oberta. De nou, un diàleg requereix dos protagonistes que es facin responsables del llenguatge que utilitzen i de la seva semàntica. El diàleg no pot ser raonable i fructífer si el limitem a dos i no a les mil Espanyes, de la mateixa manera que l'heterogeneïtat de Catalunya desborda els motlles essencialistes.

Als divuit anys, Jacint Verdaguer va començar a parlar del seu gran projecte de *L'Atlàntida*. En realitat, el protagonista del poema serà Espanya. Aquesta idea de fusió hispànica li va ser criticada pels extrems culturals del nacionalisme català. Un precoç Joaquim Folguera, mort tan prematurament i crític fi, va sortir al pas dient que Verdaguer tenia l'esperit nacional català fins i tot malgrat "el seu espanyolisme superficial d'almoïner ortodox de la senyoria palatina". Per contra, en el seu breu assaig, tan oblidat com sagaç, sobre Verdaguer, Sagarra parla de la seva constant perplexitat davant *L'Atlàntida*, perquè vesteix una falla monstruosa i absurda amb un inesgotable tresor de natura, meteorologia, agricultura, fauna i flora. Un Verdaguer adolescent s'acostava a la Font del Desmai per entreveure, entre oms i avellaners, els grans boscos verges de la nova Amèrica descoberta per Colom. És clar, Verdaguer només era un noi amb barretina que buscava la glòria, mentre que avui la postmodernitat ha acabat amb la glòria i l'èpica. Però, fins i tot desorbitant el cicle d'acords i desacords, hauríem de donar per inevitable que la Catalunya hispànica de Verdaguer hagi desaparegut? No és nostàlgia ni anacronisme mirar cap enrere sense ira i calibrar la diferència entre una suma i una resta. La diferència és atribuïble a la convivència d'una Espanya i una Catalunya plurals. Tampoc és inútil subratllar que de l'administració de societats complexes —com és Espanya— depenen el col·lapse o el progrés en comú. Els cicles no són una predestinació, ni tan sols quan s'encrespa i anul·la el diàleg intel·lectual entre les parts i el tot de la vella Sepharad. ●

Dóna't d'alta a SOLRED i beneficia't de tots els avantatges que t'ofereix per ser-ne soci:

- **Diesel e Neotech:** 1,20 ct.€/l a totes les Estacions de Servei + 4,80 ct.€/l a les Estacions de Servei Seleccionades.*
- **Diesel 10 Neotech:** 1,20 cent.€/l a totes les Estacions de Servei + 6,80 ct.€/l a les Estacions de Servei Seleccionades.*
- **Efitec 95 Neotech:** 1,80 ct.€/l a totes les Estacions de Servei.
- **Efitec 98 Neotech:** 3,00 ct.€/l a totes les Estacions de Servei.
- **AutoGas [GLP]:** Fins a 2,20 ct.€/l, segon els consums de la taula següent:

AGRUPACIONS PIMES I MITJANES EMPRESES	
Litres/mes AutoGas	Total descompte cts. €/ litre
>249 <=399	1,60
>399 <=599	2,00
>599	2,20

- **Gasoil B:** 1,20 ct.€/l.
- **Dispositiu VIA-T:** El primer és gratuït. I si demanes més de 5 dispositius, te'n sortiran 3 de gratuïts.

*Consulta les Estacions de Servei seleccionades a Solred Directo, a repsol.com

Tràveling de Catalunya

—La virtuositat de la tècnica cinematogràfica del tràveling és la més idònia per aconseguir una panoràmica sintètica i general del perfil de Catalunya com a país del passat cap al futur. El tràveling realitzat des d'una grua aconsegueix aquestes perspectives reveladores, perquè la càmera es desplaça des del nivell de terra cap a l'altura i va girant en totes les direccions. Així comença el tràveling que porta des dels comtes de Barcelona fins a la Catalunya que s'insereix a Europa, passant per Aribau, la Renaixença o la Catalunya de Jaume Vicens Vives, d'una vigència a prova d'erosions tàctiques. De la plenitud medieval a l'euro i el xip, el desplaçament de la càmera acaba suggerint una millor intel·ligència del que vindrà.

22 Camí i història
de Catalunya
per José Enrique Ruiz-Domènec

26 D'Aribau a l'euro
per Francesc Cabana

28 El temps de
'Notícia de Catalunya'
per Josep Maria Muñoz

30 Catexit no passarà
per Lluís Bassets

Camí i història de Catalunya

LA COMPLICADA SITUACIÓ ALS ANYS SETANTA DEL SEGLE XV REQUERIA UNA PERSONALITAT SÒLIDA, UN POLÍTIC SENSE ENTRANYES, I EL VA TROBAR EN FERRAN EL CATÒLIC. VA UNIR EL PROJECTE DE RENOVACIÓ DE LA VIDA ECONÒMICA A LA UNIÓ DINÀSTICA AMB CASTELLA EN CASAR-SE AMB ISABEL LA CATÒLICA. CADA UN A LA SEVA MANERA VA CANVIAR EL PARTICULARISME DE LES SEVES RESPECTIVES CORONES PER LA GRANDESA ICÒNICA DE L'ESTAT MODERN

per José Enrique Ruiz-Domènec

— **Un poble que busca la seva identitat** ha d'assumir la seva història, no inventar-la; però per a això algú ha d'escriure-la amb una narrativa capaç d'expressar el caràcter i les formes de vida, de crear una obra compromesa sense caure en la manipulació, de ser amena i, no obstant això, rigorosa, una obra que ajudi a la concòrdia social. Comencem. L'any 985, al costat de la porta del Regomir que condueix a la platja on es construeixen naus, s'havien reunit els ciutadans de Barcelona per queixar-se. És una assemblea. Es queixaven no de l'atac de les tropes del califat de Còrdova al comandament d'Almansor que, segons opinió unànime, es van conformar d'emportar-se un ric botí i alguns ostatges, sinó de l'escassa ajuda del rei de França. Inesperadament apareix la discreta i prima columna del comte Borrell II. Coincidint amb la seva arribada, tornen a casa, vençuts pel cansament i la derrota, guerrers de cames robustes amb els seus estris de guerra, escuts, llances i espases; nobles vestits amb les noves cotes de malles i els cascos de cuir amb reforços d'acer; levites i advocats que es creuen en l'obligació d'anotar el que ells pensen que ha passat.

Aquesta imatge d'una Barcelona crepuscular és el punt de partida d'una història de més de mil anys; de construcció d'una identitat i de la reflexió sobre el sistema de valors que ha d'assentar-la. Tothom hauria d'apreciar-la perquè representa aquest passat del que hom pot sentir-se orgullós. I ho faria sens dubte si aconseguís deslligar-la de la successió de relats inventats o manipulats que ens proposen des de diverses instàncies. No són necessaris; la realitat històrica és més interessant que aquestes ficcions que no deixen

de ser simples expressions de debilitat. A continuació proposo revisitar quatre moments decisius de la història de Catalunya.

ÈPOCA FEUDAL, SEGLES XI-XII. A

Barcelona, els habitants que plantegen la recuperació de la ciutat i del territori després de la invasió de l'exèrcit califal són capaços de conservar el sentit de la sorpresa i la indignació, tot i el pacte al qual acaben d'arribar el comte de Barcelona Borrell II i el vescomte Guitard davant la mirada censora dels bisbes i els abats presents a la negociació. Aquest pacte entre dues maneres d'entendre la política catalana l'any mil és un tema crucial perquè en definitiva és l'origen del pactisme que, en opinió de Jaume Vicens Vives, és la manera com els catalans s'han enfrontat a la seva història. No obstant això, fins avui, aquest primer pacte i el que va suposar és la terra oblidada de la historiografia; no per desídia sinó per submissió a les directrius polítiques. Per això, al mínim intent de treure'l a la llum com a norma educativa per a la ciutadania, es despleguen desenes de tòpics que inunden els llibres amb què aprenen, és un dir, els nostres escolars: violència feudal, opressió dels camperols a unes formes de govern il·legítimes, caràcter "democràtic" de les institucions de pau i treva de Déu, i així un llarguíssim etcètera. Malgrat tot, hi ha molts indicis en sentit contrari. La construcció en temps de Ramon Berenguer I d'un corpus legislatiu català, els *Usatges*; la creació d'un Estat propi amb capital a Barcelona per part de Ramon Berenguer II, que culminarà Ramon Berenguer III el 1127 en rubricar el primer tractat internacional d'un comte de Barcelona amb el

rei de Sicília; la signatura d'acords amb Pisa i Gènova per integrar el país en les xarxes del comerç del Mediterrani; la positiva disposició de Ramon Berenguer IV per facilitar el problema creat a Aragó pel testament d'Alfons el Bataller on cedia el seu regne als ordes militars, i el matrimoni amb la reina Peronella, hereva del tron; i així a partir d'aleshores el fet que els comtes de Barcelona siguin alhora reis d'Aragó. Aquests indicis en sentit contrari a l'estimació de la societat feudal com a expressió de la violència no s'han pogut investigar en profunditat; se'ls ha negat aquest dret, i així, als ciutadans els costa entendre la diferència entre la història real i aquesta successió de mentides i mitges veritats creades els últims decennis amb recursos públics.

L'índex més sòlid és l'existència de Ricard Guillem; ningú millor que ell expressa el caràcter emprendedor del català: va impulsar una revolució agrícola que després va dirigir al cultiu de la vinya i a la comercialització del vi; va afavorir la canalització de l'aigua i el recurs a la irrigació a la ciutat de Barcelona; va impulsar el crèdit com a forma de promoció social entre els immigrants; va donar suport a les reformes polítiques dels comtes de Barcelona; va ajudar els seus plans diplomàtics a Itàlia i França; va ensenyar el camí de la navegació en l'esdevenir del país; va apostar per mantenir la memòria amb la creació d'un arxiu personal; va convertir el seu cas personal en un exemple social. I tot i així la seva figura roman oblidada.

L'EXPANSIÓ MEDITERRÀNIA,

SEGLES XIII I XIV. Un cor de cronistes va descriure les decisions polítiques dels reis d'Aragó i comtes de Barcelo-

na, Jaume el Conqueridor, Pere el Gran, Jaume II i Pere el Cerimoniós: són cronistes interessats a assenyalar el pacte entre la Corona, la burgesia mercantil, els alts funcionaris de la cort i la noblesa. Elogien les institucions creades amb aquesta finalitat, Consell de Cent, Corts, Generalitat, i ofereixen un animat relat de les conquestes de Mallorca i València com l'esforç polític de transformar un Estat dinàstic en una potència marítima, la Corona d'Aragó. L'oportunitat va arribar el 1282, amb les Vespres Sicilianes, la revolta dels ciutadans de Palerm contra Carles d'Anjou, germà del rei de França i a favor de la reina Constança, casada amb Pere el Gran. Moment de sort o habilitat política? Una mica de tot. A Agnani, el juny del 1295, davant el papa Bonifaci VIII, l'intel·ligent barceloní Guillem Durfort va aconseguir per via diplomàtica el que les armes no haguessin aconseguit mai.

El pas següent també va ser decisiu, però en sentit contrari. La conquesta de Sardenya va provocar un enutjós litigi amb la República de Gènova, impossible de guanyar. Aquesta decisió revela una realitat de vegades oculta, la dificultat de fer una política encertada en moments decisius. El desencert del Cerimoniós va ser dissimulat amb accions agressives al Mediterrani, amb els almogàvers com a força de xoc. Una política que va costar cara en el pla econòmic i diplomàtic. Les dècades centrals del segle XIV han estat plantejades com el catastròfic efecte d'una crisi econòmica general quan el que va passar en realitat va ser una aposta pel creixement —es va construir la muralla de Barcelona i bona part de l'arquitectura gòtica— sense preveure'n l'elevat cost financer. L'escàndol de corrupció que va esquitxar fins i tot l'escriptor Bernat Metge és el millor símptoma d'aquests anys. En tot cas, va ser una política que va revelar sense cap necessitat el terrible diagnòstic sobre el país

Ramon Berenguer I representat amb l'emblema de la creu plana de gules en camp de plata atribuïdes com a armes personals en una edició dels 'Usatges de Barcelona' del primer terç del segle XIV

dut a terme pel gran medievalista genovès Roberto Sabatino López, "Barcelona, la façana daurada d'un país amb peus de fang".

ELS FONAMENTS DEL MÓN MODERN, SEGLES XV I XVI. El Compromís de Casp s'ha convertit en un comentari mordaç sobre el destí d'un poble atrapat per una dinastia que no era la seva. Al cap i a la fi, l'atractiu d'Elionor d'Aragó, la filla de Pere el Cerimoniós, és que va dedicar tots els seus esforços —els seus estalvis, el seu talent literari, el seu coneixement de la política— a tractar d'aconseguir per al seu fill menor Ferran el tron dels seus avantpassats per via materna, tan legítima i tan honrada com la via paterna, crec jo. Al final aconsegueix el que vol, per mediació dels mendicants, franciscans i dominics, que durant més de dos segles havien estat els mentors de la casa reial. Ferran, a qui es coneix com "el d'Antequera" per la gesta a la frontera que el va portar a conquerir aquesta ciutat al regne nassarita de Granada, sap que per treure l'economia de la seva letargia ha d'acceptar el desafia-

ment del mercat internacional que en aquests anys es controlava des de Venècia, Gènova, Gant o Bruges, en lloc de seguir apostant pels privilegis gremials. Però, si bé el realisme de la seva política no va poder assentar-se en una realitat econòmica, sí que va passar així en temps del seu fill Alfons el Magnànim. La història de les velles conquestes militars va ser un pretext per a ell, va admetre més endavant; el seu veritable objectiu va ser crear una xarxa internacional dels diners com a suport d'una política mercantil assentada en set ciutats marítimes clau del seu domini, Barcelona, Perpinyà, Palma, Alger, Nàpols, Palerm i València: un objectiu estratègic, no imperialista. Ja que per a ell l'única possibilitat real de futur de Catalunya i de la resta de nacions de la seva

Corona era la internacionalització de la seva economia. No se'l va entendre; les queixes es van generalitzar; la revolta dels camperols de la remença es va convertir en una guerra civil que durant deu anys va enfrontar la Generalitat amb el rei Joan II, germà i successor del Magnànim. El sistema financer va fer fallida i la ciutat de Barcelona va acusar aquest dur revés.

La complicada situació els anys setanta del segle XV requeria una personalitat sòlida, un polític sense entranyes, i el va trobar en Ferran el Catòlic, nebot del Magnànim. Va unir el projecte de renovació de la vida econòmica a la unió dinàstica amb Castella després de contreure matrimoni amb Isabel la Catòlica. Els dos reis van canviar, cada un a la seva manera, el particularisme de les seves respectives corones per la grandesa icònica de l'Estat modern. Van permetre que a les cancelleries europees es parlés d'Espanya, encara que en aquest temps era més un disseny polític que una realitat institucional. De vegades costa acceptar que l'esplendor del segle XVI a Catalunya es basi en aquests principis i en els recursos de ➤

La decisió de fer-li la guerra “al francès” és una agosarada barreja de realitat i romanticisme que va trobar el correlat narratiu en les protestes populars, els “episodis nacionals”

l'Estat, sobretot militars, quan atenem els que s'oposaven davant de cada actuació de la monarquia. Això va ser el que li va passar a Carles V a Barcelona, mesos abans de ser elegit emperador d'Alemanya, en presentar a les autoritats de la ciutat, en un discurs en català, els seus projectes polítics. Les oportunitats es van teixir sempre enmig de dificultats i davant el temor de perdre determinats privilegis gremials; i va ser així com es va arribar a les portes d'un dels dilemes clau de l'època moderna.

LA REVOLUCIÓ MONÀRQUICA, 1640-1812. Gran part del període comprès entre el 1640 i el 1812 gira entorn del clàssic problema polític català: què s'ha de fer davant la nació-Estat promoguda des de Madrid per la revolució dels monarques i els seus favorits, com el comte duc d'Olivares? Per als segadors que van atacar el virrei el dia de Corpus del 1640 la resposta va ser, ho va demostrar Elliott, la de rebuig, sobretot quan es tractava d'impostos per mantenir els terços que lluitaven a Flandes. Però, setanta anys després, Rafael Casanova va capgirar aquesta posició descobrint el patriotisme “espanyol” de la casa d'Habsburg davant el risc que suposava per a ell i els seus seguidors la casa de Borbó. 1714 és l'encarnació mateixa d'un imperatiu paradoxal: “Lluita per l'Espanya dels Àustria és salvar Catalunya”.

La guerra de Successió representa el punt àlgid, però no medul·lar, del problema polític català. Cosa que ens porta a una conclusió de les que no agraden: al segle XVIII un rei és un monarca quan té el monopoli de la guerra i això significa diners per mantenir un exèrcit permanent. Els diners confereixen, a més, el control de la justícia, els impostos i l'encunyació de la moneda, mitjançant una classe de funcionaris públics dedicats a fer complir les lleis. I això implica centralització. Per això

el moment medul·lar va passar quan l'Estat va ser atacat per Napoleó. Calia prendre partit. El dilema polític entre 1808-1812 afecta de la mateixa manera Madrid i Barcelona: la decisió de fer-li la guerra “al francès” és una agosarada barreja de realitat i romanticisme que va trobar el correlat narratiu en les protestes populars, els “episodis nacionals”. En aquest moment, no importa el lloc, a Bailèn, Saragossa o Girona, el patriota és la nèmese de l'espanyol, els altres són sospitosos, si no els botxins de la causa nacional. Per això hi ha un fraternitat pràctica, estratègica amb els “guerrillers”. Quan per fi els ciutadans lliures es reuneixen a les corts de Cadis, Capmany hi va en representació dels catalans que com la resta d'espanyols busquen una sortida a la crisi política creada per les tropes napoleòniques. El país està trencat, dividit, els territoris d'ultramar han començat el procés d'independència. Hi ha escenes de preocupació per tot arreu. El drama romàntic coreografia l'escena com un eco de la indignació social. Hom parla del dret dels ciutadans i del retorn del rei Ferran VII. La fi de la guerra coincideix amb l'inici de les decepcions. El problema polític de la Catalunya moderna torna a un primer pla: què s'ha de fer davant la nació-Estat impulsada des de Madrid?

Els dubtes són inevitables. L'Espanya que surt de les corts de Cadis és realment el país dels senyals contraposats, incomprensibles per als diplomàtics reunits a Viena, amb Metternich al capdavant. Catalunya es posa a pensar quin paper ha de tenir en tot això i comença així, amb l'*Oda a la Pàtria* d'Aribau, un llarg camí de reflexió sobre la manera de ser pròpia i el seu ancoratge a l'Estat-nació anomenat Espanya. ●

José Enrique Ruiz-Domènec és escriptor i acadèmic de Bones Lletres, autor de 'Cataluña-España. Encuentros y desencuentros'

'El jurament de
les Corts de Cadis
el 1810', pintat per
José Casado del
Alisal, 1863

D'Aribau a l'euro

LA INDÚSTRIA CATALANA DEFENSAVA UNA POLÍTICA PROTECCIONISTA QUE PERMETÉS PROGRESSAR I ATURAR L'ENTRADA DE PRODUCTES ESTRANGERS. EL DEBAT ENTRE PROTECCIONISME I LLIURECANVISME L'ACABARAN GUANYANT ELS CATALANS GRÀCIES, EN BONA PART, AL FET QUE LA RESTA D'EUROPA TAMBÉ DEFENSAVA LA SEVA INDÚSTRIA I QUE ELS LLIURECANVISTES NO TENIEN UNA ESTRATÈGIA EFECTIVA

per Francesc Cabana

— **Aribau va escriure** la seva *Oda a la Pàtria* l'any 1833, en un moment en què els catalans ja feia uns quants anys que estaven marginats del poder polític. S'havien concentrat en les activitats econòmiques, força abandonades pel govern espanyol. Catalunya tenia una llarga experiència comercial, gràcies a 300 quilòmetres de costa i a una frontera amb França, que li permetien relacions amb l'exterior i l'intercanvi de mercaderies i coneixements. L'estructura social catalana era ben diferent de la resta de l'Estat i més equilibrada, amb una pagesia que gràcies a les aplicacions del dret romà s'havia mantingut com a gestora de les seves terres. No hi havia les desigualtats socials tan pròpies d'algunes regions espanyoles.

L'*Oda a la Pàtria* tindrà la importància que li voldran donar els altres. És sentiment pur i record d'una identitat que molts ja donaven per perduda. Aribau va ser també accionista de L'Espanya Industrial, SA, una empresa cotonera promocionada per catalans, que tenia inicialment seu a Madrid. Va ser el primer intent, fet des de Catalunya, perquè l'Espanya no catalana seguís el camí de la industrialització que Catalunya havia pres. Però no se'n van sortir. Al cap de poc temps, el domicili social i la fàbrica de L'Espanya Industrial van passar a Barcelona.

Catalunya s'industrialitzà durant el segle XIX i els primers anys del XX, davant de la curiositat dels governs espanyols que la deixaven fer i no hi donaven gaire importància. Els industrials catalans defensaven aferrissadament una política proteccionista que els permetés progressar i aturar l'entrada de productes estrangers. El debat entre proteccionisme i lliurecanvisme el van acabar guanyant els catalans gràcies, en bona part, al fet que la resta d'Europa també defensava la seva indústria i que els lliurecanvistes no van trobar un gran suport en les estructures de l'Estat.

A començaments del segle XX, Guillem Graell, secretari del Foment del Treball Nacional, la primera patronal catalana, escriu i defensa que tots els polítics han de saber economia. És una afirmació nova per a l'Espanya no catalana. I ho seguirà sent durant les dictadures de Primo de Rivera i els primers anys de la dictadura de Franco, quan es considera que l'economia ha d'estar sempre supeditada a l'objectiu polític.

El sentiment d'identitat catalana va creixent paral·lelament al progrés de l'economia. El 1888, el president de l'Ateneu Barcelonès, Josep Coroleu, va demanar en castellà: "¿Para que España sea España, es necesario que Cataluña deje de ser Cataluña?" És un resum molt

exacte de la situació. La societat catalana se separa cada cop més de la de la resta de l'Estat i s'apropa a l'estructura dels països europeus amb els quals Catalunya ha mantingut sempre una gran relació. Per Catalunya, els Pirineus no han representat mai cap frontera.

Madrid descobrirà el poder financer durant la primera part del segle XX, tot i que els bancs que s'hi instal·len no són estrictament madrilenys. El Banco Hispano-Americano té arrels mexicanes, el Banco Central es diu així perquè és l'instrument financer, a Madrid, de banca de la perifèria; el Banco de Santander és d'on el seu nom indica. Els bancs catalans no aconseguiran en aquest període consolidar-se com a empreses serioses, ja sigui per greus pecats d'omissió — Banc de Barcelona —, o per l'hostilitat del poder central, en el cas de Banc de Catalunya.

La dictadura franquista va intentar industrialitzar Espanya amb l'Institut Nacional de Indústria, a base de fortes inversions fora de Catalunya i grans restriccions a la indústria catalana. Però el seu resultat va ser d'un èxit relatiu, ja que resulta molt difícil crear indústries en un territori que no té cultura industrial ni personal qualificat. La industrialització arribarà a Madrid gràcies a la inversió americana que comença a partir dels anys cinquanta i que suposa la instal·la-

ció de grans empreses multinacionals a la capital de l'Estat.

Catalunya, mentrestant, manté una indústria tradicional que fa costat oficialment al franquisme per raons de supervivència o de sentiment sincer derivat de les barbaritats que van arribar amb la guerra civil. Però Catalunya cada vegada mira més a Europa. Carles Ferrer Salat, que serà el primer president de la CEOE —1977—, va ser detingut per la policia social en els darrers anys de la dictadura i va rebre el qualificatiu ofensiu d'"europeïsta". I Carles Ferrer no era pas un independentista, ni de bon tros. L'Europa desenvolupada atrau extraordinàriament els catalans, de tal manera que quan arriba la transició democràtica i es veu possible l'entrada d'Espanya al Mercat Comú, tot l'empresariat català es bolca a favor d'aquesta opció. Quan Espanya hi entra —1986— la indústria tradicional catalana, començant per la tèxtil, desapareixerà del tot, però el sentiment europeïsta de Catalunya es mantindrà.

En els darrers anys del segle XX és quan més es posa en evidència la cultura emprenedora catalana que s'ha creat durant els darrers 200 anys. Aprofitant uns bons anys econòmics, la indústria i els serveis catalans es desenvolupen com fins aleshores no ho havien fet mai

i substitueixen la indústria caducada i obsoleta, per una de nova i diversificada. El vell proteccionista català és substituït per l'empresari lliurecanvista format a les escoles de negoci catalanes, que es troba còmode en un mercat globalitzat. No obstant això, una tònica que s'ha mantingut durant aquests darrers 200 anys és la mínima participació dels catalans en el poder polític, un fet sorprenent i paradoxal que alguns atribueixen al poc interès dels catalans per anar a Madrid i altres a l'actitud negativa d'una societat espanyola, tal com es va demostrar en la polèmica operació reformista de Miquel Roca i Junyent.

Per acabar. L'euro és la moneda europea per excel·lència. Carles Ferrer s'hauria emocionat en tenir-lo a les seves mans. L'euro té molts inconvenients per a nosaltres, perquè és la moneda forta dels alemanys contra la feblesa de la pesseta espanyola. Tot i això, els avantatges compensen els inconvenients, ja que signifiquen finalment la vinculació a una Europa que era la terra promesa per a la majoria de catalans fa molts anys. Aquesta terra promesa té un peu de fang, com a mínim, però no hi ha alternativa, ni per a Catalunya ni per a Espanya que, per cert, abans eren les Espanyes. ●

Francesc Cabana és advocat i especialista en història econòmica de Catalunya

— **L'any 1956**, l'historiador Pierre Vilar publicava un article titulat “El temps del Quixot”, en què afirmava que “les obres mestres tenen una data” i recordava que aquell llibre “universal”, aquell llibre “etern”, seguia sent “abans que res, un llibre espanyol del 1605, que només cobra tot el seu sentit en el cor de la història”. Vilar proposava, doncs, una lectura històrica del llibre de Cervantes, com una obra mestra capaç de fixar les contradiccions del seu temps. No és, és clar, la meua intenció comparar *Notícia de Catalunya*, l'influent assaig de Jaume Vicens i Vives, amb l'obra immortal de Cervantes. Però com tot llibre esdevingut clàssic, l'obra de Vicens —publicada el 1954 i novament, en una edició revisada i augmentada, el 1960, ben poques setmanes abans de la mort prematura de l'historiador català— admet una doble lectura: és el producte d'un moment històric concret, passat, i és alhora un llibre que continuem llegint amb profit, perquè ens diu coses del nostre temps, també.

Vicens havia escrit el seu llibre el 1953 —la censura en retardaria l'aparició—, empès per l'èxit de la seva breu i innovadora *Aproximación a la historia de España*, però mogut sobretot per la consciència que l'hora de la política, de tornar a fer política, s'acostava. Aquell règim inic —i ineficaz—, el franquisme, no podia durar sempre, hi havia alguns senyals de canvi i d'obertura, i si s'havia de fer política, calia peremptòriament no repetir els terribles errors comesos a la dècada del 1930, que havien portat al desastre de la guerra civil. Aquest era l'imperatiu que guiava Vicens: per bastir un projecte sòlid, consistent, calia abans construir un coixí intel·lectual que evités la repetició de la, als seus ulls, política irresponsable dels anys trenta. Calia, doncs, “conèixer-nos” a nosaltres mateixos, és a dir, saber “qui hem estat i qui som”. Amb un títol innocent suggerit per Josep Pla per esquivar la censura —l'original era *Nosaltres els catalans*—, Vicens dibuixa a *Notícia de Catalunya* una “psicologia col·lectiva” dels catalans, entorn d'una sèrie de conceptes manllevats de la tradició del catalanisme, adaptats a la circumstància present i cridats a tenir un èxit perdurable: un poble de “Marca”, fet d'aportacions migratòries successives, sense més riquesa natural que “la feina”.

El temps de 'Notícia de Catalunya'

A LES PÀGINES DE 'NOTÍCIA DE CATALUNYA' (1954), L'HISTORIADOR JAUME VICENS VIVES VICENS, CONVENÇUT QUE “EL JOC DE LA CATALANITAT ÉS INSEPARABLE D'UN INTERVENCIONISME HISPÀNIC”, PROPUGNA D'ESTENDRE AQUEST MODEL “ARREU D'ESPANYA, I ENTRE TOTS PLEGATS FER UNA COMUNITAT MODERNA, PRÀCTICA I EFICIENT, JUSTA, PACÍFICA I TOLERANT”

per Josep Maria Muñoz

Per Vicens, partidari d'una política feta per les elits il·lustrades, per la “minoria conscient”, hi havia un instrument adequat per vèncer la recurrent temptació revolucionària: el pactisme, que era una part constitutiva de la mentalitat catalana, “fins a fer-ne una manera de ser, fins a esdevenir una concepció del món”. És el pactisme en sentit ampli —pacte entre la societat civil i el poder, pacte entre classes socials, pacte entre territoris— allò que Catalunya pot oferir a l'Espanya de la postguerra com a sortida a una situació política incompatible amb el marc democràtic europeu.

A la segona edició, la del 1960, Vicens hi incorpora dos capítols fonamentals, dedicats, respectivament, a les relacions Catalunya-Espanya i a la posició dels catalans davant de l'Estat. En el primer, hi constata el fracàs de l'intervencionisme català a Madrid: al llarg del segle XIX, Catalunya havia assajat diverses fórmules d'articulació —provincialisme, foralisme, regionalisme, federalisme, nacionalisme i fins iberisme— per “afaïçonar Espanya a imatge seva [de Catalunya], que és una versió de la imatge d'Europa”. El balanç no podia, però, ser positiu: a la casa comuna dels espanyols, castellans i catalans “no hem coincidit ni en la finalitat, ni en

la distribució, ni encara en la decoració”. Així, la “hispanitat essencial” de Catalunya no va trobar “resposta adequada” enllà de l'Ebre, i “no hi hagué encaixada afectuosa. Al final hom acabà parlant de *conllevancia*, grans mots que es pronuncien quan el carreró no té sortida”.

Al final del llibre, Vicens constataba que, tot i els quatre segles de Minotaure —és a dir, de sotmetiment al poder de l'Estat—, Catalunya havia sobreviscut com una realitat nacional, i és per això que tanca *Notícia de Catalunya* amb una afirmació inequívoca de la personalitat catalana: “A Catalunya el mòbil primari és la voluntat de ser”. Una voluntat que hauria de tenir com a objectiu “ser un país de Marca, net i ordenat, com Bèlgica, Holanda i Txecoslovàquia; o bé un país de reducte muntanyenc tan ben agençat com Suïssa”. Vicens, convençut que “el joc de la catalanitat és inseparable d'un intervencionisme hispànic”, propugna d'estendre aquest model “arreu d'Espanya, i entre tots plegats fer una comunitat moderna, pràctica i eficient, justa, pacífica i tolerant”.

Jordi Pujol, que en el seu discurs havia incorporat molts dels ensenyaments de *Notícia de Catalunya*, a l'hora d'explicar per què havia acabat abraçant la causa de la independència, donava últimament per fracassada la doble via d'afirmació de la catalanitat i d'intervencionisme hispànic, una via que havia estat la seva, i que havien dibuixat als anys 1950 tant el Vicens de *Notícia de Catalunya* com l'Espriu de *La pell de brau*. Això semblaria confirmar que, com deia Pierre Vilar, tot llibre té una data. Mentre l'estava escrivint, Vicens no es cansava de buscar, des de les pàgines de *Destino*, un interlocutor vàlid a Madrid: “Però per reblar la nostra comprensiva actitud, celebrariem que de tant en tant se'ns s'allargués la mà amb un present positiu i satisfactori; sobretot, eficient. Desitjariem rebre solucions concretes, materials, tant en l'ordre de l'economia com de la cultura. Només per convèncer la generació que espera ansiosa algun gest àmpliament comprensiu, que, com va dir Cánovas, no hi ha abismes insondables”. Això era l'any 1953. L'èxit va ser perfectament descriptible. ●

Josep Maria Muñoz és historiador i editor, director de 'L'Avenç'

Jaume Vicens i Vives i Josep Pla van ser amics i còmplices durant els anys cinquanta. La influència de Pla va ser determinant en l'obra de l'historiador català
[Foto Editorial VV]

CatExit no passarà

CATALUNYA NOMÉS POT SER EUROPEA. NO HI HA CAP ALTRE DESTÍ QUE LA TEMPTI NI CAP ALTRA BIFURCACIÓ QUE LA CONDUUEIXI CAP UN ALTRE HORITZÓ. O EUROPA O RES. HO ÉS, NATURALMENT, PELS SEUS ORÍGENS MEDIEVALS MÉS PREGONS, INCLOSA LA CAROLÍNGIA MARCA HISPÀNICA MITIFICADA PEL NACIONALISME ESSENCIALISTA. HO ÉS, TAMBÉ, PER LA GENEALOGIA DE LA NACIÓ MODERNA CONSTRUÏDA A PARTIR DEL ROMANTICISME

per Lluís Bassets

— **Grècia pot sortir d'Europa.** El Regne Unit pot sortir d'Europa. Catalunya no: el Catexit és una contradicció en els seus mateixos termes. Catalunya només podria sortir d'Europa, si Europa deixés d'existir com a realitat institucional i com a projecte i idea col·lectiva. Grècia va formar part d'Europa, és a dir, de les comunitats europees i l'Aliança Atlàntica, fonamentalment per raons estratègiques vinculades amb el repartiment d'Europa en zones d'influència. Si atenem a les característiques del país, els títols que té Grècia són molt semblants als dels països balcànics, similars en tot cas als que poguéu tenir Turquia. Catexit és, insisteixo, una contradicció. El president del Banc de Sabadell, Josep Oliu, va utilitzar el terme durant la XXXI Reunió del Cercle d'Economia celebrada a Sitges en un debat amb l'economista del *Financial Times*, Martin Wolf. Josep M. Colomer també l'ha utilitzat en un article al diari *El País* i jo mateix el vaig fer servir, no sé exactament si per primera vegada, en una entrada del meu blog titulada "Catexit", el 14 novembre de 2012.

Tampoc és exactament Europa el Regne Unit aïllat, amb la seva relació transatlàntica privilegiada, fruit de la inversió d'una jerarquia d'ordre colonial, esdevinguda xarnel·la de la pau gràcies a les dues guerres mundials. Ho és en tot i més la seva economia, la seva societat i sobretot el seu sistema polític, necessari per a l'equilibri europeu però amb la inevitable distància geopolítica insalvable que l'aïlla i a la vegada la declara pont entre les dues ribes.

Catalunya, en canvi, només pot ser europea. No hi ha cap altre destí que

la tempti ni cap altra bifurcació que la conduueixi cap un altre horitzó. O Europa o res. Ho és, naturalment, pels seus orígens medievals més pregons, inclosa la carolíngia Marca Hispànica mitificada pel nacionalisme essencialista. Ho és, també, per la genealogia de la nació moderna construïda a partir del romanticisme: neix el 1714, quan mor la nació de les velles constitucions, en culminar una guerra ben europea com va ser la de Successió a la corona d'Espanya. Encara ho és més pel motlle industrialista que la situa com a capdavantera de la revolució industrial a la península Ibèrica.

Tot el que li ha succeït a Catalunya al llarg de la història és peripècia europea, pura i dura, tragèdies incloses. La darrera entre les més grans el pas devastador de les grans ideologies i sobretot els dos totalitarismes del segle XX, que hi experimenten i s'hi enfronten en batalles ideològiques, militars i fins i tot policials: el cop d'Estat del 34, la revolució, la guerra civil, els bombardejos urbans, la guerra civil dins la guerra civil, les purgues estalinistes, l'eradicació de la democràcia i de l'autogovern.

Catalunya segueix sent europea, calladament, resignadament, gairebé clandestinament, en el moment més fosc de la nit totalitària, esdevinguda niu d'espies, corredor per on fugen els perseguits i refugi de criminals de guerra. Després, a poc a poc, encara que la dictadura tarda a incorporar-s'hi, Catalunya ho fa, i sempre un pas per endavant, gràcies a la reindustrialització, amb la Seat al capdavant; la primera autopista de peatge; el turisme; l'associacionisme europeu, amb el Comitè

Espanyol de la LECE de fundació barcelonina ben prematura (1949); els seus economistes, cabdals en l'estabilització i l'apertura —Sardà, Dexeus, Estapé, per exemple—; i el seu historiador, Vicens Vives, sintetitzador i visionari del destí hispànic i europeu dels catalans.

Catalunya és ja plenament Europa quan amb Espanya s'incorpora a Europa amb el Tractat d'adhesió del 1986. Autogovern català, democràcia espanyola i integració europea són termes equivalents des de Catalunya. Potser no ho són o no ho són tan clarament des d'altres llocs d'Espanya o d'Europa. Però la història dels catalans ens revela que només hi ha autogovern quan els

Les banderes de la Unió Europea i de Catalunya, onejant juntes
[Foto: Thinkstock]

espanyols són lliures i hi ha llibertat i democràcia a Espanya, de manera que l'horitzó compartit és el de l'Europa lliure i democràtica. Aquesta és una història d'èxit, un èxit fora de mida. És impopular dir-ho avui en dia, quan radicalismes de tots colors ens descriuen una societat famolenca i misèrrima devastada per la crisi i una nació oprimida i humiliada que malda per aixecar-se enfront d'un imperialisme cruel i ranciós. La democràcia constitucional espanyola, l'autogovern català i aquesta zona de pau, prosperitat i estabilitat europea, la més important en totes les dimensions de la història, amb les seves institucions, UE i OTAN

fonamentalment, són èxits clamorosos que només una gestió maldestre de l'actual crisi podria arribar a anul·lar.

Les anàlisis més apocalíptiques ens situen en el camí d'un autoritarisme postdemocràtic dictat per la crueltat dels mercats i de les institucions multilaterals. Les grans construccions europees esdevenen monstres que cal neutralitzar i abatre, i la democràcia constitucional espanyola una mera prolongació del franquisme fruit de la traïció perpetrada durant la transició. Cal observar amb atenció l'estat del món i els models alternatius realment existents: el capitalisme comunista de mercat a la Xina, la democràcia sobirana i presidencial a

Rússia, el populisme autoritari a Veneçuela, la dictadura opulenta de Qatar o l'Aràbia Saudita. O comparar amb èpoques passades: quina república de les més avançades serveix per emmirallar-nos i fer-nos de model per canviar?

Sí, hi ha un salt que cal fer i que és inevitable: reformes en profunditat a tots els nivells que vivifiquin la democràcia i conservin l'essencial de l'Estat de benestar. Europa, no cal ni dir-ho. Com governarem l'euro si no avancem i molt de pressa en la unió fiscal i financera i en la creació d'un tresor comú? Com resoldrem les crisis geopolítiques del nostre veïnat sense una política exterior i de seguretat molt més comunitaritzada? Com afrontarem els reptes dels moviments de població a la Mediterrània sense una millora de la política d'immigració i d'asil? I Espanya: com afrontarem el futur plegats sense un marc constitucional i autonòmic que tingui un consens renovat?

Perdre el temps en qüestions perifèriques o irrellevants, com ens passa ara, és l'única forma segura de seguir vivint dins la crisi i de la crisi. Hi ha molt polítics que no saben fer res més. No és possible el Catexit en relació amb Europa. Respecte a Espanya, no hi ha camí de sortida que no porti també a sortir d'Europa, cosa inimaginable. Catexit només seria viable si la mateixa Europa s'enfonsés de nou en les seves velles divisions ètniques i nacionalistes i deixés d'existir. I no seria Catexit, sinó Eurexit, una autèntica catàstrofe. ●

Lluís Bassets és periodista i autor de 'La gran vergonya. Ascens i caiguda del mite de Jordi Pujol'

Servicio**EMPRESAS**

Un any més,
gràcies per ajudar-nos a ser líders
en salut, també a les empreses.

Amb un 35,3% de quota de mercat a les empreses,*
Adeslas és la companyia d'assegurances de referència per
als directius de recursos humans i els mediadors a l'hora de
confiar la salut dels seus treballadors i els seus familiars.

L'Àrea d'Empreses d'Adeslas ofereix solucions que
s'adapten a les necessitats de cada organització, amb una
interlocució pròxima i personal, l'experiència i el dinamisme
d'una companyia líder i la tranquil·litat de poder comptar
amb el quadre mèdic més ampli del país.

Si ens vols conèixer millor:

empresas@segurcaixaadeslas.es

901 100 110

www.adeslas.es

Adeslas

Núm. 1 en Assegurances de Salut.

*Font: ICEA, tancament del 2014

Una visita al MNAC

per Artur Ramon

—Un museu convoca les veus del silenci de l'art, com passa entre les parets del Museu Nacional d'Art de Catalunya. Com diu Artur Ramon, potser l'art neix de la por, el seu germen rau en la capacitat dels éssers humans per utilitzar aquest recurs innat, la representació de la realitat, quan tremolen davant un escenari nou. A “Dues hores al MNAC” el que transcorre és un llarg recorregut de civilització encarnada en la realitat simbòlica de Catalunya. En imaginar un recorregut de dues hores amb un visitant que mai no ha entrat al MNAC, la selecció és generosa i precisa. Als antípodes del que alguns anomenen la *modernitat amnèsica*, en dues hores de MNAC apreciarem millor el gran art i alhora entendrem molt més el que aquest museu substancial representa en la generació estètica de Catalunya.

34 Una passejada per la millor col·lecció d'art medieval

40 El 'Ramon Llull' de Francesc Ribalta

42 'Sant Jordi i la princesa', d'un anònim aragonès

44 'Plein air', per Ramon Casas

DUES HORES AL MNAC

El Museu Nacional d'Art de Catalunya conserva grans col·leccions que sovint passen desapercebudes i cal trencar el tòpic i el prejudici que ens impedeixen gaudir de la millor col·lecció d'art medieval del món, notable en el Renaixement i el Barroc i excel·lent en art modern

per Artur Ramon

— Quan acompanyo un amic estranger al MNAC miro de seguir un itinerari cronològic que l'ajudi a comprendre la magnitud de les col·leccions de manera ordenada. Començo per la secció d'art romànic i la seva “Capella Sixtina”, el mal anomenat *Pantocràtor* del Mestre de Taüll. Un pantocràtor és la imatge de Déu pare de mig cos, com la representa Cimabue i apareix en els mosaics bizantins artúrics de la catedral de Monreale. En realitat el *Crist de Taüll* és una *Maestas Domini*, ja que representa el Crist en majestat dins d'una màndorla o ametlla mística. S'imposa la força d'aquesta imatge, els ulls de Crist que, assegut al tron, tot ho mira i tot ho jutja. Pensem en el pobre infeliç del segle XII que veia tantes imatges en la seva vida com nosaltres en una hora, i quedava absolutament anestesià davant d'aquesta imatge imponent. Un Gran Germà medieval, un ull monstrosament gran que tot ho copsa i vigila, com a la novel·la *1984* de George Orwell. Si el giréssim a la dreia —avui podem fer-ho

mitjançant els tractaments d'imatges— obtindríem un ull enorme, una representació no gaire allunyada de l'ull de Magritte. De fet, en la pintura mural romànica la idea de l'ull és molt present en els dos sentits: conceptual i formal, abstracte i concret. L'ull és la forma d'ametlla de la màndorla, però també es multiplica a les ales dels animals que simbolitzen els profetes a Taüll i dels querubins de l'absis de Santa Maria d'Àneu.

És un exercici de línies pures i colors primaris, una reflexió sobre la simetria amb detalls extrets del món natural —les sandàlies de pescador que porta Crist— o de la imaginació, amb monstres alats amb ulls múltiples. No és estrany que aquest repertori d'imatges procedents d'un món remot agradessin tant als artistes de les avantguardes, que anaven al museu com qui va a la plaça a buscar aliments; després els cuinaven a foc lent als tallers. A través de Taüll entenem algunes obres de Picabia; i sense el ressò icònic de la pintura mural de la vall de Boí, Picasso mai

no hauria pogut construir *Les demoiselles d'Avignon*, el quadre que va canviar el destí de la pintura al segle XX.

Ergo sum lux mundi ("Jo sóc la llum del món"), diu la llegenda al llibre que Crist porta a les mans i ens ensenya. En l'albada de l'art medieval el text ajuda la imatge. La mateixa inscripció apareix en el llibre que sosté el nen assegut a la faldilla-càtedra de la seva mare en una de les talles marianes més belles del museu: la *Mare de Déu de Ger*. Em fixo en els seus ulls de peix, la draperia del mantell, encara amb ressons dels relleus paleocristians, i el coixinet sobre el qual s'asseu. També podem intuir allò que no veiem: les dues corones platejades que cobrien els caps de la Mare i el Nen i que la cobdícia humana va manllevar deixant-los desprotegits i ridículs, com si portessin les cintes amb què els tennis-tes s'agafaven els cabells. Es tracta de la *Maïestas Mariae*, una tipologia de culte encara avui present als nostres santuaris, de Montserrat a Núria.

La *Majestat Batlló* és una de les obres supremes de l'escultura medieval. No puc deixar de mirar el seu rostre bondadós i els cabells tan ben tractats, simètrics, perfectes, els colors del vestit, el cinturó que marca el ventre prominent... La barba és un prodigi de virtuosisme tècnic, i la sanefa de la creu encara té ressons musulmans. No hi ha res fosc ni dramàtic en aquesta imatge, que contrasta amb les crucifixions posteriors que fusionen l'anatomia atlètica del cos masculí amb el *pathos* d'un home abandonat pel seu pare, Déu. Aquí no. La creu no és l'element del martiri sinó el tron on descansa aquest bon home. I no contempla Déu demanant-li per què l'ha abandonat sinó que té la mirada absorta que va ençà i enllà del temps.

Recorro les sales de romànic del museu i em trobo amb detalls extraordinaris. M'adono que els frontals d'altar són els embrions dels retaules, on apareixen una imatge i quatre escenes, una síntesi visual que arriba molt clarament

als fidels. També veig que a les pintures romàniques els sants mai no toquen amb les mans els textos sagrats i els protegeixen amb un tros de roba. Sempre m'ha sorprès el desequilibri que hi ha entre les col·leccions que alberga el Museu Nacional d'Art de Catalunya i la poca repercussió que té entre nosaltres. Conec moltes persones que no hi han anat més que en llunyanes sortides escolars, i quan un amic estranger ens visita sempre pensem en altres museus que porten el nom de la "santíssima trinitat" de l'art modern -Picasso-Miró-Dalí- abans de portar-lo al MNAC. Diverses causes expliquen aquest fet, i possiblement totes convergeixen en el fet que hem convertit el nostre museu un tòpic, és a dir, un argument que de tant repetir-lo, ha esdevingut un lloc comú. Cal trencar el tòpic i el prejudici, les barreres psicològiques que ens impedeixen gaudir de la millor col·lecció d'art medieval del món, notable en el Renaixement i el Barroc i excel·lent en art modern. ➤➤

La diferència entre l'home del segle XII i nosaltres és que ell copsava el missatge moralitzant que hi ha darrere les imatges, i l'home d'avui no sap res

El fil conductor del nostre museu, el guió, és la història mateixa de l'art català, però des de la mort de Jaume Huguet (1492) fins al naixement del modernisme (1890) hi ha quatre segles de desert. El nostre millor pintor del segle XVII, Antoni Viladomat, ocuparia un lloc gens destacat en els millors centres de producció del seu temps, Madrid i Sevilla, on van treballar mestres de la talla de Velázquez, Cano, Zurbarán o Murillo; uns artistes que el MNAC té representats, poc, gràcies a l'adquisició de gran part de la col·lecció Gil Babet l'any 1942.

El nostre museu no és fruit de l'espòli ni prové de les col·leccions reials, sinó que neix de dues voluntats. En primer lloc, la protecció del patrimoni, que va portar la Junta de Museus a salvar les pintures murals romàniques a primers del 1900; sense aquesta intervenció, hauríem d'anar a veure aquestes obres a qualsevol gran ciutat nord-americana, com passa amb el claustre de Cuixà, vora el Hudson novaiorquès. En segon lloc, cal esmentar la societat civil, de la qual ara es parla tant però que fa cent anys ja existia i era molt més prescriptora de l'art i del museu que l'actual. Només un exemple: *La vicaria* de Fortuny va ser adquirida per subscripció popular i se'n van pagar 300.000 pessetes el 1920; una suma immensament més important que els 45.000 euros que va costar el dibuix del mateix Fortuny *La pregària*, donat al museu mitjançant una campanya de micromecenatge l'any 2013.

Si creuem el vestíbul del museu i passem a l'altra banda entrem a les galeries dedicades a l'art gòtic. Abandonem un món i ens introduïm en un altre. Ja no hi ha

una església única sinó diverses, i el frontal d'altar ha esdevingut un retaule. El pintor és com un muntador de cinema: té poc espai per dir moltes coses. El sant està representat a la taula central i els laterals es reserven per a les històries de les seves vides. Culmina a la part de dalt amb el pinacle, on es representa el calvari i avall hi ha la predel·la, una seqüència de petites taules amb imatges de sants com els fotogrames d'una pel·lícula. Si ens apropem descobrim històries extraordinàries, algunes vinculades als martiris que van haver de suportar aquests superherois místics i altres de més convencionals, de la història sagrada més elemental. La diferència entre l'home del segle XII i nosaltres és que ell copsava el missatge moralitzant que hi ha darrere les imatges, i l'home d'avui no sap res, li arriben les imatges i no comprèn els continguts, la iconografia; per això semblen buides, erosionades del sentit amb què es van crear.

Hi ha una dualitat sensual entre l'horror i la bellesa. El pintor és un home que en tota la vida veu tantes imatges com nosaltres en un dia, però algunes esfereïdores, que nosaltres mai no hem vist. Fixem-nos en el *Retaule de santa Bàrbara*, on Gonçal Peris ens presenta la santa amb els cabells d'or i la pell nacrada que contrasta amb la brutalitat dels botxins, que tenen els mateixos ulls espanyats del cavall. Mirem el retaule de *Sant Miquel, martiri de santa Eulàlia i santa Caterina*, de Bernat Martorell, el nostre millor pintor del gòtic internacional. En la taula de santa Eulàlia hi ha compassió pels botxins, un dels quals tanca els ulls per no veure el que està fent, martiritzar una noia que va ser bella; de vegades Martorell juga amb nosaltres i busca analogies visuals, com la cua de fuet darrere el clatell de santa Eulàlia, que es confon amb els seus cabells. M'agrada fixar-me en alguns detalls que expliquen

la filologia dels pintors, aspectes que haurien agradat molt a Giovanni Morelli. En una altra taula del mateix Martorell, *Martiri de santa Eulàlia*, em crida l'atenció la manera com prolonga el lòbul de l'orella de la santa de manera gairebé antinatural, com una caragolina, i els estris del turment, unes barres acabades amb urpes d'àguila que recorden les peces amb què abans es tancaven les botigues.

Lluís Dalmau i la seva *Mare de Déu dels Consellers*, obra mestra del nostre gòtic, és una illa en la història de la pintura catalana. Una obra que es mira al mirall dels Van Eyck, com volien els comitents: retrats fidedignes, àngels cantors i paisatges flamencs ben diferents dels nostres.

L'artista que explica el trànsit del gòtic al Renaixement és Jaume Huguet. Els seus retrats són psicològics i ens parla d'un llenguatge que coneixem, proper al nostre. Darrere els seus martiris sempre hi ha empatia amb el sofriment humà. El mateix succeeix si observem el magnífic *Martiri de sant Bartomeu* de José de Ribera, *Lo Spagnoletto*. Trobarem pocs exemples semblants de comunicació visual entre un sant torturat i nosaltres, espectadors: els botxins treballen com els carnisers d'un mercat napolità, i els ulls de sang del sant ens demanen compassió. No és estrany que aquest quadre inspirés un poema al romàntic Théophile Gautier.

Si arribem a la Sala Oval —gran sala de ball sense orquestra— i pugem al pis de dalt ens trobarem amb les col·leccions d'art modern remodelades recentment. Aquí el discurs és temàtic i cronològic alhora. El MNAC és un museu de museus, com una matrioixca russa. També és el museu de Fortuny, i a la primera sala trobem una de les seves obres mestres, pintada a Roma: *La vicaria*. Fortuny hi retrata un contracte matrimonial en una església barroca. La cerimònia religiosa ➤

Esquerra.
L'anomenat
'Pantocràtor de Taüll'
és una pintura mural
considerada una
de les icones més
representatives del
romànic català
[Foto: MNAC]

Endinsar-nos per la part moderna del museu és un viatge en el temps, en què podem observar i gaudir de les diverses tendències que configuren l'art del segle XIX

ja s'ha acabat i els nuvis i la comitiva de convidats han passat a la rectoria per signar. Una processó de personatges circulen dividits per classes socials: els burgesos acompanyen els nuvis mentre els més humils estan asseguts. És una apologia del costumisme i del preciosisme alhora, un quadre fet de fragments, de miniatures. Així creava Fortuny, en aquest registre se sentia còmode, era un pintor de petit i mitjà format. Per això va fracassar quan va assumir l'encàrrec de pintar un llenç de nou per trenta metres que havia de representar *La batalla de Tetuan*. Aquesta pintura és la història d'un fracàs, ja que Fortuny no va poder enllestir-la en deu anys, i el quadre, com un gran tapís, va quedar inacabat al seu estudi.

Endinsar-nos per la part moderna del museu és un viatge en el temps. Observem les diverses tendències que configuren l'art del segle XIX. L'orientalisme va tenir una influència enorme en artistes com Fortuny, Tapiró i Signorini, que pintaven a l'Àfrica i venien aquests temes a Londres i París, on hi havia una clientela que demandava aquesta mena d'obres. Després de la revolució industrial, ja acabant el segle, apareix una fornada d'artistes irrepertible, els grans mestres de la pintura catalana al tombant del 1900. A la generació modernista formada per Rusiñol i Casas en pintura i Llimona, Clarà i Clarasó en escultura, s'hi suma la nova generació agrupada al voltant d'Els

plens de fúria i color, a Mallorca i Tarragona, i les dames vaporoses que surten a la nit dels bulevards parisencs d'Anglada Camarasa, entre d'altres. Enllà dels grans mestres a cavall del segle XX, hi ha pintors de vàlua com Francesc Gimeno i la seva pintura valenta, Marià Pidelaserra i les seves vistes del Montseny puntillistes, Nicolau Raurich i les seves teles matèriques que anticipen Miquel Villà i Antoni Tàpies, Pere Torné-Esquius amb els seus interiors delicats que miren a Vincent van Gogh i Félix Vallotton, entre d'altres. I cal no oblidar els dissenyadors del modernisme, com Gaspar Homar o Aleix Clapés, Gaudí i Jujol a part.

La reacció a les impressions d'aquests artistes serà la mirada reposada del noucentisme, el retorn a l'ordre i l'equilibri. Sunyer serà el nostre Cézanne i Xavier Nogués l'ideòleg d'una Catalunya mediterrània, culta i feliç, expressada a través dels seus ninots entranyables. La història de l'art català és un moviment contradictori d'acció-reacció. A la calma del noucentisme segueix el moviment de les avantguardes, sota l'ombra del surrealisme. El grup ADLAN s'imposa als anys trenta i aporta un món oníric i poètic amb les composicions abstractes i geomètriques d'Artur Carbonell, entre d'altres.

La Guerra Civil, tan ben còpsada per les fotografies d'Agustí Centelles, tancava un cicle del nostre art. Després ja res no tornaria a ser igual. Tanquem el nostre breu recorregut amb el retrat de Marie-Thérèse Walter, *Dona amb barret i coll de pell*, de Picasso, que enllaça amb el record del romànic que l'artista va veure per darrera vegada el 5 de setembre de 1934, dies abans de la inauguració oficial del nostre museu. ●

Artur Ramon, antiquari i historiador de l'art, és l'autor de 'Museu Nacional de Catalunya: un itinerari' (2015)

Esquerra. Detall del quadre 'La vicaria,' de Marià Fortuny. Aquesta obra preciosista i plena de detalls representa la signatura d'un contracte matrimonial a les oficines eclesiàstiques
[Foto: MNAC]

Quatre Gats, la taberna de Pere Romeu del carrer de Montsió. Destaquen el miserable de Nonell, amb les seves gitanes tristes de pinzellada vibrant i nerviosa, els paisatges de Mir,

EL 'RAMON LLULL' DE FRANCESC RIBALTA

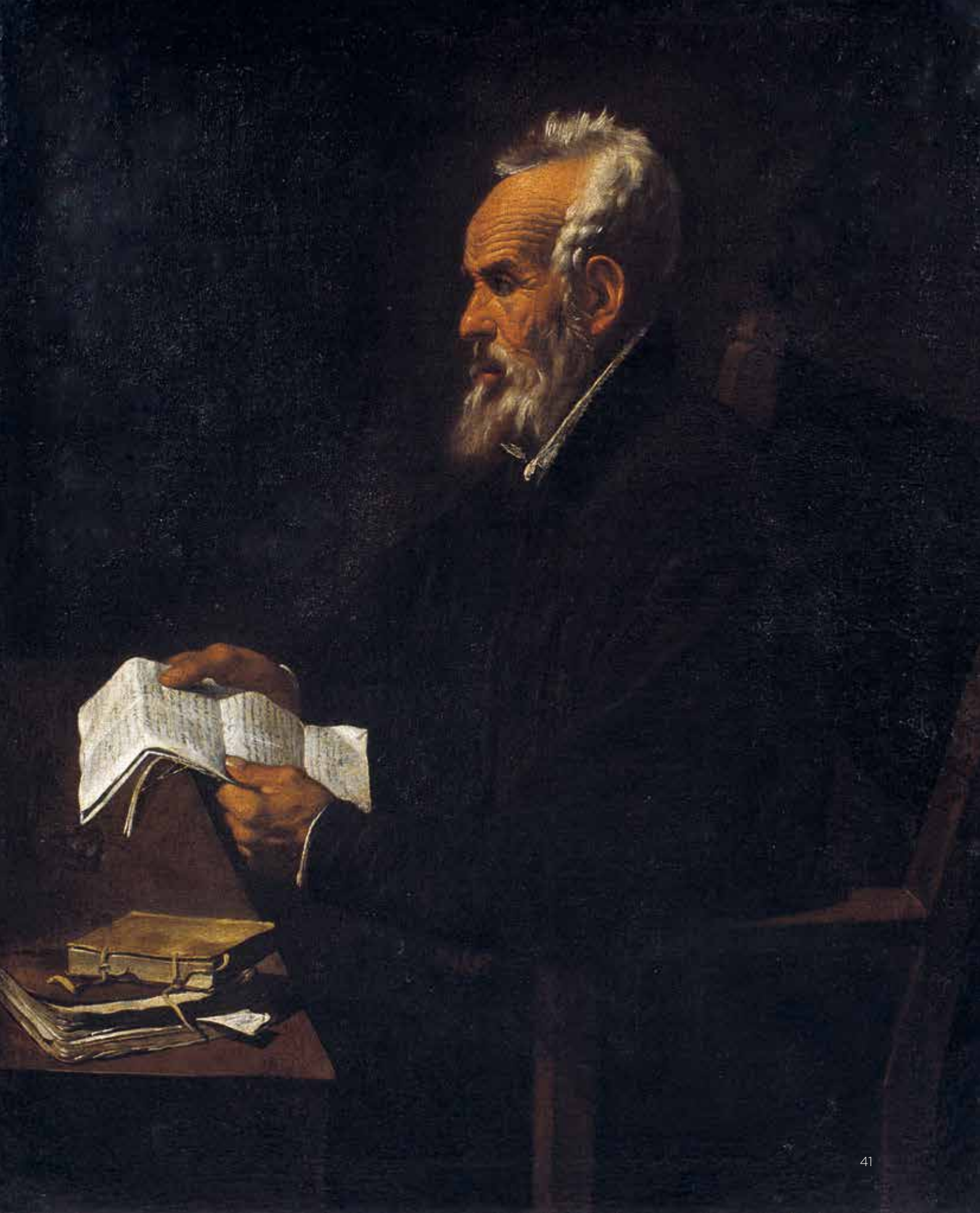
El pintor més fi de la seva generació va rubricar aquest retrat del filòsof mallorquí, una de les joies de la pintura barroca del MNAC

◆
per A. R.

— La historiografia de l'art sol plantejar poques preguntes i generalment dóna els assumptes per tancats sense reobrir-los, repetint sempre el mateix relat sense proposar noves qüestions. Això és el que succeeix amb el magnífic i enigmàtic retrat *Ramon Llull*, una de les joies de pintura barroca del MNAC. Al dors es llegeix el monograma “DGH”, cosa que va portar el 1947 Joan Ainaud a determinar que procedia de la col·lecció de Gaspar de Haro i Guzmán, marquès del Carpio. A l'inventari creia haver trobat la identitat del retratat i el seu autor: Francesc Ribalta. Anteriorment, historiadors de la talla d'August Mayer i Roberto Longhi havien proposat l'atribució d'aquesta obra al jove Velázquez. El perfil de l'home ancià, així com la pinzellada tancada, pastosa i solta, i els tons de fang recorden la pintura del jove mestre a la Sevilla de principis del segle XVII. A més, es pot associar la nostra figura amb les que apareixen en altres quadres atribuïts amb seguretat a Velázquez: *L'aiguader de Sevilla* —Wellington Museum, Londres—, *Tres homes a taula* —Ermitage, Sant Petersburg— i *Vella fregint ous* —National Gallery of Scotland, Edimburg—. A aquestes obres s'hi afegeix *L'educació de la Verge* —Universitat de Yale—, llenç descobert recentment. Si capgirem la imatge de sant Josep d'aquest quadre, veurem que és molt semblant al nostre suposat *Ramon Llull*, molt més que el que proposava Longhi en una de les figures dels *Tres homes*. Naturalment, es tracta d'un model que Velázquez utilitzava sovint.

La filologia de la pintura es construeix a través de detalls, fragments que expliquen com s'enfronta un pintor a la realitat. En rigor, més enllà de l'analogia de models, és una qüestió d'atmosfera del quadre i detalls. Fixem-nos a la cara, realitzada mitjançant pinzellades nervioses, el coll blanc del vestit i el toc de brillantor a l'ungla del polze de la mà esquerra, que subjecta la carta que llegirà; en la forma minuciosa de pintar els llibres que són a l'escriptori i en la delicada execució de les tires de pergami que serveixen per tancar-los: especialment bonica és l'ombra que una d'aquestes projecta sobre el volum. Així, podem concloure que ens trobem davant l'embrió del que serà el pintor més fi de la seva generació.

I per què Ramon Llull? Quin coneixement se'n tenia a la Sevilla de Velázquez? Si no fos per la inscripció al dors, a ningú se li acudiria pensar en Ramon Llull davant d'aquest retrat. Per contra, sembla més proper a un dels apostolats la tradició dels quals era important a la Sevilla del 1600. Darrere d'aquesta obra mestra subjau l'etern debat entre l'ull i el document, entre la part pintada d'un quadre i la informació que figura al dors. Em quedo amb la primera: ja triguen a retirar el quadre de la sala i a estudiar-lo amb noves preguntes, per trobar una última i definitiva resposta.

‘SANT JORDI I LA PRINCESA’, D’UN ANÒNIM ARAGONÈS

Aquesta obra, atribuïda durant anys a Jaume Huguet i després
desatribuïda, és un compendi de l'estil gòtic internacional

per A. R.

— Fins fa ben poc, aquesta pintura era considerada una obra mestra de Jaume Huguet, un dels grans pintors de la Catalunya del segle XV. Avui és una obra d'escola aragonesa, sense més. Això es deu al joc de les desatribucions, tan de moda en la historiografia de l'art i als museus. Pintures que s'assignaven a grans mestres i que van ser portades de llibres han estat revisitades, i la seva atribució ha canviat. És el que ha passat no fa gaire amb el famós *Colós* del Museu del Prado abans de Goya i ara atribuït a un dels seus seguidors, Asensio Julià. En el fons, tant se val; l'obra segueix sent la mateixa, i desperta emocions idèntiques.

Quan miro el *Sant Jordi i la princesa* recordo que no m'agraden els comiats. Veiem un home jove disposat a marxar a la guerra. Va vestit amb l'armadura, que amb prou feines li permet caminar. Al seu costat, la princesa, la dama del cavaller, subjecta sobre un coixí l'elm, decorat amb una banda blava ornada de pedreria i coronat per una banderola amb la creu dibuixada en vermell. Sant Jordi amb cara d'adolescent porta l'halo daurat que li emmarca el cap i va tocat amb un bonet de llana no gaire alt, propi de la noblesa de l'època. És molt bonic el detall del lòbul de l'orella dreta doblegat pel bonet, com si se l'hagués col·locat precipitadament. No hi ha comunicació visual entre les dues figures, però sabem que ens trobem davant un comiat. El drac, símbol principal del sant, ha quedat reduït a un petit animal alat que jeu als seus peus. L'escut cobreix part del cos de la princesa, que sembla abocada a un refugi, i s'hi pot llegir una inscripció àrab en cursiva, en caràcters del tipus *tulut*: “Glòria al nostre senyor el sultà”. En un segon pla s'obre una finestra a la veneciana, amb un paisatge metafísic format per un camí serpentejant i dos xiprers retallats sobre el cel blau. És un paratge al·legòric que té una mica de presagi, del risc que aquests dos amants no es tornin a retrobar mai més. Xiprers de cementiri com a única metàfora de dos personatges incomunicats amb destins desiguals.

La taula, de fusta de pi i pintada al tremp, presenta pèrdues considerables del revestiment original, que segurament era de plata. L'oxidació del metall ha donat lloc a aquesta imatge, que té l'aspecte orgànic i aspre d'un fòssil. Sembla el fragment d'una obra més gran, part d'un retaule. Al revers, apareix l'escut de la família Cabrera, una cabra negra retallada sobre un rombe blanc. Aquesta obra va ser propietat del col·leccionista Emilio Cabot, que la va comprar a València i que el 1923 va acordar amb la Junta de Museus de Barcelona intercanviar-la per un vidre català i una quantitat en efectiu. Aquesta obra, sigui de qui sigui, és un compendi de l'estil gòtic internacional a Catalunya en el seu màxim moment d'esplendor.

‘PLEIN AIR’, PER RAMON CASAS

El pintor català, influenciat pels pintors francesos, va renovar la pintura amb obres que parlaven del temps i de la sensualitat

per A. R.

— Sovint he somiat amb *Plein air* de Ramon Casas, perquè aquest quadre és com un somni. Al centre de la composició hi ha una dona vestida de diumenge asseguda en una terrassa a l'aire lliure. Ens trobem al París gris de finals del segle XIX. La llum de cendra és d'hivern. Trobo que la dona va poc abrigada pel fred que fa, però l'escena no és real sinó fictícia. La model posa. Al fons hi ha un home vestit de negre que mira cap a la sortida del parc, i més enllà es retalla el perfil del Moulin de la Galette. Sabem que som a Montmartre, on Casas va viure amb Rusiñol aquell hivern fredíssim del 1890.

La pintura de Casas beu dels pintors que triomfaven a la capital del Sena finisecular, com ara les composicions retallades de Degas, influïdes per la fotografia i la pintura de veladura fina banyada en gris de Whistler. També darrere aquesta imatge hi ha Manet i Toulouse-Lautrec. En rigor, Casas amb aquest quadre s'apropa al naturalisme francès i la ciutat és el teló de fons. Una pintura arrelada al seu temps, sí, París 1890, és a dir, Flaubert i Zola. Si aquests grans escriptors obren un nou camí cap a la modernitat en la novel·la, Casas, influït pels pintors francesos, renova la nostra pintura que encara bebia dels paisatges crepusculars de l'Escola d'Olot i dels cementiris d'Urgell. París, llavors, és la capital de l'art i Barcelona una bona sucursal amb Els Quatre Gats, on es troben els vells artistes amb els emergents.

Més enllà de la tècnica, de la forma, en aquests quadres parisencs de Casas hi ha un element conceptual que m'inquieta: la interpretació del temps. Són pintures que defugen el present i juguen entre el passat i el futur. Abans d'aquesta escena reflectida en el quadre sembla que hi havia algú prenent una copa d'aigua a la taula situada a la dreta de la nostra model. Després, possiblement, ella es retrobarà amb aquest home que l'espera.

Si Rusiñol especula sovint amb la incomunicació com a rerefons psicològic dels seus quadres d'interiors de cafè amb personatges, com un Hooper *avant la lettre*, Casas és el pintor del temps. Del temps i de la sensualitat. Darrere la dama morena, que porta un barret del color ocre de les parets de Roma i duu una perla brillant a la seva orella blanca, hi ha un homenatge a Velázquez. Casas es el més velazqueny dels nostres impressionistes, i segur que mentre pintava el *Plein air* recordava la *Venus del mirall* del mestre sevillà. Es tracta de suggerir, no de mostrar. Aquesta és la clau de la sensualitat, l'embrió de l'erotisme. Aquí només se'ns mostra el clatell blanc d'aquesta dama que intuïm que és bellíssima, però no ho sabem del cert. El meu somni s'acomplirà el dia que giri el cap i pugui veure-li el rostre que amaga. Llavors descobriré que es tracta de la model bruna que Casas va posseir pintant-la aquell hivern fred parisenc del 1890.

Banca d'Empreses

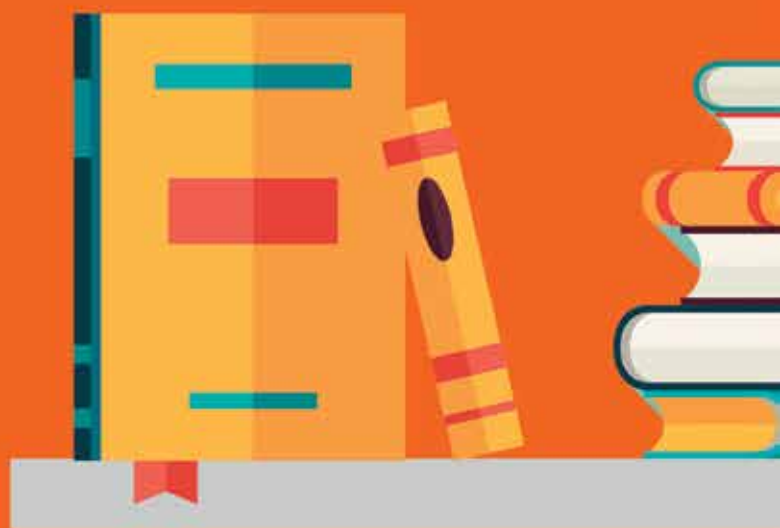
Creiem en el futur de la seva empresa; per això el **confinancem***.

A Bankinter sempre hem confiat en el futur dels nostres clients, fins i tot quan no ho feia ningú més. Som els únics que el **confinancem***, apostant per una relació personal que, a més de donar finançament, ofereix un assessorament especialitzat. Per això confiem en el seu futur, perquè el coneixem, perquè coneixem els seus projectes i sabem el que necessiten.

Conegui les nostres línies de finançament i faci realitat els seus projectes d'inversió.

*(Del llatí **confidare** i del francès **financer**.)*

*Finançament basat en la confiança.

bankinter.

901 888 215

bankinter.com/empresas

Temes de demà

—Un intel·lectual com David Rieff, sense cap prejudici ideològic, lliure i responsable en el que diu, ens pot relatar el món que s'afanya a girar cap al demà passat, de tornada de l'infern dels Balcans, coneixedor de la tragèdia dels camps de refugiats. És un analista polític de prestigi, arrelat en la comunitat intel·lectual nord-americana i alhora amb un peu a Europa. L'entrevista Aurelio Major, el seu traductor i escriptor de finesa intel·lectual. Per a què serveixen els intel·lectuals? Quina és la tradició populista? Hem arribat a la fi de la història? Què va passar a Ruanda o l'Afganistan segons David Rieff? Quines són les pors del nostre temps? Arribarà Hillary Clinton a la Casa Blanca? És la mirada d'un intel·lectual global. Per això ens importa el món segons David Rieff.

48 El món segons David Rieff
per Aurelio Major

58 El periodisme econòmic considera el seu futur
per Miguel Ángel Noceda

62 Els futurs del passat
per Jan Drejer-Petersen

David Rieff, en la
seva darrera visita
a Madrid
[Foto: Isabel Pernuy]

EL MÓN SEGONS DAVID RIEFF

David Rieff pertany a una nova generació intel·lectual nord-americana que en un moment àlgid de la seva influència pública es pot considerar una reflexió 'in situ' sobre els temes fonamentals des d'una perspectiva global. Quin és el sentit dels conflictes actuals? De quina manera els afronta Washington?

Una posada a punt dels problemes crucials del nostre temps

per Aurelio Major

— L'analista polític i periodista nord-americà David Rieff va exercir com una mena de corresponsal de guerra als Balcans, després a Ruanda i el Congo, i després a Israel-Palestina, l'Afganistan i l'Iraq entre el 1992 i el 2004, si bé no va dedicar la seva atenció a les hostilitats pròpiament dites, sinó al que en l'actualitat es coneix com la dimensió "humanitària" d'aquests conflictes. Va destinar el seu temps als camps de refugiats, als desplaçats interns, i a les agències de Nacions Unides, com l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (ACNUR), i a oenegés d'ajuda humanitària, com el Comitè Internacional de Rescat i Metges sense Fronteres. Les reflexions fonamentades en aquests esforços van quedar plasmades en llibres molt debatuts, com *Un lliç per a una nit: l'humanitarisme en crisi* i *A punta de pistola: somnis democràtics i intervencions armades*. El 2012 va publicar a Espanya un celebrat i discutit assaig sobre els usos i abusos de la rememoració i de la memòria històrica titulat *Contra la memòria*, en el qual s'afirma, entre altres coses de vigència candent a Espanya i Catalunya, que "no hi ha res més socialment incontrolable i, per tant, perillós políticament que un poble que es considera a si mateix víctima". Fill del sociòleg i crític cultural Philip Rieff i de l'assagista i narradora Susan Sontag, David Rieff viu entre Nova York i França, on imparteix cada tardor un curs sobre la història de les intervencions humanitàries a l'Institut d'Estudis Polítics de París. El seu pròxim llibre, *L'oprobri de la fam: aliments, justícia i diners en el segle XXI*, es publica en castellà a finals del 2015. Els seus nombrosos articles sobre política internacional i nord-americana es difonen a les revistes i els diaris més prestigiosos del món.

Al seu judici i a grans trets, quins canvis s'han produït en aquests anys en el debat de les idees i les polítiques als Estats Units comparat amb Europa? Qui fomenta i dirigeix aquesta conversa? Els intel·lectuals?

Els intel·lectuals als Estats Units no fan el mateix paper en la vida pública que en alguns països europeus, inclosa Espanya, i, per descomptat, Iberoamèrica. En aquest aspecte, els Estats Units s'assemblen més al Regne Unit, en el sentit que impera una mena de desconfiança cap a ells. Sens dubte no se'ls tindria, com deia la frase cèlebre de Shelley, pels "no reconeguts legisladors de la humanitat". El context nord-americà és molt diferent. Més aviat em sembla que els anomenats experts han estat històricament més influents: el seu ascendent es remunta al segle XIX i va ser molt més rellevant en la vida cultural, intel·lectual i universitària del país, ja que les universitats sempre han estat, en alguna mesura, centres de formació professional. Amb això vull dir que actualment hi ha més centres de formació professional que mai i que les relacions entre les universitats i els seus estudiants s'assemblen més a les d'un comerciant amb el seu client que a les d'un professor amb el seu alumne. Analistes, enginyers, científics: al segle XIX es qualificaven els Estats Units de república de mecànics. Era una exageració, és clar, però no del tot. Mark Twain presenta a la seva novel·la *Un ianqui a la cort del rei Artur* una il·lustrada descripció d'aquests individus pràctics i rudes. M'alegra que el meu pare ja no estigui viu, perquè tots aquests aspectes que considerava detestables s'han agreujat, des del seu punt de vista, és clar. ➤➤

We the People

of the United States, in order to form a more perfect Union, establish Justice, insure domestic Tranquillity, provide for the common defence, promote the general Welfare, and secure the Blessings of Liberty to ourselves and our Posterity, do ordain and establish this Constitution for the United States of America.

Article I

Section 1. All legislative Powers herein granted shall be vested in a Congress of the United States, which shall consist of a Senate and House of Representatives.

Section 2. The House of Representatives shall be composed of Members chosen every second Year by the People of the several States, and the Electors in each State shall have the Qualifications requisite for Electors of the most numerous Branch of the State Legislature.

Section 3. The Senate of the United States shall be composed of two Senators from each State, chosen by the Legislature thereof, for six Years; and each Senator shall have the Qualifications requisite for Senators of the most numerous Branch of the State Legislature.

Section 4. The Times, Places and Manner of holding the Elections of Senators and Representatives, shall be prescribed in each State, but not so as to abridge the equal Rights of the Citizens.

Section 5. The Senate shall have the sole Power to try all Impeachments, when the House of Representatives shall have impeached; and no Senator or Representative shall be tried, while on Trial, without the Concurrence of two thirds of the Members present.

Section 6. The Senators and Representatives shall receive Compensation for their Services, as for other public Services, and shall be in all other respects hold the same Rank and Privileges as Senators of the most numerous Branch of the State Legislature.

Section 7. The Congress shall have Power to lay and collect Taxes, Duties, Imposts and Excises, to pay the Debts and provide for the common Defence and general Welfare of the United States; but all Taxes on Imports and Exports shall be uniform throughout the United States.

Section 8. The Congress shall have Power to borrow Money on the Credit of the United States; to regulate Commerce with foreign Nations, and among the several States, and with the Indian Tribes; to establish an uniform Rule of Naturalization, and uniform Laws on the subject of Bankruptcies throughout the United States.

Section 9. The Congress shall have Power to coin Money, to regulate the Value thereof, and the Foreign Trade thereof; to fix the Standard of Weights and Measures; to establish an uniform Rule of Naturalization, and uniform Laws on the subject of Bankruptcies throughout the United States.

Section 10. No State shall enter into any Treaty, Alliance or Confederation; grant Letters of Marque and Reprisal; or emit private Credits; nor shall any State lay any Imposts or Duties on Imports or Exports, except such as may be absolutely necessary for executing its Inspection Laws; and no State shall, without the Consent of the Congress, lay any Duty on Tonnage, grant any Title of Nobility, or enter into any Compact or Agreement with another State, or with a foreign Power, or with the Indian Tribes.

Section 11. The Congress shall have Power to declare War, to issue Letters of Marque and Reprisal, and to make Rules concerning Captivity on Land and Sea; and to make Rules concerning the Capture and Treatment of Pirates and Robbers.

Section 12. The Congress shall have Power to declare and regulate the Punishment of Treason, which shall consist in high Treason, and in such other Treason as the Congress shall define; and the Punishment of Treason shall be Death.

Section 13. The Congress shall have Power to constitute Tribunals inferior to the Supreme Court; and the Judges of such Tribunals shall hold their Offices during good Behaviour.

Section 14. The Congress shall have Power to establish and regulate the Office of Post Office, and to establish Post Roads; to establish and regulate the Office of Post Office, and to establish Post Roads; to establish and regulate the Office of Post Office, and to establish Post Roads.

Section 15. The Congress shall have Power to establish and regulate the Office of Post Office, and to establish Post Roads; to establish and regulate the Office of Post Office, and to establish Post Roads; to establish and regulate the Office of Post Office, and to establish Post Roads.

Section 16. The Congress shall have Power to establish and regulate the Office of Post Office, and to establish Post Roads; to establish and regulate the Office of Post Office, and to establish Post Roads; to establish and regulate the Office of Post Office, and to establish Post Roads.

Section 17. The Congress shall have Power to establish and regulate the Office of Post Office, and to establish Post Roads; to establish and regulate the Office of Post Office, and to establish Post Roads; to establish and regulate the Office of Post Office, and to establish Post Roads.

Section 18. The Congress shall have Power to establish and regulate the Office of Post Office, and to establish Post Roads; to establish and regulate the Office of Post Office, and to establish Post Roads; to establish and regulate the Office of Post Office, and to establish Post Roads.

Article II

Section 1. The executive Power shall be vested in a President of the United States of America. He shall hold the Office during the Term of four Years; and, together with the Vice President, shall be chosen for the same Term, in the following Manner.

Section 2. The President shall have the sole Power to grant Reprieves and Pardons for all Offences against the United States, except in Cases of Impeachment.

Section 3. The President shall have the sole Power to nominate, and, by and with the Advice and Consent of the Senate, to appoint and discontinue any one of the Judges of the Supreme Court, and any one of the Judges of the inferior Courts of Law.

Section 4. The President shall have the sole Power to nominate, and, by and with the Advice and Consent of the Senate, to appoint and discontinue any one of the Ambassadors, Ministers, Consuls, and Vice Consuls, and any one of the Judges of the inferior Courts of Law.

Section 5. The President shall have the sole Power to nominate, and, by and with the Advice and Consent of the Senate, to appoint and discontinue any one of the Judges of the inferior Courts of Law.

Section 6. The President shall have the sole Power to nominate, and, by and with the Advice and Consent of the Senate, to appoint and discontinue any one of the Judges of the inferior Courts of Law.

Section 7. The President shall have the sole Power to nominate, and, by and with the Advice and Consent of the Senate, to appoint and discontinue any one of the Judges of the inferior Courts of Law.

Section 8. The President shall have the sole Power to nominate, and, by and with the Advice and Consent of the Senate, to appoint and discontinue any one of the Judges of the inferior Courts of Law.

Section 9. The President shall have the sole Power to nominate, and, by and with the Advice and Consent of the Senate, to appoint and discontinue any one of the Judges of the inferior Courts of Law.

Section 10. The President shall have the sole Power to nominate, and, by and with the Advice and Consent of the Senate, to appoint and discontinue any one of the Judges of the inferior Courts of Law.

Section 11. The President shall have the sole Power to nominate, and, by and with the Advice and Consent of the Senate, to appoint and discontinue any one of the Judges of the inferior Courts of Law.

Section 12. The President shall have the sole Power to nominate, and, by and with the Advice and Consent of the Senate, to appoint and discontinue any one of the Judges of the inferior Courts of Law.

Section 13. The President shall have the sole Power to nominate, and, by and with the Advice and Consent of the Senate, to appoint and discontinue any one of the Judges of the inferior Courts of Law.

Section 14. The President shall have the sole Power to nominate, and, by and with the Advice and Consent of the Senate, to appoint and discontinue any one of the Judges of the inferior Courts of Law.

Section 15. The President shall have the sole Power to nominate, and, by and with the Advice and Consent of the Senate, to appoint and discontinue any one of the Judges of the inferior Courts of Law.

Section 16. The President shall have the sole Power to nominate, and, by and with the Advice and Consent of the Senate, to appoint and discontinue any one of the Judges of the inferior Courts of Law.

Section 17. The President shall have the sole Power to nominate, and, by and with the Advice and Consent of the Senate, to appoint and discontinue any one of the Judges of the inferior Courts of Law.

Section 18. The President shall have the sole Power to nominate, and, by and with the Advice and Consent of the Senate, to appoint and discontinue any one of the Judges of the inferior Courts of Law.

Article III

Section 1. The judicial Power shall be vested in one Supreme Court, and in such inferior Courts as the Congress may from time to time ordain and establish. The Judges, both of the Supreme and inferior Courts, shall hold their Offices during good Behaviour.

Section 2. The Judges, both of the Supreme and inferior Courts, shall hold their Offices during good Behaviour.

Section 3. The Judges, both of the Supreme and inferior Courts, shall hold their Offices during good Behaviour.

Section 4. The Judges, both of the Supreme and inferior Courts, shall hold their Offices during good Behaviour.

Section 5. The Judges, both of the Supreme and inferior Courts, shall hold their Offices during good Behaviour.

Section 6. The Judges, both of the Supreme and inferior Courts, shall hold their Offices during good Behaviour.

Section 7. The Judges, both of the Supreme and inferior Courts, shall hold their Offices during good Behaviour.

Section 8. The Judges, both of the Supreme and inferior Courts, shall hold their Offices during good Behaviour.

Section 9. The Judges, both of the Supreme and inferior Courts, shall hold their Offices during good Behaviour.

Section 10. The Judges, both of the Supreme and inferior Courts, shall hold their Offices during good Behaviour.

Section 11. The Judges, both of the Supreme and inferior Courts, shall hold their Offices during good Behaviour.

Section 12. The Judges, both of the Supreme and inferior Courts, shall hold their Offices during good Behaviour.

done in Convention by the Unanimous Consent of the States present the Thirtieth Day of September in the Year past Lord, on the second seven hundred and eighty second Year of the Independence of the United States of America the Twelfth In Witness Whereof We have hereunto subscribed our Names.

Attest William Jackson Secretary

Delaware { George Read
Charles C. Calhoun
Richard Bassett
Jesse B. Brown
James M. Smith

New York { John Jay
John Adams
James M. Smith

Virginia { James M. Smith
James M. Smith
James M. Smith

New Hampshire { John Langdon
Nicholas Paine
Nicholas Paine

Massachusetts { Nathaniel G. Parker
Caleb C. Smith
William L. Johnson

Connecticut { Roger Sherman
Samuel Huntington
Samuel Huntington

New Jersey { David M. Smith
David M. Smith
David M. Smith

Pennsylvania { John M. Smith
John M. Smith
John M. Smith

Esquerra.

Imatge de la primera pàgina de la Constitució dels Estats Units, adoptada en la seva forma original el 17 de setembre de 1787

[Foto: Thinkstock]

Aquesta desconfiança es deu al recel cap a les elits en un país que al cap i a la fi és, des d'un punt de vista històric, una nació més aviat projectada cap al futur, és a dir, relativament jove?

No del tot, recordem que els Estats Units són la república més antiga, almenys la seva constitució és la més antiga encara vigent. Així que en més d'un sentit els Estats Units són un país vell. El nostre sistema electoral, per exemple, és premodern. Tenim sufragi universal però no eleccions directes a la presidència. En un sistema presidencialista les eleccions indirectes són objectables. A més, els senadors no ho són per representació proporcional, només les eleccions al Congrés són directes i proporcionals. Em sembla que es tracta més aviat d'una cultura en què els diners són l'article de luxe més preuat, com una copa en un hotel de cinc estrelles. Els intel·lectuals són una mena d'article de luxe: són respectats, estimats i interessants, com una bossa bonica de Loewe. Però no són fonamentals. No cal que una bossa de Loewe et digui com has de viure.

Potser pel recel cap a les elits, sí. Tornant a Twain, es tracta del vell populisme malgrat el fet que la revolució d'independència fos encapçalada per l'elit de la societat, sobretot l'elit del Sud. Als Estats Units sempre hi ha hagut una propensió populista, i des del segle XIX. El model de Lincoln és populista. És una tendència profunda, inscrita en l'ADN nord-americà, i malgrat les diferències amb la situació actual, persisteix la seva continuïtat històrica. A més del servei que presta a l'esfera religiosa. Recordem que cap president fins ara s'ha presentat com a ateu.

I en el cas d'experts, historiadors o analistes com Francis Fukuyama o Samuel Huntington, les idees dels quals van ser àmpliament debatudes al món?

Fukuyama és un intel·lectual en sentit estricte, i *La fi de la història* va ser molt influent entre els responsables que van formular les polítiques del país. I entre els historiadors destaca Niall Ferguson, que ha tingut una gran progressió. I, és clar, Samuel Huntington, sens dubte; ha exercit massa, no només en un bàndol, sinó en l'altre: recordo

que a Bòsnia molta gent que en retrospectiva ara em semblen una mena de protoislamistes, no deixaven de parlar del xoc de les civilitzacions. No he cregut mai que la gent pensí així de veritat, ni tan sols si aquest xoc existeix realment. Els llibres de Robert Kaplan, per esmentar una altra persona que no m'interessa especialment, han estat molt importants. Sempre en el benentès que ens referim als que exerceixen influència en les polítiques del govern.

En canvi, és molt menys comú que un artista passi a tenir aquesta autoritat, o que un escriptor, més o menys en la tradició de Zola, encapçalí el debat públic. Als seixanta van destacar escriptors en aquest sentit europeu o iberoamericà, com la meua mare —Susan Sontag—, però em sembla que en l'actualitat és cada vegada menys freqüent. Em costa d'imaginar que algú li pugui interessar el que el novel·lista Jonathan Franzen hagi de dir sobre la guerra a l'Iraq, per exemple. Les personalitats culturals influeixen en assumptes culturals, sens dubte: el debat sobre la privacitat i Internet va implicar intel·lectuals de prestigi, i sobre la llibertat de premsa i d'expressió les seves paraules fan efecte. El debat sobre el recent premi del PEN a Nova York a *Charlie Hebdo* haurà ocupat les primeres planes i minuts als telenotícies, però si un munt d'escriptors censurats Guantánamo no serien escoltats de la mateixa manera en què Norman Mailer i la meua mare i tota aquella gent ho van ser quan es van oposar a Vietnam.

Li sembla que aquest canvi de funció és perquè els consensos compartits ja són diferents? A una simple bretxa generacional?

Em sembla que la gent jove està més interessada en la tecnologia. No crec que hi hagi un escriptor que aspiri a exercir aquella funció de consciència nacional, i a més seria necessari que se n'apoderés. No crec que hi hagi cap escriptor nord-americà que tingui una idea semblant de si mateix. És probable que l'escriptora Toni Morrison —premi Nobel de literatura— sigui l'única que fins a cert punt exerceix el mateix paper que, diguem, la novel·lista Margaret Atwood al Canadà. Potser la bretxa entre els escriptors i la cosa pública ja és extrema. Leonard Cohen, en una de les seves cançons, diu que els Estats Units sempre han acollit el millor i el pitjor de la cultura occidental.

Per descomptat que als seixanta-dos anys sento nostàlgia, com qualsevol persona de la meua edat, però em sembla odiós. No suporto la nostàlgia i sóc escèptic. I sobretot tant se val que m'agradi o em desagradi. Les persones de la meua edat a Europa, Amèrica del Nord i alguns a Iberoamèrica, que repeteixen que això és el que no hi ha, confonen la seva pròpia realitat actuarial amb el final de la civilització: el fenomen és especialment patent a ➤➤

França. Comparteixo la seva por a l'extinció, però no em sembla que això ens pugui orientar sobre el que passa. Que la cultura s'està allunyant, per exemple, del consum de bona literatura és un fenomen universal, i es podia advertir des dels anys noranta.

Quines altres transformacions internes afecten les posicions conservadores en el panorama polític i social nord-americà, amb un congrés i senat republicans, tenint en compte que la carrera per la nominació presidencial ha començat?

La dreta cristiana als Estats Units no sembla tan imponent com fa cinc o deu anys, i la demografia tampoc hi ajuda. No obstant això, encara no s'ha explicat gairebé res de la història de tots els *hispanics* o *latinos*, o com se li vulgui dir als immigrants procedents d'Iberoamèrica, i la seva conversió i la dels seus fills al protestantisme. El gran esdeveniment recent a Iberoamèrica és aquesta conversió progressiva: el papa Bergoglio està molt més preocupat per això que per les opinions d'algun arquebisbe de la dreta catòlica a Denver, molest perquè les polítiques de Ratzinger han canviat en aquest pontificat. Jo havia suposat que, per la importància dels evangelistes i pentecostals a la comunitat "llatina", la més demogràficament significativa als Estats Units, la dreta cristiana s'hauria esforçat més per reclutar-los. Les dades que aporten les enquestes revelen que no donen suport al matrimoni homosexual, per exemple, però ningú els sacseja, potser perquè la dreta cristiana encara afavoreix les comunitats ja establertes, sobretot la dreta cristiana protestant; i en el cas de la dreta catòlica és encara més complex perquè s'entén que el catolicisme és una religió universal i protegeix més els immigrants.

La transformació de més repercussió als Estats Units ha estat el matrimoni homosexual: com aquesta idea ha passat de ser marginal, cosa que se sentia en alguns barris de San Francisco i Nova York, a estar en boca de tots. Com canviem d'una posició a una altra, si ni tan sols a la presidència de Bill Clinton, ell o la seva dona van estar disposats a sortir de l'armari a favor d'aquest matrimoni? En canvi, la senyora Clinton, que acaba de pronunciar el seu primer discurs a Nova York a la recerca de la nominació del seu partit a la presidència, no només va donar per fet que defensava el matrimoni homosexual, sinó els drets del col·lectiu LGBT. El gran capital s'ha quadrat immediatament. Ella també ha obligat tota la dreta nord-americana, la cristiana, els republicans, els neoconservadors, a replantejar-se molts assumptes. ➤➤

Esquerra. El reverend protestant Luciano Padilla dialoga amb un grup de fidels després d'una cerimònia de dues hores en anglès a l'església Bay Ridge Christian Center de Brooklyn [Foto: Robert Nickelsberg/Getty Images]

no té sentit per a l'empresariat. Els Estats Units són en essència un país socialment llibertari i econòmicament conservador. Podem llavors discutir sobre el seu paper imperial, i sobre la posició que sobre això adopten els conservadors en l'aspecte econòmic i els llibertaris en l'aspecte social, però les posicions no són sempre predictibles: Hillary Clinton és una personalitat que restaurarà l'imperi americà. Així ho va assegurar en el seu primer discurs. Posaran els Estats Units en peu de guerra tots aquells llocs en què Obama va decidir, potser amb molta raó, no involucrar el país. Però, quina és la posició del republicà Rand Paul? S'oposa al populisme de l'extrema dreta llibertària republicana i a totes les guerres imperials. Així que no sempre es pot predir. A més, gairebé totes les guerres nord-americanes del segle XX les han iniciat presidents demòcrates.

Pel que sembla ara li correspondria a una dona ser president dels Estats Units. Veurem llavors la dona d'un expresident concorrent a les eleccions contra el germà i fill de dos presidents?

Fins ara no veig ningú capaç de derrotar Clinton. No importarà que Jeb Bush li disputi la presidència. Ella no pot pronunciar cap discurs en què afirmi que coneix la presidència —"Jo vaig estar al despatx oval durant vuit anys durant el mandat del meu marit" — i alhora denunciar les aspiracions del seu contrincant: "Com gosa el germà de l'expresident?". Sobretot perquè el germà de l'expresident va ser governador de Florida, un lloc molt important i seriós. No sé quina força acumula com a candidat, però si sé que parla castellà, a diferència del seu germà, i farà campanya en castellà si aconsegueix la nominació, la qual cosa serà interessant perquè es tracta d'un republicà, i el Tea Party se sentirà traït. Bush farà campanya en castellà amb algunes paraules esquixades de l'anglès a bona part dels Estats Units, amb la qual cosa haurà demostrat que el país és cada vegada més bilingüe.

Però afirmar que Clinton guanyarà perquè les dones són més misericordioses és pur narcisisme. El suport de Hillary Clinton a Israel serà de línia molt més dura que la d'Obama. Va atacar Putin i va oferir el seu suport a Israel en tots els fronts: aquestes van ser les úniques referències a la política exterior en el seu discurs, almenys que jo recordi. Em sembla que el llibertarisme social, l'imperialisme i l'excepcionalisme nord-americans són perfectament compatibles, fins i tot congruents. Hillary Clinton es remun- tarà en algun sentit a la presidència del seu marit i fins i tot a presidents demòcrates anteriors. El que no hi haurà són uns Estats Units fent les coses pel seu ➤

Els neoconservadors són molt decidits, resolts, treballen de manera intrèpida i ambicionen tornar al poder. El seu vigor només és comparable al que associem amb les arrels trotskistes d'alguns fundadors del moviment neoconservador, com Irving Kristol. I coneixem bé els trotskistes dels anys setanta al Regne Unit, encara que gairebé no en queda cap, però van exercir una funció molt important en el partit laborista perquè eren els únics que es quedaven fins al final de les assemblees. Però actualment l'empresariat és culturalment llibertari, així que l'aliança s'ha trencat. La dreta cristiana se sent traïda i no sap què ha de fer, i m'atreveixo a predir que els neoconservadors acabaran donant suport al matrimoni homosexual. Potser la clau del que ha canviat fonamentalment és que la gent ha sortit de l'armari i no amaga a les seves famílies la seva homosexualitat, lesbianisme, bisexualitat o canvi de gènere. Com que es tracta de nombroses persones, tots tenen un familiar o un amic que ho ha fet públic, de manera que en les eleccions ja no es vota contra una amenaça indescriptible, sinó contra l'oncle Jordi, i si l'oncle Jordi et cau simpàtic i vol casar-se, millor per a ell.

L'empresariat és llibertari. Vaig escriure un assaig fa més de vint anys sobre "L'empresa, sòcia comanditària del multiculturalisme", i no vaig ser l'únic a advertir-ho. També ho va assenyalar el difunt Robert Hughes a *La cultura de la queixa*. Si el propòsit d'una empresa és ampliar el mercat, per què dimoni caldria excloure algú? No és el llibertarisme cultural, d'una manera estranya, la condició natural de l'empresa?

Quan parlo amb els meus amics de la dreta cristiana, perquè no sóc trotskista i no m'agrada el sectarisme, d'esquerres i de dretes, els dic que el seu projecte està acabat, per bé o per mal, perquè

Dreta. Hillary Clinton, durant el seu primer miting com a candidata demòcrata per a les eleccions presidencials del 2016, celebrat el 13 de juny passat a Nova York [Foto: TIMOTHY A. CLARY/AFP/Getty Images]

hillaryclinton.com

compte. No sembla que ningú ja cregui aquella fantasia de l'equip de Bush segons la qual els Estats Units podien fer el que els vingués de gust si només tenia una voluntat nietzscheana indeclinable. I la decadència és l'espectre que ronda el banquet dels neoconservadors. No. S'assemblarà més aviat a la supremacia dels Estats Units propugnada per Richard Holbrooke, sempre presentada en funció de l'ordre internacional que els Estats Units han de mantenir com a única potència capaç de imposar-lo. El fet que aquest ordre internacional està extraordinàriament esbiaixat a favor no s'esmenta mai, o es justifica adduint l'excepcionalitat nord-americana. Ja no subscric aquesta argumentació per simple cansament, però en conversar amb els progressistes, i amb els conservadors encara més, em solen reiterar que els Estats Units són una nació inherentment bona. Aquest amor patriòtic als Estats Units s'estén a la seva literatura. No sóc un entusiasta de l'obra de Saul Bellow, pot ser és una debilitat per part meua, però si intento imaginar el començament de *Les aventures d'Augie March* substituint la paraula *Chicago* i *nord-americà* i llegís "Sóc albanès, de Tirana ciutat ombrívola, Tirana, i encara les dificultats ...", seria ridícul. Els nord-americans porten l'amor a la pàtria a nivells insospitats.

Però sembla que sempre ha estat així, des del segle XIX.

No obstant això, he d'afegir que més li val a Europa començar a fer el mateix, perquè la immigració en massa la farà cada vegada més semblant als Estats Units. I està molt bé referir-se a tota aquesta gent fent servir termes humanitaris, però no per això deixaran d'arribar, i si Europa és incapaç de desenvolupar una ideologia semblant acusarà l'impacte d'un problema descomunal. En una era de migracions en massa, com la que vivim en l'actualitat —i ja només la gent gran recorda els anteriors desplaçaments mundials—, els Estats Units semblen estar més ben preparats, juntament amb el Canadà, com a estat-nació al segle XXI, que qualsevol país europeu, ja que encara continuen per resoldre moltes qüestions no resoltes, com ara la catalana, molt antiga, però en un país que acull gent de l'Àfrica subsahariana que no distingeix la diferència entre una part i una altra d'Espanya. La ideologia nord-americana, i la canadenca, i potser la brasilera, els ofereixen una manera de ser, així que les seves noves circumstàncies no els importen gaire. Però a Europa importarà, i molt, quan dos milions de persones arribin al continent i no entenguin on es troben. ●

Aurelio Major és poeta, traductor i editor

Dreta. Grup de 545 immigrants, rescatats per la Guàrdia Costanera italiana a les aigües del canal de Sicília, en arribar al port de Salern el 22 d'abril passat [Foto: Ivan Romano/Getty Images]

EL PERIODISME ECONÒMIC CONSIDERA EL SEU FUTUR

La irrupció d'Internet preconitzava un camí lògic dels mitjans tradicionals cap a l'aposta per la qualitat però no és precisament la via que s'ha triat. Al contrari. El paper, malgrat les previsions pessimistes, manté la seva preponderància. Encara que el desenllaç sigui irremissible, de moment totes les fonts volen veure la seva informació en el paper per davant de les versions en línia

per Miguel Ángel Noceda

— La premsa ha travessat una crisi pròpia dins de la crisi, una crisi de model causada per la revolució tecnològica, que, barrejada amb la crisi econòmica, ho ha deixat tot cap per avall. La professió viu el moment més transcendental de la seva història. La informació s'ha burocratitzat, les redaccions s'han descapitalitzat, l'ocupació s'ha precaritzat i s'ha perdut independència i objectivitat. Es pensava que la publicitat tornaria després dels anys durs de la crisi; però la que ha tornat ho ha fet per la via més barata d'Internet, on han proliferat nous mitjans a la xarxa que aspiren a suplir les deficiències amb noves fórmules. Està en joc el futur d'una professió que necessita ser creïble per subsistir.

Ja queden lluny els temps en què uns pioners del periodisme econòmic van crear l'Associació de Periodistes d'Informació Econòmica (APIE). Era el 1973 i va néixer com a agrupació per la prohibició franquista de les associacions. Aquella iniciativa tractava d'impulsar una informació que es perdia entre les pàgines de política i de successos, així com dignificar-la davant dels anomenats *sobrecollidors*. Aquests no eren uns personatges que destacaven per fer informacions que espantessin per la seva qualitat o impacte, sinó que literalment “agafaven sobres” que contenien ordres de publicitat o un altre tipus de regals amb els quals es tractava de dirigir l'escassa informació econòmica. Era un costum estès i acceptat que es considerava un suplement del sou. La iniciativa va tenir èxit. Al cap de poc temps, els diaris van incloure a les seves pàgines les seccions d'economia i la televisió, només

existia TVE, i les ràdios van anar incorporant notícies econòmiques. La informació econòmica es va consolidar i es va convertir en un dels pilars dels mitjans, que es van anar nodrint de periodistes amb la formació específica que necessita una informació especialitzada com aquesta. Avui és inconcebible una premsa sense notícies econòmiques. Però està determinada pel canvi d'època.

Ara cal preguntar-se cap on va el periodisme econòmic, com l'han afectat aquestes crisis i com s'ha d'adaptar als canvis, si està preparat per afrontar els nous reptes i què ha de fer per seguir sent útil. O si s'ha arribat a un estat de conformisme per totes les raons esmentades anteriorment que pot malbaratar tot el prestigi aconseguit en les dècades passades. La resposta es troba en el mateix sector. Segurament cal reformular quina ha de ser l'orientació de les notícies i com valorar-les; com s'han d'elaborar les informacions; sobre què s'ha d'informar i quan, on, com i per què convé divulgar una notícia; quin ha de ser el tracte amb les fonts d'informació; com s'han d'explicar a la ràdio, la televisió i la premsa escrita; o en un mitjà generalista i en un especialitzat; com han incidit Internet i les xarxes socials en la informació i, sobretot, en la seva divulgació. Però l'essència del periodisme econòmic no ha canviat i, segurament, la resposta és tornar a aquest fonament: informar, informar i informar. Així de senzill. Perquè el periodisme econòmic i el periodisme en general tenen futur i mecanismes per afrontar els reptes, sempre que ofereixin una informació rigorosa i veraç.

Un agent de borsa assegurava que ells obtenien informació sobre les operacions com els inversors: “Agafem el diari al matí i ens assabentem de les últimes notícies”. No queda clar fins a quin punt era certa aquesta afirmació que atorga a la informació econòmica una influència; però, a partir d'aquí, s'arriba a una conclusió: la informació —i l'econòmica amb més raó— és poder i, per això, les institucions i les empreses van —o utilitzen— als mitjans per informar i, de passada, influir. Una altra qüestió és si les seves intencions són perverses —o no— i si el periodista és refractari a elles —o no—.

Es pot aduir, i segurament no els faltaria raó als qui ho facin, que fins a finals del 2007, els mitjans de comunicació van prestar escassa atenció a la crisi econòmica que s'acostava i tenia la seva expressió més exacta en la bombolla immobiliària i l'expansió del crèdit atorgat pels bancs, especialment les caixes d'estalvis, al totxo. Es pot afegir que, igual que governants i economistes, els periodistes econòmics no van saber polsar la realitat o que ens va faltar esperit crític. O, potser, llibertat i independència per explicar el que s'estava veient o intuïnt. També es pot criticar l'escassa formació financera dels periodistes econòmics.

Són molts els qualificatius que es poden utilitzar per jutjar la tasca de la premsa econòmica però, siguin els que siguin, el cas és que totes les apreciacions conflueixen en l'enorme responsabilitat ➤

Un home camina amb una caixa després de deixar l'edifici de la seu europea de Lehman Brothers a Canary Wharf, a l'est de Londres el setembre del 2008 [Foto de Ben Stansall/AFP/Getty Images]

social que tenen, cosa que obliga a ser sempre inquisitiu amb la informació que es fa servir i exercir la tasca d'obrir els ulls als governants. El contrari seria assumir que la informació econòmica s'ha deixat caure en mans dels poderosos i ha deixat d'exercir influència. Això implica una bona formació. La informació econòmica exigeix una especialització més gran que qualsevol altra i això exigeix que la formació sigui contínua, de manera que permeti elaborar una informació ben explicada, didàctica i entenedora, que ha de ser entesa per l'expert i el no expert.

A partir d'aquesta premissa hi ha molta tela per tallar. La raó de ser de la informació econòmica rau a saber interpretar la realitat, a demostrar que l'economia no són només xifres, que es desenvolupa en el camp de la investigació i de la denúncia, i que el destinatari no és només l'inversor, sinó el ciutadà; que és interessant per a tots, no només per als entesos, i que afecta el dia a dia. En definitiva, que genera beneficis socials als ciutadans. El que realment importa és la precisió, tant si té dades com si no; una informació econòmica que no sigui precisa perd tota la credibilitat. Però, ho estem fent bé? Per què els mitjans han perdut qualitat, independència i objectivitat? Per què es produeix això? Entrem en una zona de moltes ombres i l'explicació té molts vectors. Els periodistes econòmics estan cada vegada més formats, gràcies en part a la tasca de l'APIE,

Amb l'afany de donar la notícia abans que ningú, els mals informadors se salten les regles i trivialitzen la informació

Els visitants observen la taula de preus de les accions com si fos un baròmetre a l'interior de la Borsa de Madrid

[Foto de Angel Navarrete/Bloomberg via Getty Images]

però el carrusel imparable en què ha entrat la societat amb les noves tecnologies, en què sembla que tots volen conèixer les notícies fins i tot abans que es produeixin, ha fet que la informació no es condueixi per les vies normals que s'han de seguir perquè sigui rigorosa. És a dir, complir les 4 C: conèixer, contrastar, comprendre i comunicar.

No obstant això, aquesta equivocada immediatesa porta a l'incompliment d'aquests manaments bàsics i, per tant, a la banalització de la informació. En nom d'anunciar abans que ningú els mals informadors se salten les regles i trivialitzen la informació i, el que és pitjor, fins i tot converteixen en notícies ru-

mors la veracitat dels qual simplement no s'han aturat a comprovar. El que és versemblant no vol dir que sigui veritat i la immediatesa és mala consellera. En economia això és més greu perquè la informació que es tracta és molt sensible i la publicació d'una informació falsa o inexacta pot provocar un cataclisme en una empresa o en una institució. La seva capacitat d'influència pot alterar les cotitzacions d'un valor en borsa i provocar una intervenció del regulador borsari —la Comissió Nacional del Mercat de Valors— o financer, és a dir, el Banc d'Espanya.

D'altra banda, la naixement de les xarxes socials, els blogs, els tuits, els missatges i altres avenços del nostre temps han fet sorgir tota mena d'"informadors" que s'han convertit en creadors de notícies i que trastocquen els conductes habituals de la informació i es converteixen, paradoxalment, en fonts d'informació per als professionals. Aquests nous suports no són incompatibles amb els tradicionals, es complementen, poden enriquir el debat; però sempre que es faci des del respecte a les regles. El problema és que el seu ús té un efecte pernicios: l'abús, la immediatesa i la poca professionalitat són els perills que porten a saltar-se tots els principis de la informació. Una altra de les males conseqüències de les noves tecnologies és la recerca d'informació a través de les xarxes. El que, en pura teoria és bo per consultar, enriquir i, fins i tot, trobar

informació, esdevé nefast perquè el periodista s'acomoda i es mostra reticent a recórrer els carrers, a relacionar-se amb les fonts.

Precisament, la irrupció d'Internet preconitzava un camí lògic dels mitjans tradicionals cap a l'aposta per la qualitat. No obstant això, no és precisament la via que s'ha triat. Al contrari. El paper, malgrat les previsions pessimistes de molts malastrucs que vaticinaven que desapareixeria més d'hora que tard i quedaria com una referència per a minories, manté la seva preponderància. Encara que el desenllaç sigui irremissible, de moment totes les fonts volen veure els seus informació en el paper per davant de les versions en línia.

Cal afegir que, en l'actualitat, és molt difícil obtenir informació de les grans empreses de manera exclusiva o en primícia, principalment perquè està molt controlada pels responsables de comunicació i, en el cas de les empreses que cotitzen en borsa, perquè els fets rellevants a què obliga l'autoritat borsària les impedeix. A això s'afegeix la dependència dels mitjans de la publicitat i de les fonts de finançament i les pressions que determinen la publicació d'una informació. Al costat d'aquesta circumstància apareix també la pèrdua d'independència i objectivitat. Una de les raons rau, sens dubte, en la caiguda dels ingressos de les empreses periodístiques per la crisi. La manca de recursos ha significat que les empreses de premsa hagin hagut

de fer retallades de plantilla i reducció de sous; les redaccions s'hagin buidat de periodistes veterans, i s'ha perdut la corretja de transmissió de l'aprenentatge, tan necessària en aquesta professió; que molts dels mitjans que han sorgit a Internet mantinguin sous ridículs o fins i tot inexistents, una situació que ha portat a denúncies i a campanyes com la de "Gratis no treballa" que va promulgar l'Associació de la Premsa de Madrid. Tot porta a un descens de qualitat de la informació.

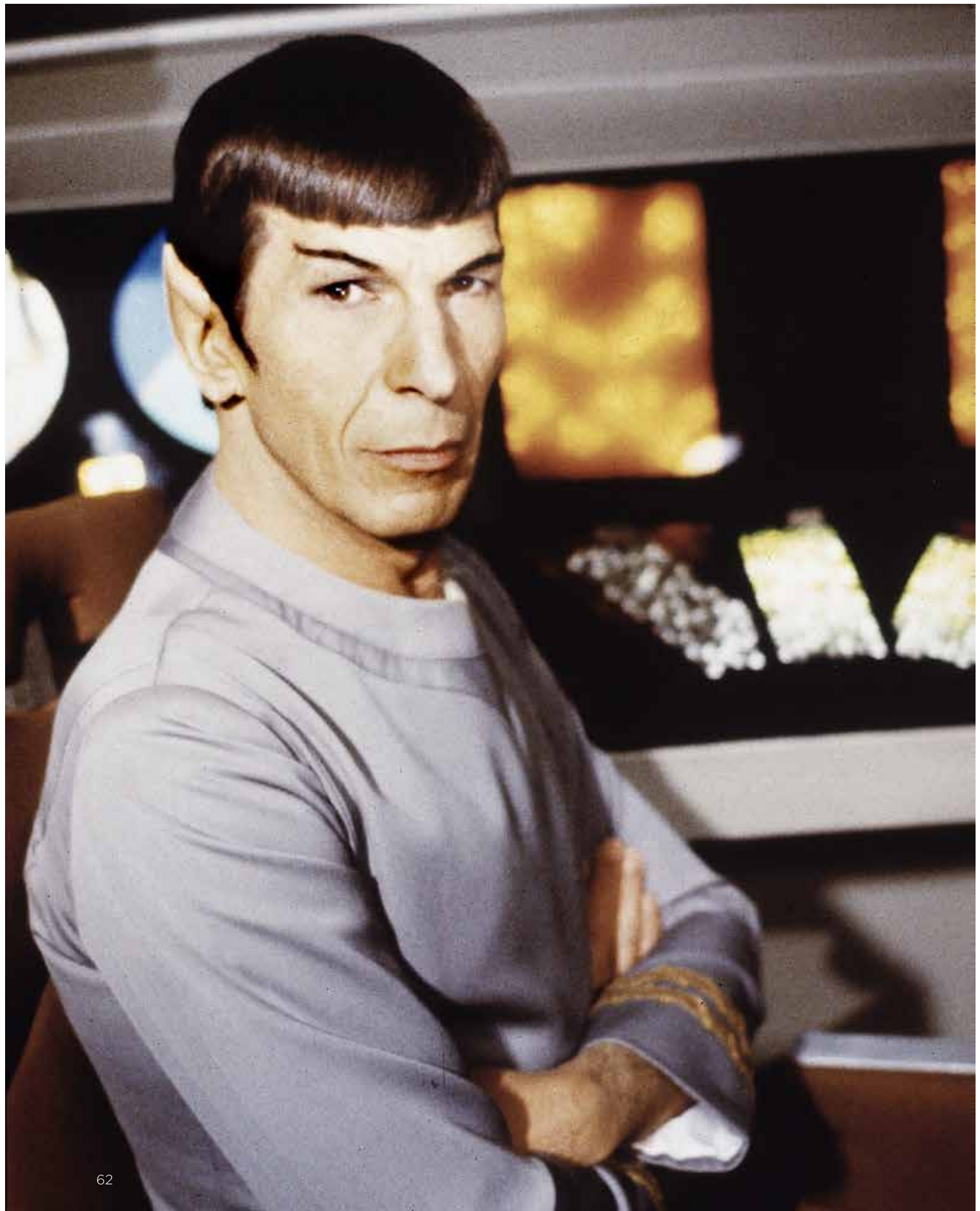
Després hi ha la relació amb les fonts. És cert que el primer que ha de salvar un periodista en un incendi és la seva agenda. Per a un periodista econòmic, tan essencial com la formació són les fonts. Amb el pas del temps, la difusió de la informació s'ha convertit en una activitat estratègica de les empreses, els bancs o qualsevol institució. S'han adonat de la importància de disposar d'un gabinet de comunicació. La seva tasca és important, perquè a més de canalitzar la informació, consisteix a educar els directius i conscienciar de la transcendència de la transparència informativa. El problema, en aquest punt, és que és bastant habitual que responguin més als interessos d'ocultar la informació que a difondre-la.

Als gabinets cal sumar les agències de comunicació, que treballen de manera externa i amb objectius específics. Són professionals de la comunicació, la major part dels quals periodistes que

han canviat l'altra banda del taulell —en alguns casos per la millora de sous o per ser víctimes de les retallades de plantilla—, que coneixen la mecànica amb precisió i saben manejar els fils de la informació. Són professionals convenients i la seva relació amb els mitjans és fluida, però el periodista ha de saber que responen als interessos de qui els paga. I també ha de saber manejar les fonts. No hem d'oblidar que som un atractiu molt important per a l'empresari i el polític. Per això, tan important com tenir fonts és tenir bon criteri i saber distingir entre una informació bona i una d'aviada. Un bon periodista és el que s'atura a preguntar-se què pretenen les fonts que digui i mirar sempre més enllà. En definitiva, ha d'obtenir la informació que busca, no la que li donen, conèixer el pes de cada informació, establir una sèrie de fronteres per discernir.

Tot això ficat en una coctelera —les pressions de les fonts, la dependència econòmica dels mitjans, la publicitat o la manca de convicció— provoca l'autocensura quan l'essencial hauria de ser, sempre que la informació hagi estat verificada i sigui rigorosa, publicar-la íntegrament sense condicions ni embuts. Si és veritat, en la majoria de vegades, ajuda a millorar la transparència futura. ●

Miguel Àngel Noceda és periodista d'El País. Ha estat president de l'Associació de Periodistes d'Informació Econòmica (APIE) entre el 2002 i el 2007

ELS FUTURS DEL PASSAT

Sempre hem imaginat futurs alternatius, i les nostres idees sobre el tema sovint són o radicalment esperançadores o extremadament aterridores. La història està plena d'exemples de relats sobre un futur que mai va arribar o que va acabar sent totalment diferent del que la majoria de la gent esperava. En aquest número de 'F', analitzem les idees que en el passat es tenien del futur, conceptes que avui només són simples parèntesis en la història

per Jan Drejer-Petersen

— El futur és una cosa que esperem. Un temps que arribarà, amb infal·lible certesa, quan hàgim viscut el present. A curt termini, el futur és el proper segon o minut, però a més de ser una distància cronològica, també implica canvis tecnològics o socials d'una naturalesa que nosaltres, en el present, com a molt podem entreveure. Sovint no hi ha consens sobre el que el futur ens oferirà. Simplement arriba, o no? En la nostra imaginació, el futur tendeix a ser radicalment diferent del present i es caracteritza pels extrems. Hi ha el futur lluminós i optimista, cèlebre per l'*Star Trek* de Gene Roddenberry, però també hi ha el futur fosc de *Mad Max* i *La carretera*. El que totes aquestes idees tenen en comú és que certament hi haurà un futur. Altres nocions, però, afirmen que no existeix en absolut i al llarg de la història ha sorgit periòdicament la creença (de vegades molt estesa) que estem vivint els últims dies, que la fi del món és a prop. Aquesta idea apocalíptica es pot dividir en dues categories principals. Una neix d'una cosmologia cíclica, freqüent en mitologies antigues com la nòrdica o la precolombina, i que avui es conserva en l'hinduisme. En aquests casos, el món no s'acaba del tot, però pateix una transformació i tot comença de nou. Podríem anomenar-lo *El món 2.0*. o *La llum del judici final*. L'altra categoria del futur apocalíptic està associada amb la cosmologia lineal de les religions abrahàmiques. En aquests casos la fi del món és definitiu. Aquest tipus d'apocalipsi

de destrucció total té certes semblances amb teories seculares més modernes del judici final, ja que correspon a la concepció científica contemporània del cosmos, si deixem de banda la teoria del Big Bounce, en la qual el Big Bang és el resultat del col·lapse d'un univers anterior. D'altra banda, no hi pot haver gaires dubtes sobre el fet que la Terra serà víctima de les forces cosmològiques entre els pròxims dos a cinc mil milions d'anys, ja que el cicle vital del Sol convertirà la Terra en inhabitable i acabarà per consumir-la. No obstant això, resulta curiós que no sigui aquest futur ineludible el que normalment ens ve al cap quan pensem en el dia en què s'acabarà el món.

El concepte de judici final té també diferents connotacions religioses. És el moment en què es dicta sentència sobre la humanitat, quan els bons creients són salvats i els pecadors són castigats. Encara que la idea és d'origen jueu, va tenir un paper més rellevant en les religions basades en la salvació, com l'islam i el cristianisme. Per als primers cristians, la fi del món no era un escenari futur, sinó l'objectiu mateix de la seva fe, i es percebia com un succés imminent, no gaire més enllà d'un parell de generacions. Des d'aleshores, les prediccions, especialment en el cristianisme, han sorgit de manera regular amb una precisió de rellotge suís. Ha estat difícil que passés un any sense que algun grup ho vaticinés. Els Testimonis de Jehovà l'han esperat el 1914, 1915, 1918, 1920, 1925, 1941, 1975, així com el 1994.

Les religions de salvació, però, no són les úniques que esperen amb entusiasme el dia del judici. El 2012 vam

assistir al fenomen tan publicitat de la profecia maia, basada en interpretacions del calendari maia i la mitologia precolombina. Aquest calendari és cíclic i comença de zero després de 5.126 anys. Aquest succés, que estava mitològicament relacionat amb la destrucció i la creació del món, era considerat transcendent per les seves cultures, encara que no l'haguessin experimentat mai per si mateixes. Un gran nombre de grups neoreligiosos es van afegir al carro i van predir, arran d'aquesta profecia, una sèrie de catàstrofes molt diferents, des d'un canvi magnètic dels pols fins a la Terra xocant amb un planeta fins ara desconegut o una invasió extraterrestre. No hi havia molt consens sobre què passaria, però no hi havia dubtes sobre la data: el 21 desembre de 2012. Aquest mateix any, una enquesta de Reuters entre 16.000 persones de 20 països va revelar que un 15% esperaven la fi del món succeís al llarg de la seva vida i fins a un 10% creien que aquest fet estava relacionat amb la profecia maia, un de deu! Sobretot als EUA, aquesta preocupació es va estendre molt i va provocar que fins i tot la NASA intervingués amb un web per apagar els rumors i controlar el pànic. Com la majoria ja haureu notat, el 2012 va arribar i se'n va anar sense causar la destrucció mundial. Va ser el pitjor apocalipsi de la història!

Hom podia pensar que els profetes es quedarien humiliats després de la decepció del 2012, però una enquesta americana del 2013 va mostrar que aproximadament un 40% dels cristians americans creien estar vivint els últims dies —un el 77% dels quals eren evangèlics—. Suposi ➤

L'actor Leonard Nimoy en el seu paper de Spock a 'Star Trek' [Foto de Inter-News/Ullstein bild via Getty Images]

En molts casos aquesta visió de l'últim dia neix d'un sentiment de marginació, o directament d'opressió, per part dels qui li donen suport

o no aquesta enquesta una imatge creïble de la situació, mentre molts de nosaltres preferiríem prescindir de l'apocalipsi, una mica de tot plegat resulta òbviament atractiu per a algunes persones. Lorenzo Di Tommaso, catedràtic americà de religió, ha notat, en els últims trenta o quaranta anys, un augment de la creença en el dia del judici final. Per ell, la causa és una racionalització inconscient de dues creences aparentment contradictòries: que hi ha alguna cosa que va terriblement malament en la civilització moderna, i que hi ha un propòsit més important en la vida. Això desemboca en el convenciment que el món es mou cap a una purificació còsmica o un càstig. Di Tommaso ho anomena “una visió apocalíptica del món”.

En aquesta profecia religiosa de la fatalitat, la fi s'espera aviat, de fet molt aviat. En molts casos aquesta visió de l'últim dia neix d'un sentiment de marginació, o directament d'opressió, per part dels que li donen suport. Per descomptat, en aquesta idea el devot es veu a si mateix com un dels elegits que sobreviurà al terrible esdeveniment. En aquest sentit, el dia del final es converteix en una mena de vindicació: “No creients, ja veureu el que us espera!” Aquest interès gairebé personal en l'apocalipsi requereix que sigui imminent, d'una altra manera no tindria sentit, el patiment del creient seria en va. No tots els profetes moderns del judici final creuen que seran salvats per un poder superior. Alguns esperen lluitar per la seva supervivència perquè les prediccions no estan reservades als creients religiosos. Es pot trobar un símil en els anomenats *preppers* (o survivalistes), una cultura que va néixer als Estats Units als seixanta, durant l'amenaça real d'una guerra nuclear devastadora que es va patir en aquest període. Aquest culte modern no religiós no té una idea comuna sobre els desastres que ens

esperen i ho inclou tot, des de pors ultraconservadores fins a disturbis racials que desemboquin en una guerra civil, o ambientalistes anticipant un col·lapse total de l'ecosistema, i altres que temen una devastadora col·lisió còsmica. Així com tot possible concepte *new age* sobre la destrucció d'una civilització. Els *preppers* insisteixen en la preparació individual: omplen els seus soterranis i coberts d'equips de supervivència i, com que són als EUA, s'armen fins a les dents. Pels *preppers*, l'apocalipsi en si mateix no és tan important com la preparació prèvia, i no és estrany que els més fanàtics es preparin per a una àmplia gamma d'escenaris possibles. Sembla una cosa amb la qual s'ho passen bé, com si fos un passatemp.

Els milers de prediccions fallides no han desanimat aquests il·luminats. Pels grups religiosos, la fi del món s'anuncia en les seves infal·libles sagrades escriptures. Per tant, la base per creure continua intacta i que l'apocalipsi no aparegui per enlloc es deu únicament a una mala interpretació humana. Els grups no religiosos tenen en compte el fet que els diversos problemes de la civilització s'han tornat tan significatius que semblen insalvables. Qualsevol intent per posar remei a la situació que pugui portar la catàstrofe està descartat per insuficient. En altres paraules: ens enfrontem a una cultura del fatalisme. Un altre culte més modern sobre la fi del món és el dels singularitaris, que recorre a les teories del futurista Ray Kurzweil i veu la fi de la civilització en forma d'Armageddon tecnològic, en què la intel·ligència artificial sobrepassi la dels humans i que donarà com resultat moltes llàgrimes i espetegar de dents. La idea de la singularitat, amb el seu toc científic, s'ha estès força entre els aficionats a la tecnologia. Al contrari de les prediccions fatalistes, aquest moviment percep el dia d el judici

final com un esdeveniment que pot i ha de ser controlat. Com a tal, no significa la destrucció total, sinó un futur en el qual hi pot haver conflictes. Això, però, no fa la singularitat menys dogmàtica que els grups religiosos, ja que la seva teoria en si mateixa es considera inevitable. No és només un possible futur, és el futur. La pregunta és simplement com evitar les pitjors conseqüències.

Encara que ells augurin una era de l'abundància —és a dir, la societat de la postescassetat— i una utopia tecnològica, n'hi ha altres amb una visió molt menys alegre del futur. Pot ser aquí, en la diversitat de les perspectives, on podem trobar l'arrel de les profecies sobre la fi del món. El futur és una entitat tan difusa que ens permet pensar-hi com vulguem. En altres paraules, el futur està determinat per la nostra pròpia percepció del present. És, i sempre serà, només una idea del futur —en la qual la majoria de nosaltres, en el fons, no pensem massa—. Malgrat els resultats de les enquestes, només una part molt petita de la població viu realment la seva vida com si el món s'hagués d'acabar. La nostra civilització amb prou feines sobreviuria si la major part de la seva població es cregués de veritat que són els últims habitants del planeta Terra. El més curiós és que la majoria dels que creuen en l'apocalipsi viuen les seves vides igual que la resta. Estudien, troben una feina, es casen, tenen una família, crien els seus fills, es queixen dels impostos i fan les reserves per a l'estiu amb molta antelació. Però és completament cert que la Terra desapareixerà d'aquí dos o cinc bilions d'anys. Afortunadament, es tracta d'un període de temps tan llarg per permetre'ns gaudir una mica de la vida, mentre esperem la fi del món. ●

Jan Drejer-Petersen
©SCENARIO Magazine

Una pàgina del 'Còdex de Dresden' maia en què es veu el déu Quetzalcóatl transportant una dona (centre) i amb una destal (a baix a l'esquerra). El manuscrit original data de la primera meitat del segle XIII i conté taules que prediuen successos astronòmics amb gran precisió. Va ser enviat a Europa després de la conquesta espanyola d'Amèrica Central, i és avui dia un dels quatre còdexs maies coneguts que han sobreviscut

[Foto de Ann Ronan Picture Library / Heritage Images]

Carta des de Mèxic DF

—En la seva carta des de DF, Malena Mijares busca quimèricament perfilar aquest magma urbà de metamorfosi i permanències amb vitalitat fascinant.

Les màscares mexicanes ancestrals i els trets de la modernitat coexisteixen i s'amalgamen no sempre amb harmonia en una de les urbs més vigoroses del món, com la veu la periodista –directora de la revista *Este País*– en una peça magistral que va més enllà del laberint de la solitud i mostra la dialèctica d'una ciutat de somnis i convulsions tectòniques, de racons impensables i tràngols de violència, ciutat de trencs d'alba únics i de nits sense fi, el Mèxic DF, renaixent i cíclic, ja en plena segona dècada del nou segle.

ELS VERTÍGENS DE MÈXIC DF

DF és inclement però no ha perdut del tot la seva noblesa originària, la seva cortesia ancestral. En la seva ferida dignitat de dama de llinatge, decadent però vital, viciada però distingida, admet una transgressió improbable i una mica a desgrat seu dóna llicència a uns quants per experimentar el somni de viure a un altre ritme

per Malena Mijares

—La Ciutat de Mèxic és un monstre de molts caps, una barreja de contrastos, realitats contradictòries i xocs culturals. Com potser totes les megalòpolis, Mèxic DF és moltes ciutats, moltes èpoques i molts estats d'ànim simultàniament. Impossibile de copsar en la seva totalitat, s'experimenta sempre parcialment i es coneix de manera fragmentària. Aquí he viscut des que vaig néixer, i encara que em preo de conèixer-lo i de gaudir-ne, en més d'un sentit fins ara el seu esperit em resulta un enigma i sé que per desxifrar-lo, encara que sigui en part, cal tenir paciència. Perquè el DF és un gran trencaclosques i només a còpia de respirar amb ell, animal viu a la fi, i al pas dels anys, hom aconsegueix donar forma al seu mapa col·locant almenys algunes peces del contorn.

Caldrien moltes vides per reunir complets els trossos que la componen, però el primer que val la pena intentar si hom vol delinear una fisonomia de la ciutat és imposar un ritme personal per viure-la. Això només uns quants privilegiats ho podem fer. Perquè dels més de vint milions que coexistim en aquesta inabastable àrea metropolitana, la immensa majoria no pot ni tan sols plantejar-se l'experiència de sentir la ciutat. Simplement la pateix. I punt. Pateix en carn pròpia l'horror de la manca de transport: no importa quantes línies de metro es construeixin, quantes rutes de metrobús s'inaugurin, mai seran suficients. Cada dia, abans que el sol despunti, el monstre desperta en forma d'una allau que intenta moure's; són rius humans que busquen un canal. I l'enorme xarxa de vies de comunicació urbana no és suficient per contenir-los. La imatge d'aquests centenars i centenars de milers d'éssers en moviment és desassossegant. Només la idea del desplaçament de 2,3 milions d'automòbils que es llancen als carrers cada jornada em sembla aterridora, perquè darrere d'ells es percep el col·lapse, s'albira la paràlisi total, la mort del monstre de molts caps, engolits per la seva boca tots els que l'habitarem.

Hi ha infinitat de línies en què la ciutat fa diferències abismals entre els diferents sectors de la població, començant pel transport, perquè no és el mateix viatjar com una sardina enllaunada en els vagons del metro

clarament insuficients, o arriscar la vida amb els irresponsables conductors d'autobús —que imposen la seva llei sobre la llei de la més elemental civilitat; que desfoguen, en el petit i enganyós poder que els atorga el transport que condueixen, una ira social acumulada—. No és el mateix, dic, que circular en un vehicle propi, amb música i aire condicionat. Però a l'hora de moure's, aquí tots podem quedar igualment encallats. La immobilitat amb què ens amenaça el creixement desordenat del DF és la mateixa per a rics i pobres, per als usuaris de transport públic i per als beneficiats que tenen un cotxe de la seva propietat. Qualsevol que visiti i recorri mínimament el Districte Federal s'adonarà que, com tantes de les nostres grans ciutats, particularment de l'Amèrica Llatina, carrega amb l'estigma d'haver crescut sense ordre ni concert.

Una altra de les raons per les quals la Ciutat de Mèxic pot sofrir-se terriblement és el soroll. I no parlo només de l'eixordador soroll ambient compost de clàxons, escapaments tronadors i contaminants o ràdios a tot volum que envaeixen molts dels nostres carrers: parlo d'un soroll visual que ens treu la pau, d'un estrèpit cromàtic que esclata arbitràriament per totes bandes i que irromp entre els habitants d'aquesta desordenada urbs com una agressió, perquè aquesta manca total de gust i d'estima per la uniformitat, que no deixa d'haver-hi qui interpreta com pintoresquisme, no és altra cosa que una imposició vociferant.

Sembla mentida que la que va ser metròpolis de la Nova Espanya, la ciutat dels palaus, la regió més transparent, que va deixar perplexos els conqueridors i missioners espanyols, que va encisar el baró de Humboldt i la marquesa Calderón de la Barca, entre tants viatgers que van sucumbir a la seva bellesa; la que es va mantenir formosa fins ben entrat el segle XX, s'hagi descompost en aquests relativament pocs anys, hagi fet erupció com un volcà ferit i esclatat fins a trastornar-se de mala manera. Sens dubte les afrontoses desigualtats i la misèria lacerant que ens envolten estan darrere d'aquesta transformació malaurada. Però aquesta és una altra història. ➤

I a més no és l'única. També la mare natura s'ha acarnissat amb aquesta ciutat. El terratrèmol del 1985, ni més ni menys, va deixar ferides tan profundes que passats trenta anys no acaben de cicatritzar. Va sacsejar la terra, va esfondrar cases, edificis, hospitals, oficines i escoles. Sense distincions de classe però acarnissant-se com sempre amb els que menys tenen, amb els que habitaven zones perilloses, edificacions sense manteniment, va segar milers de vides i va destruir moltes llars. Va colpejar dramàticament famílies senceres. Però també va sacsejar la ciutadania. Tant que podem situar-hi el sorgiment d'una societat civil capaç d'organitzar-se davant la desgràcia i de manifestar-se solidària, amb una capacitat de resposta davant la crisi que moltes vegades no té el mateix Govern. Mèxic DF va quedar fracturat el 1985, però també va resultar enfortit.

I com que el pes de la tradició és important, de tan alt llinatge alguna cosa queda. O sigui que a mesura que els seus habitants ens adonem de la necessitat de recuperar el carrer per combatre la inseguretat; a mesura que reconeixem el clam col·lectiu per millorar la convivència, trobem vestigis de la seva vella grandesa en els signes de generositat que el DF encara ens regala. De manera curiosa, per sobreviure a la trepidació del compàs tan ensordidor com despietat de què parlem, es pot imposar un transcórrer pausat, cobrir-se d'una cuirassa per tornar-se a estones, fins on és possible, impermeable a la

La famosa font dels coiots a Coyoacán
[Foto: Edgardo Contreras / Getty Images]

paràlisi del trànsit, l'angoixa dels embussos, la pressa que consumeix i el bigarrament visual. I per paradoxal que sembli, la ciutat ho permet! Malgrat la permanent amenaça de destrucció i la por latent de ser engolit, pot

trobar-se de vegades una esclatxa per evadir la pressa. La nostra urbs és inclement però no ha perdut del tot la seva noblesa originària, la seva cortesia ancestral. En la seva ferida dignitat de dama de llinatge, decadent però vital, viciada però distingida, admet una transgressió improbable i una mica a desgrat seu dóna llicència a uns quants per experimentar el somni de viure a un altre ritme. Del desig de sostreure's al vertigen neixen l'auge de les bicicletes i el gust per tornar a caminar els nostres carrers, en les àrees, que no són gaires, on és possible fer-ho.

Per explorar un ritme nou convé aplicar la saviesa de les paraules de Valéry en el seu magnífic *Eupalinos o l'arquitecte*. "...Si has observat, en els teus passejos per aquesta ciutat, que entre els edificis que la poblen, uns muts són; altres parlen, i altres en fi, els més rars, canten".

Llavors vam descobrir que la falta d'harmonia, concert i cadència per regular el seu desenvolupament i projectar amb seny el maneig dels espais públics i el compàs de la vida urbana, fa que a Mèxic DF tinguem pocs "edificis muts". D'aquests que no són protagonistes, que no irrompen en el paisatge, que no desentonen. En queden alguns, afortunadament, a les zones que han sobreviscut a l'embat de la destrucció que ens sotja. Són edificacions

callades que, a la Colònia Juárez, la Colònia Roma, la Condesa o la vella Tacubaya, a Santa María la Ribera o San Pedro de los Pinos, a San Ángel, Tlalpan o Coyoacán, però sempre en sectors comparativament petits que miraculosament han resistit els terratrèmols tant tel·lúrics com governamentals que ens han fuetejat, simplement i planerament “fan ciutat”. Aquests edificis muts posen sordina a l'estrèpit del caos.

Al Districte Federal també hi ha “edificis que parlen”. Són construccions que sense cridar desmesuradament l'atenció destaquen en el conjunt de la trama urbana per la seva bellesa discreta. Exemples com els vells veïnatsges —dels quals persisteixen com mostres delicioses les cases del Buen Tono i les de Bucareli, al centre històric— o tantes petites places, jardins, racons apartats que teixeixen l'espai col·lectiu; carrers de vianants i passejos com el de la recentment recuperada Alameda. Aquests conjunts baixen el volum a la cridòria d'una ciutat desorganitzada, per utilitzar l'afortunada expressió de Luis Martín Santos.

Finalment, els que Valéry anomena “edificis que canten” són els solistes del cor. Les fites, els emblemes, els personatges principals: des de la Catedral Metropolitana fins a la Ciutat Universitària, des del Castell de Chapultepec fins al Monument a la Revolució i la Torre Llatinoamericana. Es tracta d'edificacions que lideren el desitjable concert urbà, gairebé secret, que no sense dificultats s'escolta quan hom aconsegueix esvair els altres

Nens jugant davant de l'arc del triomf de la plaça de la República

[Foto: Getty Images/EyeEm]

sorolls i acomodar l'entorn caòtic, quan hom aprèn a recuperar el silenci.

Si l'espai és a l'arquitectura el que el so a la música, la trama urbana és una orquestra que interpreta una obra ciutadana. Serem capaços de descobrir-la i de delectar-nos amb ella? Heus aquí la pregunta.

En el cas de la Ciutat de Mèxic, que fa l'impossible per distreure'ns, es tracta d'un concert gairebé clandestí, envoltat de misteri i pautat en clau d'avingudes generoses com el passeig de la Reforma, i de carrers arbrats, com el meridional Minerva, voltada per les copes de les xicrandes; té un rerefons d'àrees verdes heroiques pel fet que es preserven malgrat la contaminació, com els Viveros de Coyoacán, el Jardí Botànic i la Reserva Ecològica de la Universitat, i els parcs i jardins que cada dia és més necessari defensar de l'asfalt. La seva partitura està escrita sobre un pentagrama de barris en els quals s'imposa practicar una vida vuitcentista per preservar-los de l'enrenou de la nostra era, i de petits pobles tenallats pel progrés enganyós; enclavaments d'una altra època que cal salvar de la voracitat mercantilista de les grans constructors.

El concert de Mèxic DF és una simfonia coral interpretada per moltes veus i per tots els instruments. Es desenvolupa en quatre estacions, a manera de moviments.

La primavera és potser la millor època de la ciutat. Cal dir que en aquestes terres les estacions s'avancen i ➡

**Interior del restaurant
Sanborn situat a la
Casa de los Azulejos**
[Foto: Getty Images/Lonely
Planet Images]

encara que estan poc marcades i no coneixen les extremes temperatures d'altres latituds, és indubtable que existeixen, es noten més que en les regions equatorials i incideixen clarament en l'ànim de la gent. Si algú vol visitar la Ciutat de Mèxic i veure-la en la seva esplendor, que ho faci entre febrer i abril, quan esclaten les xicrandes i les buguenvíllees, quan s'encatifen de lila els carrers i poden escollir-se rutes per passejar entre flors. És l'època d'una alegria col·lectiva que apareix per l'efecte màgic del canvi d'estació i que només s'enterboleix per la calor excessiva que de vegades l'acompanya.

L'estiu és una temporada atractiva pels seus contrastos i determinada per la força de les pluges que tant inunden la ciutat i la paralitzen, obligant els seus habitants a navegar, literalment, com netegen l'atmosfera fins al punt de deixar-nos veure els volcans i emocionar-nos davant la grandesa d'una vall sempre inesperada perquè viu oculta sota un mantell de contaminació. Quant a l'humor col·lectiu l'estiu és vel·leïtós. En dies clars i nets sol regnar una satisfacció a causa de la limpidesa de l'aire; mentre plou, per contra, i ja no diguem en plena tempesta, sobretot en aquells matins grisos quan es fa de dia plovent i sabem que el dia serà mullat de principi a fi, l'ànim s'entristeix. Es genera una mena d'hostilitat agressiva, el trànsit es congestiona més que de costum i tot es tényeix de colors foscos. Però sabem que després de la tempesta vindrà la calma.

Pel que fa a la temperatura l'estiu és perfecte, ja que la calor matutina és grata i a les tardes, amb la pluja, sol refrescar. Mentre que la primavera i l'estiu són a Mèxic DF estacions potents, amb personalitat definida,

la nostra tardor és essencialment insípida. No canvien de color ni cauen les fulles dels arbres. Potser el més apreciable del mes d'octubre, a part de la lluna que segons la cançó és la més formosa, és la transformació gradual de la textura i intensitat de la llum, que comença a variar a poc a poc i cobra en caure la tarda un cert gust hivernal anticipat. Però res més. La tardor al DF tendeix a ser bruta, no té caràcter. La ciutat es queda sense pluja i comença a molestar. Les al·lèrgies respiratòries s'agiten —més que a la primavera, fins i tot— i l'aire que respirem es torna dens, presagiant les inversions tèrmiques característiques dels hiverns contaminats, que tanquen el cicle de les nostres estacions amb algunes jornades de fred suportable, molta boira, i un trànsit embogit en part per les festes de desembre, en part per la pena del final de l'any. La nostàlgia acostumada, la inevitable enyorança de Nadal i un ambient atrafegat marquen els mesos del primer hivern en aquesta capital. Quan al gener despunta el nou any despunta també la primavera, comença a sentir-se la caloreta i la proximitat de les conegudes flors muta sense pressa l'inevitable tedi del final en la persistent esperança de la novetat. Llavors la gent comença a florir. Es compleix un cicle. S'acaba el concert però sabem que

Palau de
les Belles Arts

[Foto: Getty Images/Flickr
Select]

recomençarà amb l'arribada de les xicrandes. A aquesta mena de retrat de la Ciutat de Mèxic li falten, així siguin ràpides, les mencions dels seus habitants, el seu menjar i la seva enorme oferta cultural i d'entreteniment, que es compten entre els seus màxims atractius. Encara que la vida quotidiana en el DF, com ja he dit, suposa una dosi forta de tensió, els qui l'habiten es mantenen en termes generals hospitalaris i cortesos. Són sens dubte un dels pols magnètics de la capital.

Quant a la gastronomia, cal dir que és una de les rasons per les quals val la pena venir al Districte Federal. La varietat és grandiosa i abasta escales, costos i possibilitats diversíssimes. Al voltant de la taula, pública i privada, en els mercats i a casa, als restaurants de totes les categories. L'oferta és formidable i es manté viva una tradició centenària de la millor qualitat. L'estima per aquesta tradició és de les coses que agermana sense distinció els habitants d'aquesta metròpolis cosmopolita i exerceix un contrapès per a les penalitats del dia a dia. En els mercats s'aprecia l'efecte vital i miraculós del menjar. Qui vingui al DF i tingui ganes de conèixer-los, pot visitar el mercat de San Juan, el de Polanco, el de Coyoacán i el de San Ángel, entre molts altres. En ells el vertigen impetuós de l'urbs s'atura i és possible trobar marxants que han sostingut un lloc o un local, i per descomptat una clientela, per més de cinquanta anys, o que han heretat l'orgull de la seva feina a dues o tres generacions dels seus descendents. Els mercats ofereixen

més que productes deliciosos, ofereixen una estètica i un ordre en el caos del context general, omplen de color un espai públic essencial per a la convivència. Una altra aresta fonamental per afavorir la vida de la comunitat i ajudar

a teixir xarxes ciutadanes és la quantitat d'activitats que el Districte Federal posa a l'abast de totes les edats, de tots els gustos i totes les butxaques. Són una veritable allau. Entre museus, exposicions, concerts, obres de teatre i representacions de diversa índole, la llista és llarga els 365 dies de l'any. No estan necessàriament ben seleccionades, una altra vegada es troba a faltar, en la seva organització i promoció, l'ordre i el concert. Però hi són i moltes valen la pena. Formen part del cercle virtuós de la viciada Ciutat de Mèxic.

Són diverses les estances de l'intricat laberint urbà i, després d'escoltar l'amagat concert de la ciutat, és clar que Mèxic DF és ple de clarobscur, i que els que la vivim, i suposo que els que la visiten, ens enfrontem a més d'una ambivalència. Transitem entre l'amor i l'odi perquè, dit amb permís del gran Charles Dickens: aquesta és la més fascinant de les ciutats, és la més aterridora de les ciutats; viu temps de pau, viu temps convulsos; travessa un moment d'esperança, travessa un moment d'incredulitat; experimenta una primavera de llum, experimenta un hivern de foscor; vibra amb enorme vitalitat, defalleix com un malalt terminal. ●

Malena Mijares és editora. Actualment dirigeix la revista 'Este País'

situa't

per competir

Polígon de la Zona Franca
La millor ubicació industrial
i logística per a l'empresa

A Barcelona ciutat
Les millors connexions internacionals
Des de 4.500 m² a 100.000 m²
Condicions de lloguer flexibles

entitat formada per:

comercial@el-consorci.com
www.elconsorci.net

Arts&Co.

76 Entrevista

Juan Marsé, conviccions
contra convencions

per Sergi Doria

80 Literatura

Houellebecq: elogiat i crucificat

per Mercedes Monmany

82 Música

Una nit al Jamboree

per Eduardo Hojman

84 Filosofia

Ramon Llull: morir en el mar d'amor

per Enric Boluda

86 Geografies

I tu, on eres
quan va començar la crisi?

per Imma Monsó

88 Estil

El temps dels líders

per Andrés Moreno

90 D'autor

Les veus

per Ida Vitale

JUAN MARSÉ, CONVICIONS CONTRA CONVENCIONS

El 2016 es compliran cinquanta anys de la publicació de ‘Últimas tardes con Teresa’, una de les millors novel·les espanyoles del segle XX, i l'escriptor ho celebrarà amb una nova entrega literària

TEXT Sergi Doria — FOTOGRAFIES Andreu Gilaberte

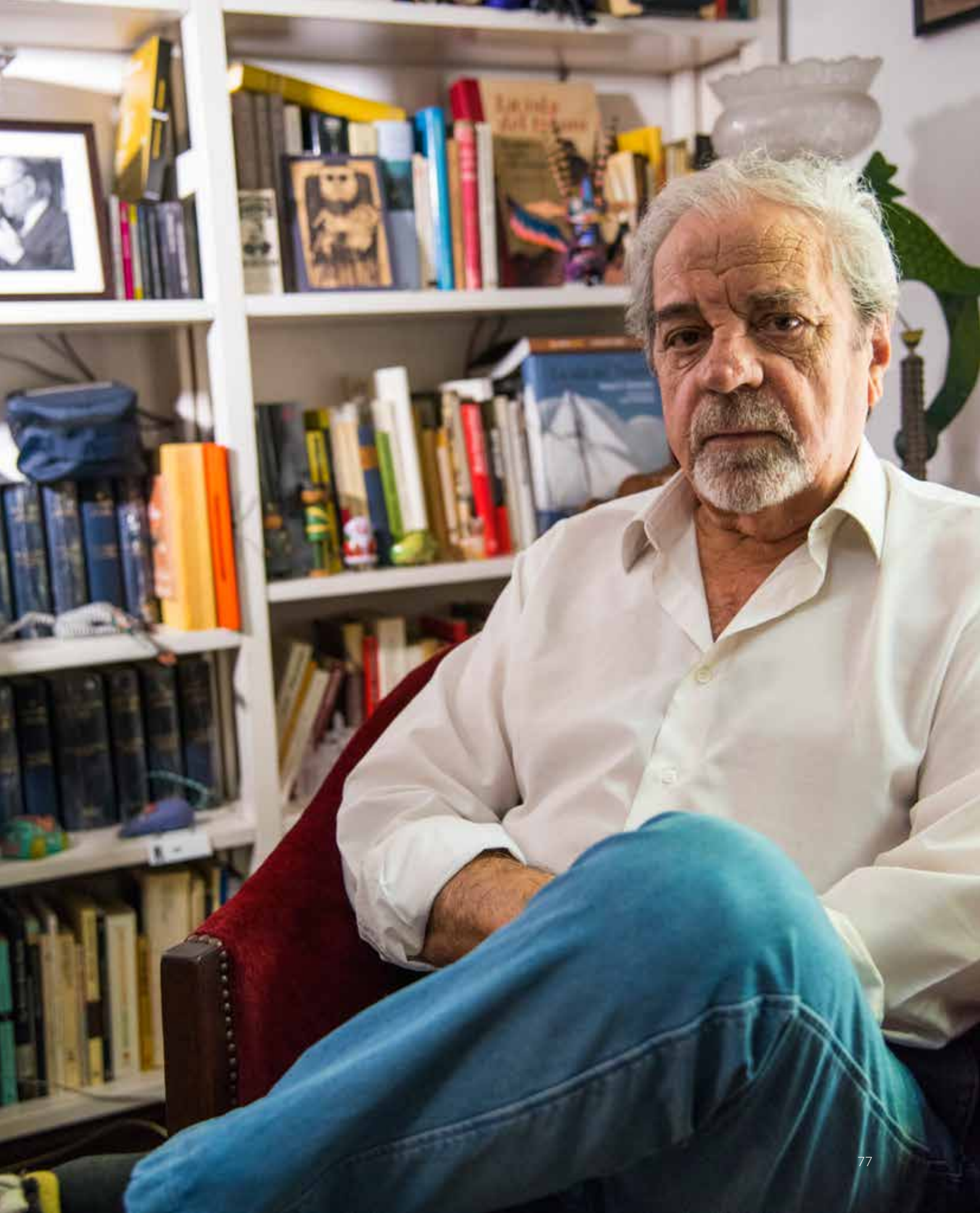
— El 1987, Juan Marsé es definia en tercera persona en l'últim retrat de *Señoras y señores*: “No ha tingut molt de gust d’haver-se conegut, hauria preferit passar de llarg de si mateix... El tipus és baix, desmanegat, poc parlador, taciturn i burleta. No es considera un intel·lectual, i suporta malament que el tractin com si ho fos. Estima les tavernes i les papereries de barri i els flancs lluminosos dels quioscos que exhibeixen còmics i novel·les barates d’aventures. Les banderes li produeixen autèntic terror. Menja amanides i escriu a mà.” Trenta anys abans, el 1957, ja apuntava maneres en una carta a Paulina Crusat, la seva “fada padrina” literària: “No pensi que em considerava un ‘elegit’ —ho creia als 18 anys—, perquè si hagués de definir-me una mica diria que sóc bastant gandul, amb molt poca empenya per a certes coses que mereixen afecte i atenció, i amb escassa capacitat d’afecte extern envers els altres (voldria ser un d’aquells fills que fan petons a la mare sovint, però no ho sóc, i no em preguntí per què) ja em sap prou greu...”

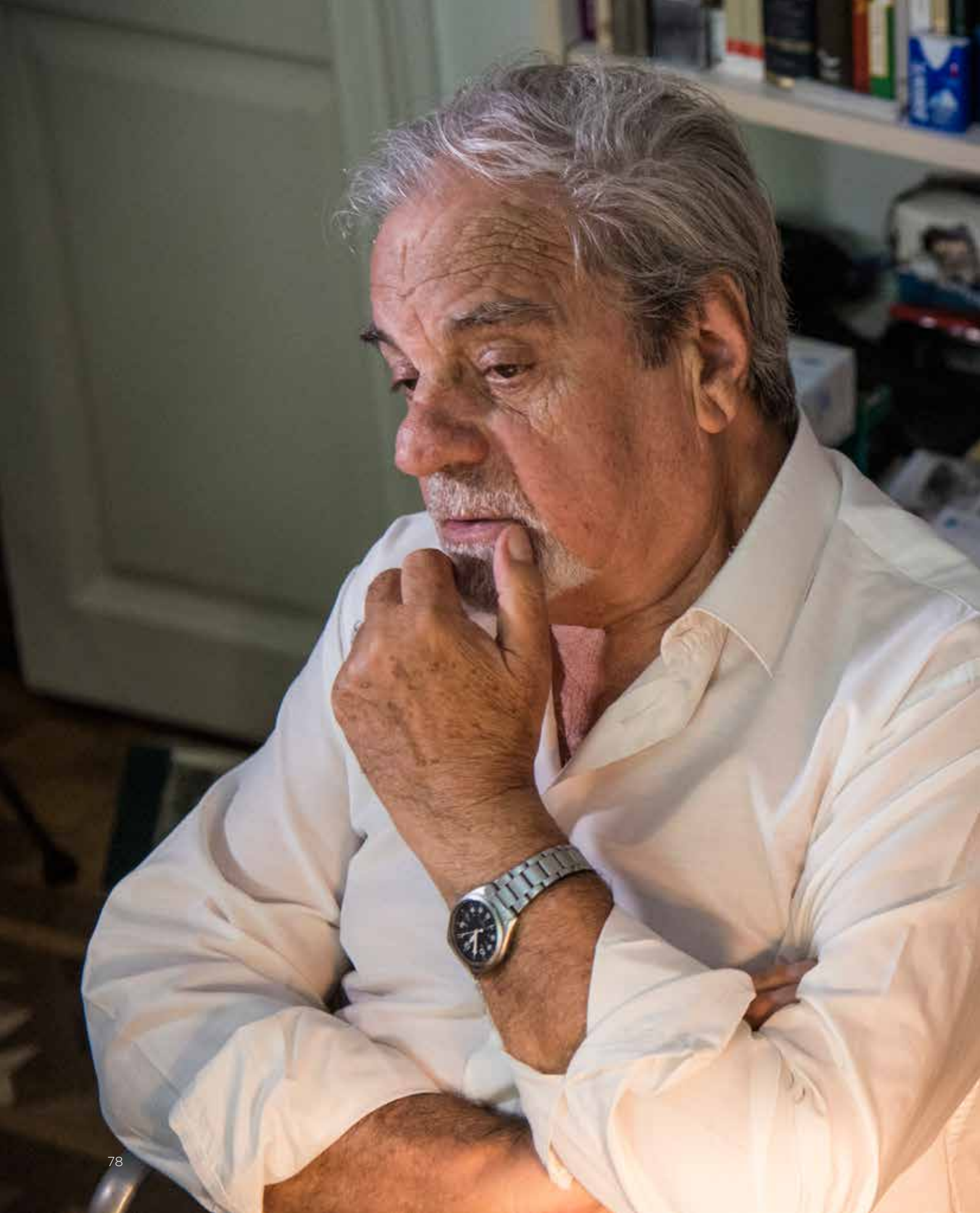
Més aniversaris. El 2016 es complirà mig segle de *Últimas tardes con Teresa*. L'escriptor recorda el periodista Manuel Del Arco quan li va comunicar que havia guanyat el premi Biblioteca Breve i la premsa l'esperava al Museu Marés. Marés... Marsé. L'autor i els seus personatges: Manolo, el *Pijoaparte*, intentant canviar la barraca del Carmel per una torre burgesa a Sarrià o Cadaqués. El murcià, aquest epígon bronzejat i suburbial del Julien Sorel stendhalià; o la rossa Teresa, “amb un mocador vermell que treia el nas per la butxaca de la seva gavardina blanca i amb una tremolosa disposició musical a les cames”. Quan Seix Barral va reeditar *Últimas tardes con Teresa*, Arturo Pérez-Reverte en va destacar el caràcter perenne: “Segueix tan fresca com quan va ser escrita. Ni tan sols els imbècils que llavors van perdonar a contracor la vida al seu autor,

els ressentits o els paràsits que viuen d'explicar com escriurien ells —si volguessin— els llibres que escriuen altres, s'atreveixen a discutir que Manolo Reyes, àlies *Pijoaparte*, és un dels personatges més ben traçats en la literatura espanyola de la segona meitat del segle XX.”

Com desvela Josep Maria Cuenca a *Mientras llega la felicidad*, la biografia de Marsé arrenca com una novel·la. Fill de Domingo Faneca i Rosa Roca, el nen que s'havia de dir Joan Faneca Roca va acabar sent Juan Marsé Carbó. Segons Berta Carbó, la seva mare adoptiva, ella havia perdut el seu fill: la trobada fortuïta en un taxi amb el pare biològic d'aquell nen orfe d'una altra mare va fer possible l'adopció. La realitat és que Domingo Faneca i Pep Marsé, el seu pare adoptiu, es coneixien del partit separatista Estat Català, una amistat perillosa a la Barcelona de la postguerra. La “història del taxi”, apunta Conca, va ser un imaginatiu relat de la Berta: “Avui es pot dir que Juan Marsé va venir al món no amb un pa sota el braç, sinó amb una novel·la: la que la seva mare ‘va escriure’ per a ell.”

Haurien de passar molts anys perquè l'escriptor conegués els seus orígens amb detall: “No vaig tenir mai gaire interès a bussejar per aquí i si no ho vaig fer va ser per no molestar els meus pares adoptius... Quan Conca es va posar a investigar sobre la meua família el vaig deixar fer. Va descobrir coses tan sorprenents en el meu arbre genealògic com uns Ponce de León descendents dels conqueridors...” La gratitud al pare adoptiu queda patent en la dedicatòria de *Un día volveré*: “A Pep Marsé, el meu pare, que em va ensenyar a combinar la conscienciació amb l'escalivada.” Però amb el pas dels anys, ni tan sols la memòria és el que era, reconeix l'escriptor: “Es produeix una mena de degradació de les conviccions i s'imposa una certa ambigüitat moral pel que fa a personatges i fets que consideraves terminants.” Per exemple, la figura del pare absent, que es reitera i ➡

“Per què hom escriu té cinquanta mil respostes. jo, perquè no sé fer una altra cosa. O perquè estic en desacord amb un món que no està ben parit: la ficció ofereix alternatives a aquesta realitat que no agrada”

idealitza en les seves primeres novel·les reapareix amb perfil menys digne a *Rabos de lagartija* o *Caligrafía de los sueños*.

Crescut al barri del Guinardó, l'escriptor acota les seves novel·les en la memòria, aquest “paradís del qual ningú no et pot expulsar”. El Territori Marsé és barri i claraboia, sala de cinema, paper de tebeo i erotisme a la penombra. Una Barcelona que ja només sobreviu en la literatura. La del 2015 li sembla “una ciutat de disseny amb el turisme com a font d'ingressos”. Ens preguntem si la Síndrome Bartleby que va diagnosticar Enrique Vila-Matas sotja l'escriptor; mirem de reüll el retrat de Gil de Biedma que presideix els seus treballs i dies. “Jaime va concloure que ja no tenia res a dir com a poeta”, comenta Marsé. Però aquest no és el seu cas. Ara acaba una novel·la i té dos projectes més *in mente*: “Per què hom escriu té cinquanta mil respostes. Jo, perquè no sé fer una altra cosa. O perquè estic en desacord amb un món que no està ben parit: la ficció ofereix alternatives a aquesta realitat que no agrada.” Arrelat a la pàtria de la infantesa i la literatura, li sobren les perilloses identitats nacionalistes. Quan surt el tema recorre a Stephen Dedalus a *Retrat de l'artista adolescent*: “M'estàs parlant de nacionalitat, de llengua, de religió. Bé, aquestes són les xarxes de les quals jo he d'intentar escapar-me...”

S'escapa, i tant que s'escapa, tant com quan intentem treure-li alguna cosa de la nova novel·la. Marsé fa una ganyota i cita Hemingway: explicar una història encara per acabar porta mala sort. Però ens en fa cinc cèntims: “L'eix de la trama és una requisitòria sobre un individu que trenta anys enrere va cometre un crim i després d'una teràpia molt agressiva recorda com el va cometre però no sap per què...” Abans que ens precipitem amb etiquetes, ens adverteix que no és novel·la negra, un gènere que detesta. “Va sobre els paranys de la memòria i l'oblit com a teràpia... A l'autor de la requisitòria amb l'assassí li encarreguen un projecte de guió sobre aquest assassinat i manté

amb ell una sèrie de xerrades... I ja he explicat massa!”, conclou.

Marsé ha pronunciat la paraula *guió*, cavall de batalla de les fallides adaptacions cinematogràfiques de les seves novel·les. Mirem al voltant i estem envoltats de fotografies en blanc i negre. La literatura, i el cinema, viure altres vides... Tornem a l'autoretrat de *Señoras y señores*: “Emmascarar-se, disfressar-se, camuflar-se, ser algú altre. El coiot de Las Ánimas. El geperut del cinema Delicias. El vampir del cinema Roxy. El monstre del cinema Verdi. Nostàlgia de no haver estat algun d'ells.” La versió cinematogràfica d'una novel·la, subratlla, “no té per què cenyir-se de manera absoluta a l'obra literària...” N'hi demanem exemples: “*Nazarín* i *Tristana*. Buñuel adapta Galdós, però les històries són de Buñuel. Per explicar-te la novel·la ja tens la novel·la i te la llegeixes. L'error de les adaptacions de les meves obres és que els directors volien ser massa fidels als textos.” Més versions reeixides? “Coppola i Conrad a *Apocalypse Now*, Welles i Shakespeare a *Campanades a mitjanit*, Burgess i Kubrick a *La taronja mecànica*...”

Marsé imprimeix caràcter a la seva escriptura. Sempre insubornable. El jove amb samarreta al taller de joieria obsessionat amb el crim de Carmen Broto i les aventis que inspirarien, anys més tard, *Si te dicen que caí*. El Marsé, ja escriptor, amb la seva primera novel·la, *Encerrados con un solo juguete*, entre mans. La diminuta habitació del carrer Martí: màquina d'escriure, llum de flexo i una foto d'Edith Piaf penjada amb xinxetes a la paret. El Marsé octogenari que somia com un nen a *Noticias felices en aviones de papel*. A les prestatgeries, la sensual Betty Boop, Stevenson, les muses del Hollywood que va embriuar Xangai i el lema de capçalera: “La pulcritud en la feina és l'única condició moral de l'escriptor.” ●

Sergi Doria és periodista cultural i autor de la novel·la ‘No digas que me conoces’

HOUELLEBECQ: ELOGIAT I CRUCIFICAT

L'«enfant terrible» de la literatura francesa sacseja la consciència amb un talent indubtable per a la provocació, prioritzant sempre la crònica del seu temps amb idees ferotges i desafidores

per Mercedes Monmany

— Visionari a la seva manera, l'escriptor actual de la literatura francesa més ardentment llegit, defensat, injuriat, enaltit, ridiculitzat, debatut i crucificat, periòdicament o de manera permanent, Michel Houellebecq (Illa de la Reunió, 1958) va semblar que organitzava una macabra campanya de llançament, ell sol, amb motiu de la seva última i apocalíptica novel·la, *Submissió*. La seqüència de fets és més o menys coneguda: el 9 de gener de 2015, quan tot just acabava d'aparèixer la seva nova obra, es va veure obligat a interrompre'n sobtadament la promoció, molt afectat per l'assassinat del seu amic Bernard Maris, editor en cap de la revista *Charlie Hebdo*, arran de l'atemptat terrorista contra aquesta publicació. Tot semblava provenir d'un guió sinistre i de mal gust d'alguna de les seves pròpies novel·les. Conegut per les seves freqüents invectives contra l'islam, desplegades de cap a cap de tota la seva obra —de *Les particules elementals* a *La possibilitat d'una illa*—, a *Submissió* es mostrava més catastrofista que mai, portaveu d'«un Occident que s'acaba davant els nostres propis ulls».

Com sempre, com en un ring enfurismat, els seus partidaris i detractors es van dividir, gairebé ritualment, en dos bàndols: per uns, estàvem davant d'un insultant pamflet polític, més desgavellat que mai; pels altres, davant una de les seves millors i més lúcides obres mestres o novel·les de política-ficció, en la línia de les prediccions literàries de Huxley i Orwell, amb un rerefons proper en el temps, perfectament creïble. En un ambient, barreja d'«estupor i afàsia» generalitzada, s'havia produït una cosa mai vista: «la implosió brutal del sistema d'oposició binari entre centreesquerra i centredreta

que estructurava la política francesa des de temps immemorials». La trama en si girava entorn de la victòria a les eleccions franceses del 2022 d'un partit musulmà. Un nou partit conduït hàbilment per un líder moderat de l'islam, Mohamed Ben Abbes, que havia aparcat estratègicament el seu antic i militant antisemitisme, i que ara es presentava sota l'aspecte d'«un vell i innocent botiguer turc de barri». Algú que aviat es revelaria com un estrateg brillant, aspirant a liderar una nova Europa, o la reconstrucció del seu admirat Imperi romà, que absorbiria sense trigar gaire nous eixos fonamentals, com Turquia i el Marroc. Després vindrien Tunísia i Algèria, i a més llarg termini, Egipte.

El pitjor, als ulls de l'heroi nihilista i misogin de la novel·la, altre cop típicament houellebecquià, era la manera pacífica i gairebé banal en què tot s'havia desenvolupat, sota la legalitat republicana. Desacreditats i marginalitzats els dos grans partits democràtics que des de la Segona Guerra Mundial s'havien alternat estructurant la vida pública francesa, només hi hauria un nou partit que respondria al «país real»: el Front Nacional. Per impedir la seva previsible victòria després d'un segon mandat desastrós de François Hollande, els vells i desgastats partits tradicionals, en caiguda lliure, optarien per afavorir l'arribada al poder d'una Fraternitat Musulmana de nova formació que s'alçaria amb la victòria en una segona volta, complint puntualment la «històrica voluntat musulmana» i els pitjors fantasmes identitaris de molts: sotmetre Europa a través d'un islam polític.

Alternant cops d'espasa, com ja és tradicional en aquest mestre del sarcasme i la paròdia dels vicis més coneguts de la vida

actual i dels nostres contemporanis, els temes apareixien, des de la primera línia, de nou en cascada, sucosament desenvolupats: els diaris d'esquerres; la morralla indistingible de les emissions populars de la televisió; Gallimard i la seva pomposa col·lecció de La Pléiade; un centre polític oportunista i eternament perdedor, encarnat per Bayrou, que s'entregava amb entusiasme a formar part del «nou règim» islamista escollit a través de les urnes; les feministes i l'aprofitament políticament correcte de les quotes en una universitat plena de corrupteles i d'entronització de la mediocritat, o la crisi estrepitosa de la institució de la parella, a la manera occidental, tal com s'havia conegut tradicionalment en les generacions del passat. D'altra banda, tot s'havia produït enmig d'una espècie d'ensopiment o somnambulisme de l'esfera pública, d'intel·lectuals aclaparats i d'una joventut despolititzada i indiferent des de feia temps. Però, per sobre d'això, tot havia esdevingut davant els mateixos nassos de mitjans de comunicació abans agressius i ara hipnotitzats amb l'hàbil i convincent comunicador que era «un humanista integrador» com Ben Abbes. La resta, que els prínceps saudites financessin la Sorbon —en competició amb els qataris que s'havien encapritxat per Oxford—, que les dones portessin vel i que progressivament haguessin deixat, en silenci i sense resistència, els seus llocs de treball, semblava no tenir massa importància. L'atur havia baixat clamorosament, la poligàmia s'havia legalitzat, les adolescents eren casades sense cap problema i les jubilacions astronòmiques a professors que havien triat no convertir-se a l'islam —de moment— garantien la pau als carrers.

Enllaçant sempre amb aquesta vena francesa coneguda, sorgida directament de l'esplendor del Segle de les Llums i la Il·lustració, plena d'admirables talents al llarg de la història, de pensadors embrancats en debats furiosos, en preses de posició radicals del seu temps, ja fos Voltaire, Zola, Léon Bloy, un genial *chuán* o legitimista com Barbey d'Aurevilly, un mort en "el camp de l'honor" com el catòlic i "antimodern" Péguy, un acusador de penúries intel·lectuals com Julien Benda, un decadent fi de segle com Huysmans —l'altre protagonista paral·lel de la novel·la, centre de la tesi doctoral i especialitat del narrador de *Submissió*— fins a arribar als nostres dies a Finkelkraut, Onfray o el mateix Houellebecq, un talent indubtable per a la provocació i l'agitació de consciències ha emmarcat des de sempre alguns dels més brillants escriptors de la literatura francesa, entre els quals hi ha, sens dubte, i destaca, excepte honrades excepcions, sobre el pilot de rutinaris i moltes vegades intercanviables autors del seu temps, l'esmentat Houellebecq. Classificat massa precipitadament com un nou Céline, tot i el seu indubtable i formidable talent per encarnar una angouxa còsmica poètica i la fi de segle, Houellebecq de vegades està menys preocupat potser per l'estil, que per la sàtira, la crònica del seu temps i la contundència ferotge i desafiant de les seves idees, exposades programàticament. Houellebecq, elogiat i crucificat. ●

Mercedes Monmany és crítica literària. Acaba de publicar 'Por las fronteras de Europa'

UNA NIT AL JAMBOREE

Aquest petit club, amb la seva foscor plena de fum, la seva falta de distància entre intèrpret i l'audiència, i el seu flirteig amb el que era prohibit i amb el costat salvatge de les coses, es va convertir en el santuari per a una música que volia ser presa seriosament

TEXT Eduardo Hojman — FOTOGRAFIA Antonio Narváez

— A fora és de nit i plou tant, com diu el tango. A dins, en canvi, hi ha un microclima propi, una atmosfera convidadora i alhora fosca. A l'escenari esperen un piano de cua, un contrabaix, una bateria. La prototípica secció rítmica d'una música i d'una expectativa que uneixen tots els presents. Hi ha converses tranquil·les a la barra, hi ha membres del públic buscant els seus seients, molts d'ells locals, a més d'algun visitant espavilat i inquiet. A fora, en qualsevol cas, és de nit i, encara que són escasses les vegades en què Barcelona ens regala pluja, la plaça Reial bull i amenaça expulsar amb el seu conflictiva convivència d'exclusos i excloents, de lumpens, turistes i de locals gastronòmics en remodelació permanent i histèrica. El Jamboree, en canvi, segueix oferint el mateix aixopluc, ja sigui de la pluja o d'aquesta histèria. És el lloc on, des de fa més de mig segle, intèrprets i oients es reuneixen amb l'esperança de presenciar un rapte d'inspiració, alguna mena de discreta epifania. És a dir, un club de jazz.

Es baixa per uns graons negres, només assenyalats per unes primes franges celestes que, juntament amb la bola de miralls anacrònica que penja al centre, ens recorden que cada nit, quan el jazz s'acaba, el Jamboree passa a ser una discoteca. Hi ha alguna cosa de desconcertant en la disposició d'aquests salons, amb les parets de maó vist, els arcs, les columnes d'ubicació capritxosa. Hi ha alguna cosa, també, de cova, de refugi, de santuari, de matriu. El mur del fons és com un palimpsest de velles construccions; fins i tot fins es podrien imaginar restes d'alguna muralla romana, empremta d'història europea. Pel sostre de volta circulen tubs grans i petits, corren cables, pengen reflectors. Les fileres de butaques inclouen unes curioses canaletes per deixar-hi les begudes. Arreu es veuen fotografies d'algunes de les glòries que van passar pel local.

I van ser moltes, aquelles glòries. Hi va passar Chet Baker, epítom del *cool*, amb el seu rostre de Dorian Gray; va passar-hi Dexter Gordon, amb el seu *hard bop* i la seva elegància perenne; hi va passar Ornette Coleman, l'inventor del *free*, i el pianista avantguardista Cecil Taylor, a qui César Aira, en un conte, el va fer consumir la música com una "torsió sexual de la matèria". Un dia del 1993, els germans Jordi i Mario Rossy, bateria i contrabaixista, van tocar amb el saxofonista Perico Sambeat i van presentar al seu costat l'aleshores desconegut Brad Mehldau, avui una estrella indiscutible del piano. Un altre dia del 2003, un octogenari Lee Konitz que anys abans havia format part del nonet que li va posar nom al *cool*, va recriminar a un membre del públic que no li prestés la deguda atenció, per després oferir una interpretació vital i aclaparadora del que és el jazz avui.

Una nit del 1966 o 1967, Manuel Vázquez Montalbán li va dedicar un poema al Jamboree. Una altra nit del 2014, Lou Donaldson no va poder venir i va ser substituït per Ernie Watts. El menys cèlebre Watts va fer un concert probablement millor que el que hauria aconseguit Donaldson, i va deixar l'audiència a prop de l'èxtasi. D'aquesta mena de sorpreses es nodreix el jazz.

El club és on el jazz va adquirir la seva majoria d'edat. Si en l'*early jazz* la llegenda retrata els músics en l'àmbit públic, en les *marching bands* que tornaven tocant del cementiri o en les batalles de cantonada a cantonada, per després confinar-los als bordells o als *speakeasies* de la Llei Seca, si en l'era del swing la música tenia lloc a salons grans perquè la gent volia ballar, a partir de la revolució *bebop*, el club petit, amb la seva foscor plena de fum, la seva falta de distància entre intèrpret i l'audiència i el seu flirteig amb el que era prohibit i amb el costat salvatge de les coses, es va convertir en el marc perfecte per a una música que volia, d'una vegada per totes, ser presa seriosament. Un lloc per seure i escoltar, potser amb fervor religiós, potser amb proximitat crítica. Per això un club de jazz ha de ser de dimensions reduïdes, ha d'estar ocult, per recordar aquest origen il·legal, i idealment, situat sota terra, com, sense anar més lluny, les *jazz caves* parisenques.

O com el Jamboree, que a més comparteix amb la llegenda del jazz un dels seus suposats orígens: el prostibulari. Gairebé imitant la història de Storyville, el districte llegendari de bordells de Nova Orleans, a la dècada dels cinquanta el Jamboree es deia, en realitat, Bar Brindis, i, diu Pere Pons a *El cas Jamboree*, "era un dels prostíbuls on la tropa de la Sisena Flota anava a satisfer els seus baixos instints els dies de permís". Algun d'aquests marines nord-americans sabien tocar i, aprofitant la seva localització soterrada, portaven els seus instruments i organitzaven *jam sessions* informals. La resta és història: el seu propietari el va reformular seguint el model de les caves franceses i el club es va convertir en l'epicentre de la "divina" moguda barcelonina dels seixanta, amb il·lustres parroquians, com Miró, Dalí i Vázquez Montalbán. En la inauguració, una freda nit de gener del 1960, va tocar *Tete* Montoliu. En la seva nova etapa, que va començar el 1992 després de dues dècades d'inactivitat, el Jamboree es vanta de programar dos passis cada nit, cada nit de l'any. Quan el sol cau, mentre la ciutat calla o continua, el Jamboree ofereix un refugi i un altar permanent per a aquesta metàfora de la llibertat que s'anomena *jazz*. ●

Eduardo Hojman és escriptor, periodista cultural i editor

Lee Konitz, saxofonista
i compositor nord-
americà de jazz, durant
la seva actuació en la
seva darrera visita al
Jamboree

RAMON LLULL: MORIR EN EL MAR D'AMOR

En el seu afany per trobar veritat, l'anomenat Savi Il·luminat va compartir i després deixar una obra descomunal de pensament distribuïda en centenars de llibres que abasten la pràctica totalitat de les disciplines de la saviesa medieval

per Enric Boluda

— Devia tenir uns 84 anys. A Tunis, al bell mig de la mar o amb els peus a Mallorca, ara fa 700 anys. Ramon Llull havia emprès un altre viatge pel nord d'Àfrica per predicar, entre sarraïns, i debatre sobre la fe veritable. I convertir-los, és clar. Convertir-los per convenciment i no com a simple acte de fe. Llull va morir que devia tenir uns 84 anys entre finals del 1315 i principis del 1316. Set segles ens separen de la vida i la mort del Savi Il·luminat, de Barbaflorida, com se'l coneix popularment; un mar de vides, un oceà de temps.

Volia escriure el millor llibre del món a fi de demostrar la fe veritable. Sabem que, almenys, va provar-ho quasi 300 vegades o que el va escriure de 300 maneres diferents i en múltiples gèneres. Tant se val. En el seu afany per trobar veritat, Llull va compartir amb els seus coetanis —i va llegar— una obra descomunal de pensament distribuïda en centenars de llibres que abasten la pràctica totalitat de les branques de la saviesa medieval, com la teologia i filosofia, la medicina, el dret, la lògica, la retòrica o l'astronomia. Una magna obra intel·lectual que ha reverberat en pensadors com Giordano Bruno, Newton o Leibniz, a partir de la qual es crea el nexa entre Llull i el llenguatge computacional: el savi mallorquí va crear un sistema filosòfic, que és l'espinada de tot el seu pensament, anomenat Art i que es basa en la notació algebràica dels conceptes bàsics i la seva combinació mitjançant figures mecàniques que permeten trobar veritat. Llull, arrel de la combinatòria moderna? Llull, arrel de la intel·ligència artificial? Potser sigui exagerat, però se situa, si no en la història, en la prehistòria de la lògica matemàtica. En tot cas, la nostra informàtica i l'Art de Llull estan separats per la metafísica, que no és cosa menyspreable.

Laic i autodidacte. Ramon Llull va ser de la primera generació de colons catalans en néixer a l'illa de Mallorca després d'haver-ne pres el control la Corona d'Aragó: sarraïns, cristians i jueus en —sovint difícil— convivència. Home de Cort, del cercle de qui seria Jaume II, explica que dedicà els seus primers 30 anys a la vida regalada. Perquè la major part del que sabem d'ell és el que es preocupa ell mateix d'explicar-nos, en llibres expressament autobiogràfics i també en la definició dels trets del seu jo fet literatura. Es fa Ramon, personatge en les seves obres, antic trobador penedit de dedicar tants anys de la seva joventesa a cantar l'amor cortès, l'amor carnal. Justament, ens explica que un vespre, mentre escriu un poema a una dama, se li apareix el Crist crucificat. Fins a cinc vegades. Aquí s'inicia el viatge fantàstic de Ramon Llull: tot cantant l'amor ha esdevingut tot ell amor, un amor amb desig d'absolut, l'amor a Déu.

El Ramon que es dona a conèixer en les seves obres és el resultat d'una construcció autobiogràfica meticulosament controlada i difosa. Tot al servei d'una finalitat didàctica, exemplar. Abandona la seva vida i es retira nou anys per dedicar-se a l'estudi. Per preparar-se. Per aprendre àrab. Per convèncer i convertir sarraïns i jueus per mitjà del diàleg i l'escrutini racional. Un nou mètode de conversió per a la cristiandat que superi la tradicional disputa d'autoritats. Resignada a compartir espai amb les altres dues grans religions del Llibre, la cristiandat està en procés d'armar-se ideològicament per al combat. Llull propagador de la fe, Llull fundador d'escoles de missioners. L'abast enorme de l'empresa que havia visualitzat el duu a cercar el poder, a negociar-hi, a buscar-ne la complicitat, a seduir-lo. El poder escolàstic, el poder

papal o el poder reial. El poder terrenal. Emparat per Jaume II d'Aragó, recorre Europa, es llança a la mar.

Llull místic. Excepcional en desenvolupar una obra filosòfica en part en una llengua romànica: llatí, àrab i català van ser les seves llengües de ploma, perquè volia fer-se entendre, arribar al major nombre de receptors a través d'un meticulós projecte editorial. Tot i que, "si no ens entenem pel llenguatge, entengam-nos per l'amor", diu l'amic. El *Llibre d'amic e amat* (1283) és una joia de la mística, un compendi de metàfores morals sobre la relació de l'home religiós, l'amic, amb l'ésser transcendent, l'amat, units per l'amor.

"...Si no sabés què és amor, sabria què és treball, tristesa i dolor?", diu l'amic. Fastiguejat per la incomprensió i la manca d'adhesions, en els darrers anys de la seva vida Llull aborda la implementació directa del seu mètode en persona. Un home vell que es llança a la Mediterrània, epicentre del món: a Tunis, a Bugia, a Xipre, a Jerusalem, a Turquia. Un home vell enverinat, empresonat, maltractat, expulsat, naufragat. *Lo foll Ramon*, foll d'amor, l'amic, els darrers anys de la seva vida es posa en perill per amor a l'amat.

Devia tenir uns 84 anys; també en això extraordinari. Laic i autodidacte, s'havia proposat convertir tots els infidels, fossin on fossin, i també reformar la cristiandat. Mor després de la seva tercera missió al nord d'Àfrica. "Jo vull morir en un mar d'amor", diu Llull en el poema autobiogràfic *Cant de Ramon* (1301). Llull posa uns fonaments ben sòlids a la llengua literària catalana. "L'amor naixia per la memòria, vivia per la intel·ligència i moria per l'oblit" (*Llibre d'amic e amat*). ●

Enric Boluda és periodista i poeta

L'avinguda
El Llistó de Corfú té
nombrosos restaurants i
diversos edificis amb
influències europees
[Foto de Angelo Cozzi Giorgio]

I TU, ON ERES QUAN VA COMENÇAR LA CRISI?

per Imma Monsó

— Jo a Corfú, circulant en una carretera flanquejada per edificis morts abans de néixer. Va ser aquesta desfilada d'obres inacabades el que per primera vegada em va fer prendre consciència de la magnitud de la crisi que s'acostava. Fins llavors sempre havia pensat que, en qüestió de paisatges, no hi havia res és més depriment que els pobles abandonats: Ainielle, per exemple, el poble fantasma que Llamazares descriu a *La fiebre amarilla*... Però en aquest trajecte vaig descobrir que hi ha una cosa pitjor: Ainielle va tenir ànima alguna vegada, mentre que els edificis de Corfú es deterioraven sense que un alè humà no els hagués habitat mai. Era l'estiu del 2008, havia aterrat a l'únic aeroport internacional de l'illa i em dirigia a un port del qual no recordo el nom per agafar un transbordador cap a la meva destinació final: les illes Jòniques de Cefalònia i Ítaca.

Si el trajecte va ser una presa de consciència del canvi que s'aproximava, el viatge sencer es va convertir en metàfora de la meva particular transició de l'opulència a la crisi. La meva opulència, cal dir, no va ser mai gran cosa. Es limitava a una certa addicció pels hotels amb màgia. Els hotels amb màgia sovint són cars i sumptuosos, però no sempre, de manera que la gràcia dels meus plans de viatge consistia a combinar hotels luxosos amb hotels modestos i apostar sobre quin dels quals m'oferiria una estada més agradable. No és infreqüent que un hotel luxós resulti un fracàs —per impersonal o per motius més subtils— mentre que, en canvi, un hotel senzill o fins i tot tronat desembocui en una experiència encantadora, ja que l'encant sorgeix de combinacions de vegades insòlites i no entén de fórmules ni de tarifes. És cert que pagar un alt preu per l'estada acostuma a proporcionar un alt grau de satisfacció i al revés... Però... Que bonic és quan el que és previsible no es compleix i el plaer sorgeix en una pensió que imaginàvem bruta i de la qual no esperàvem res de bo!

L'Emelisse, a Fiskardo, Cefalònia, és un hotel tan bonic que es fa difícil parlar-ne sense abusar dels adjectius, ja ho ho sabeu: fastuós desplegament d'aromes i de sabors, lluminosos balcons sobre les aigües turqueses del Jònic i postes de sol indescriptibles, per alguna cosa deu ser que l'adjectiu *indescriptible* acompanya tan sovint el substantiu *bellesa*, perquè resumeix tots els adjectius i cap a la vegada. Per la meva banda, perdo per complet la capacitat d'adjectivar quan contemplo el crepuscle amb un Negroni a la mà. Només recordo que cada tarda aixecava el got a contrallum i comparava el vermell Campari amb el vermell del cel crepuscular. Al quart glop, quan ja només quedaven els glaçons, una enorme bola d'adjectius s'amuntegava al meu cap i es fonia formant un silenciós llac de pau còsmica.

Molt diferent era l'hotel de Vathy, capital d'Ítaca, en el qual vaig passar la setmana següent. En realitat era una modesta pensió on l'habitació amb esmorzar costava el mateix que el

Negroni de l'Emelisse. No recordo el seu nom —estava en grec i els de la pensió no anaven flirtejant amb l'anglès—, però sí les seves habitacions netes i monacals, l'esmorzar frugal i els incòmodes matalassos. Vathy i aquella pensió, propera al port d'on va salpar Ulisses, respiraven a l'uníson una atmosfera austera i sòbria que sempre associaré a Ítaca. I, enmig d'aquesta austeritat, no era estrany que el botiguer decidís no cobrar-te un xiclet (“perquè només n'havies comprat un”) o que el del restaurant et regalés el cafè. La pensió no tenia bar, però una tarda vaig arribar assedegada i em van oferir un got d'aigua de l'aixeta. En una petita taula del pati, l'amo va estendre unes estovalles netes com si anés a servir un banquet i em va regalar el millor dels seus somriures. Des del pati veia passar els omnipresents isocarros carregats de rentadores o de matalassos vells: era obvi que allà la compra de segona mà i el reciclatge no era una “tendència” ni una moda, sinó una manera de viure que recordava força el que era el nostre país fa cinquanta anys. També la seva manera de relacionar-se amb els turistes era així: tenien un mercat molt limitat per oferir, però el que tenien ho oferien amb dignitat, amb diligència, sense mesquinesa ni ànim d'especular, ja que amb prou feines havia res amb què fer-ho.

“Potser érem així fa cinquanta anys”, vaig pensar, “quan encara no estàvem corromputs pel turisme de masses ni per la voraç evolució del mercat”. I vaig començar a preguntar-me si l'anunciada crisi, que a la carretera de Corfú m'havia semblat tan evident com catastròfica, no podria ser un dolç declivi que ens portés, decreixent suaument, fins a un lloc com Ítaca. Cada tarda, davant el got d'aigua després d'un dia calorós, somiava que decreixiem a poc a poc, tots igual. Potser mai més prendria un Negroni amb gel, però no hi ha poble, per decrescut o decreixent que sigui, que no tingui accés a fer una copa qualsevol davant d'una posta de sol. En fi, era un somni bastant agradable. Després vaig tornar a casa i l'austeritat forçada es va intensificar: uns van renunciar a molt, altres van renunciar a poc i alguns no van renunciar a res. Amb el temps, aquest viatge ha quedat dipositat en la meva memòria com una metàfora del canvi que patiria la vida dels que havíem viscut —com ho deien?—, per sobre de les nostres possibilitats. També, ja ho he dit abans, com una al·legoria del meu pas de l'opulència a la crisi.

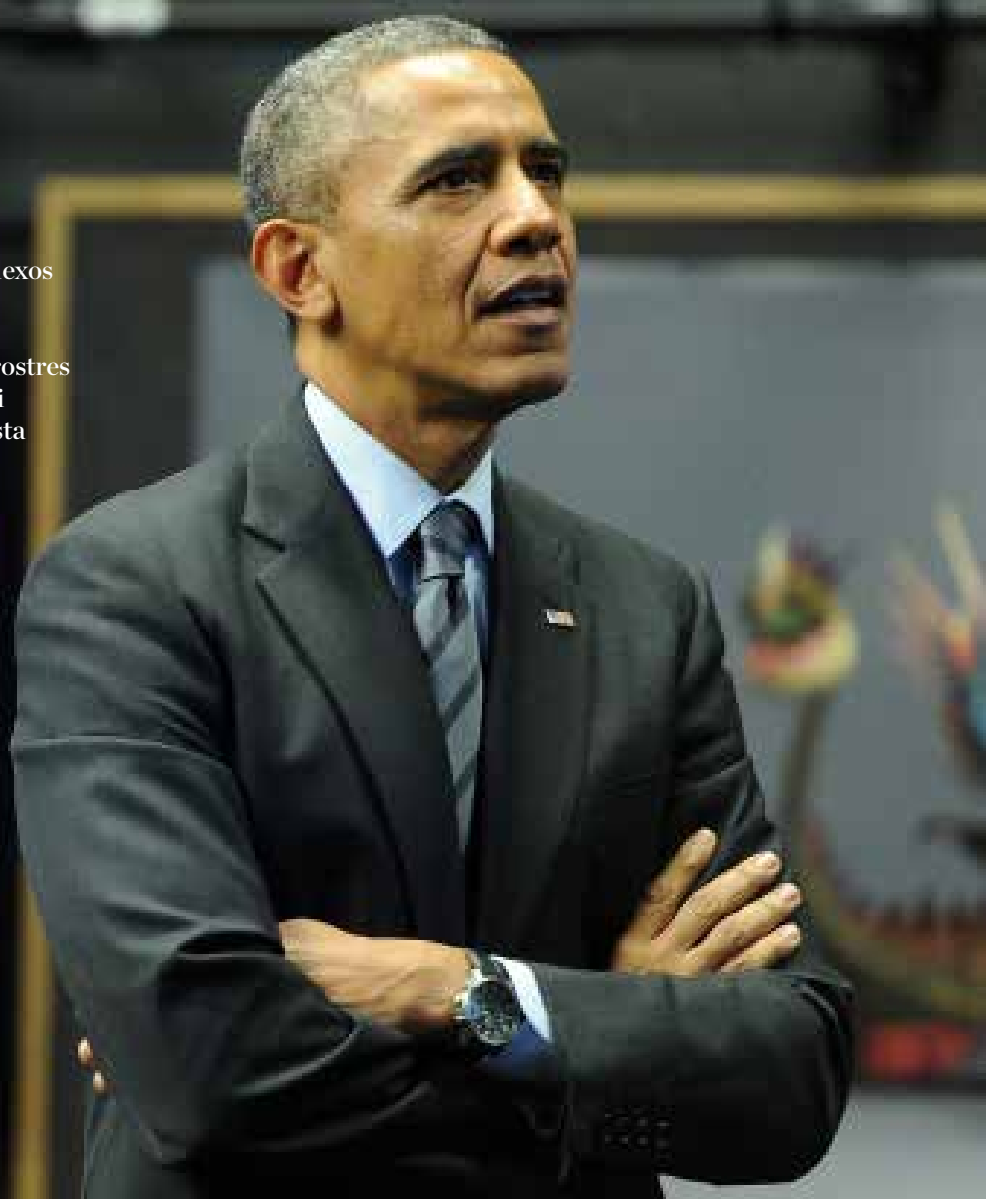
No he tornat a Emelisse. Tampoc a la pensió de Vathy. Però el record del got d'aigua sobre les estovalles netes bressolat per la brisa segueix viu al meu esperit. El Negroni de l'Emelisse és també un gran record. No obstant això, tot i que em va oferir moments de pur èxtasi, la seva imatge impecable s'adorm en una piscina d'aigües —per al meu gust massa tranquil·les—. ●

Imma Monsó és escriptora

EL TEMPS DELS LÍDERS

L'elevat preu dels rellotges més complexos convida a pensar que s'han creat per als homes més poderosos del planeta. És realment així? Un repàs pels seus rostres més famosos ens confirmarà si poder i rellotgeria viuen una passió corresposta

per Andrés Moreno

— Frank Underwood, l'astut personatge que interpreta Kevin Spacey a la sèrie *House of Cards*, ho repeteix contínuament al seu antic col·laborador Remy Danton: “Què tries, el poder o els diners?” La pregunta convida a investigar quins rellotges porten els homes més importants del món per acabar descobrir que el poder, o fins i tot els diners en aquest cas, no sempre va de la mà d'un rellotge enlluernador. Com si un Francis Underwood imaginari els preguntés: “Què preferiu, el poder absolut o un rellotge bo? Les dues coses no poden ser.”

Imaginem que les peces més enlluernadores que les marques treuen cada any, aquests rellotges capaços de superar el milió d'euros, estan destinades a les grans fortunes del planeta. És

obvi que els seus preus només els poden assumir els multimilionaris potentats, però ens equivoquem si anem als noms més coneguts de la llista. Carlos Slim, considerat l'home més ric del món, és conegut pel seu estil de vida frugal. Viu a la mateixa casa des de fa dècades, s'ha autoimposat un salari moderat comparat amb la seva riquesa gegantina, i fins i tot prefereix portar el seu propi cotxe. Passa el mateix amb els seus gustos rellotgers. Se li coneix un antic rellotge Cartier de la gamma més bàsica de la casa francesa i fins i tot a moltes imatges públiques apareix amb un assequible Victorinox Swiss Army. El mateix podem dir de l'anterior posseïdor del títol d'home més ric, el popular Bill Gates. El fundador de Microsoft no ha demostrat mai gaire

REGAL ESPECIAL.

El president nord-americà Barack Obama sempre porta un cronògraf Jorg Gray, regal dels membres del servei secret de la Casa Blanca que s'encarreguen de la seva seguretat

interès pel món de la rellotgeria i a la majoria de les seves fotos públiques se'l pot veure amb els canells nus. Un sol cop Bill Gates va posar l'atenció en els rellotges i va ser amb un clar interès comercial.

Fa just deu anys, la seva empresa Microsoft va signar un acord de col·laboració amb Swatch per fabricar un rellotge, batejat amb el nom de Paparazzi, que permetia accedir al servei de comunicació MSN dissenyat per l'empresa informàtica. El Paparazzi

es va avançar al seu temps i ni el suport de dos gegants com Microsoft i Swatch va evitar que aquest projecte acabés en fracàs. Aquí es va liquidar també l'interès de Bill Gates pels rellotges.

L'HORA DE MANAR. El poder polític segueix un comportament semblant a l'econòmic en termes rellotgers. L'home més poderós del planeta, el president nord-americà Barack Obama, porta un cronògraf Jorg Gray model JG6500, un rellotge disponible al mercat americà amb un preu que ronda els 300 euros. Conegut usuari de TAG Heuer, Obama va rebre aquest rellotge com a regal del servei secret en el seu 46è aniversari. És el mateix rellotge que porten els membres d'aquest equip, ja que Jorg Gray és una firma especialitzada en l'equipament de persones de l'Administració del Govern americà. Obama té poc a veure amb els governants russos, la passió per la rellotgeria els ha portat a protagonitzar alguna anècdota curiosa, com la vegada en què Putin va regalar el seu Blancpain Léman Aqua Lung Gran Date a un obrer d'una fàbrica d'armament després que aquest li ho demanés en una visita del president rus.

Altres líders, com l'expresident francès Nicolas Sarkozy, sí que professen un amor públic als guardians del temps. Sarkozy ha aparegut algunes vegades amb un Rolex Cosmograph Daytona d'acer i un Girard-Perregaux 1966 Calendari Anual d'or blanc, tot i que per sobre d'aquests models destaca el Patek Philippe Calendari Perpetu 3940G en or blanc, regal de noces de la seva dona, Carla Bruni. L'exemple de Sarkozy no ha trobat ressò en l'alemanya Angela Merkel. Coherent amb la seva imatge austera, a Merkel l'acompanya un antic model rectangular de difícil identificació. Més senzill és descobrir el rellotge preferit de Christine Lagarde, directora del Fons Monetari Internacional. Lagarde vesteix habitualment un Patek Philippe Twenty-4 en or blanc encastat amb diamants, exemple perfecte de rellotge elegant i absolutament discret.

Però qualsevol anàlisi de la política actual queda en no res davant dels dos grans ambaixadors de la rellotgeria del segle XX: el Che Guevara i Fidel Castro. Tots dos van ser usuaris habituals de

Rolex i en moltes de les seves més icòniques fotografies apareixen amb models de la casa de Ginebra. El Che va ser un usuari habitual del GMT Màster. Fidel Castro va fer servir el mateix model, alternant-lo amb una referència Submariner. Anys més tard, ja com a president del règim comunista de Cuba, Castro va aparèixer habitualment amb un model Datejust, però combinat amb el braçalet President. Aquest rellotge seria protagonista d'una de les imatges més curioses de Castro, quan el president cubà va aparèixer amb dos d'aquests al mateix canell en diverses aparicions internacionals. Avui dia Castro ha substituït aquells mítics Rolex per rellotges digitals esportius.

EL PREMI DE LA FAMA. El concepte de possessió rellotgera canvia dràsticament si ens fixem en els personatges més famosos de l'esport i l'espectacle. Els esportistes han diluït el seu interès pels rellotges per convertir-se en ambaixadors de les marques més reconegudes del mercat. Els fitxatges de Cristiano Ronaldo per TAG Heuer i José Mourinho per Hublot, tots dos grans col·leccionistes de rellotges, són recents. Una de les aliances de més èxit dels últims anys en l'esport ha estat la de Richard Mille amb Rafa Nadal, nascuda de la casualitat d'una trobada del tennista de Manacor amb l'enginyer francès, a qui va desafiar a fabricar un rellotge tan lleuger que pogués portar-lo als seus partits.

El concepte patrocini també s'ha traslladat al món de l'espectacle, de nou de la mà de Hublot, que ha unit la seva imatge a grups com Depeche Mode o figures com el raper Jay Z, del qual és coneguda la seva passió pels rellotges i que va ser un dels responsables de l'èxit del Royal Oak Offshore de Audemars Piguet al mercat americà. Un altre amant de les creacions de la manufactura de Le Brassus, però sense tenir res a veure amb els patrocinis, és l'estrella emergent Pharrell Williams, que sovint passeja un fabulós Royal Oak Concept Carbon Chronograph. Té bon gust, sens dubte.

I després de tanta dosi de materialisme, una mica d'espiritualitat. Quins rellotges porten els representants més coneguts de les religions? Dos exemples que criden l'atenció. D'una banda, el da-

lai-lama, que és un enamorat dels rellotges confés. La seva possessió més coneguda és un Rolex Oyster Perpetual Day-Date amb una original esfera de color blau lapislàzuli. També se li coneixen altres models de Rolex i un antic Patek Philippe, que li va regalar el president americà Roosevelt el 1943. Aquesta passió pels rellotges del màxim representant budista contrasta amb l'elecció del papa Francesc, portador d'un dels models analògics més senzills de Casio, l'MQ-24, segons informació aportada pel portal ZonaCasio, que ja està descatalogat al mercat europeu. El rellotge pot trobar a internet per només vuit euros.

La propera vegada que us fixeu en el canell d'un líder mundial, recordeu les paraules de Frank Underwood: "Vols poder o diners?" Per cert, Underwood porta a la sèrie diversos models d'IWC, la marca de la qual és amic des de fa molts anys Kevin Spacey. ●

MÀXIMA AUSTERITAT. La possessió rellotgera del papa Francesc va molt d'acord amb la humilitat que caracteritza el pontífex argentí: un antic rellotge Casio amb un preu de vuit euros al mercat

Andrés Moreno és periodista especialitzat en alta rellotgeria

Ida Vitale

Les veus

— Tantes coses canvien per assegurar-nos la inseguretat que m'alleuja i em dóna alegria, quan torno d'algun indret, engegar la ràdio, que ja preveu l'estació de la música clàssica, sense ratxes de vent d'aviso molestos, i reconèixer una veu, que apareix, i ens acull graciosa, un lleu *pizzicato* en contrapunt, una aura amb ritme de festa. M'il·lusio: un espai del qual em vaig allunyar, recuperant-me, em fa un lloc perquè ens pertanyem. Per un instant, ens acompanya Purcell i els que el van triar perquè, quina sort!, estimen el que estimem.

Com quan entreveig alguna cosa glauca a l'altre extrem d'alguna sala gegantina del Prado o del Louvre i sé que allà m'espera la màgia de Patinir. O certa barreja de colors, un ram de flors vaporoses en un sol que s'esvaeix i és Redon. Perquè la pintura, amb la seva veu diferent i peculiar ens parla des del seu refugi en museus remots, només vistos molt de tant en tant, per un cop de sort. En el record creiem sentir l'imaginari, que també ens canta en les tornades.

Però, la veu, que té altres colors que els habituals, i no té els volums que associem amb certs espais, té el poder d'estendre llaços forts per guanyar-se molt íntimament en aquest centre on som més nosaltres mateixos i en què la solitud ressona amb accent més audible. A vegades, la imaginació és insuficient, si una foto no ens ajuda, per recrear els trets d'algú que va desaparèixer fa ja temps, en tant que la seva veu o el fantasma d'aquesta reapareix de manera inesperada, tal com era,

sense valer-se d'associacions, reclams o sol·licituds. I recuperar una veu és recuperar un llaç, rescatar per a la vida una desaparició injusta, salvar un color a punt d'extingir-se, com el *cinzolin*, perquè ningú ja no l'anomena.

Fa moltíssims anys, un espanyol refugiat a l'Argentina, després editor, Arturo Cuadrado, va arribar a l'Ateneu de Montevideo. La seva veu ens en portava altres, que no havíem sentit mai, encara que jo les venerés per endavant: Unamuno, Valle-Inclán, Antonio Machado. Encara sento Madrigal de les Altes Torres, en la veu de gruta ultramarina, alhora procel·losa i apelfada del gran don Miguel.

Sentir veus: no ser-hi tot... A quina immensa distància d'excessius anys humans hi ha la via Làctia, que resplendeix en la mitjanit negra i blava, inserida en el meu somni interromput? Jo la ignorava com la ignorava la meua espelma diària, ella dorment. Un tipus amb imaginació ens està presentant. Recordo aquell brancatge endevinat —només veia els fruits nacrats i la pols de plata que els protegia—, que cantava contra el silenci corrosiu d'una zona opaca, feta de cotons negres, rars i insolents entre tanta brillantor augural i cantadora. Aquelles veus, només jo les sentia? Pel que sembla vaig dir, meravellada: Música!, i es va produir una mirada inquieta, ja apagada en haver-m'ho explicat, molt després, un cop suposadament acceptat el silenci. I no. Aquell murmuri perlat d'infinites participacions, sumari i sumat, absolut, serà irrenunciable en la meua via Làctia.

PREMIUM TRAVELLER

Added value services for airport travellers

No olvide lo
más importante:
Su reserva ahora,
además, *online*

Descubra los servicios
disponibles en cada aeropuerto

www.premium-traveller.com

- Airport Lounges
- Bedrooms
- Fast Track and Meet & Assist
- Meeting & Events
- Parking Vip
- Wellness
- Shower at arrival
- Personal Shopper

Y mucho más...

Managed by

PARA MÁS INFORMACIÓN
Tel. +34 933 758 600

CADA DÍA EN
MÁS DESTINOS

Descubre un mundo
de posibilidades_

Escanea este
código con el lector
de tu dispositivo.

Telefónica